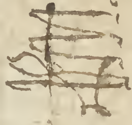

1107

ERALE.
OGIE.
RALES.

FINIS.

Hic liber [illegible] spectat [illegible] et [illegible] anno 1532 et constat soldo 2

2tt

CAPITA SEXTI LIBRI.

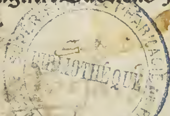
CAPITA LIBRI SEPTIMI.

Pillulariũ omnibus medicis q̃ necessarium clarissimi docto. magistri Panthaleonis.

Summa lacticiniorum completa omnibus idonea eiusdem doctoris.

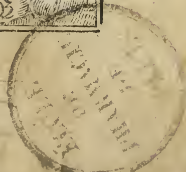
Cautele medicorum nõ inutiles clarissimi doctoris magistri Gabrielis zerbi Veronensis.

Cũ privilegio

Lugduni, A. Blanchard, 1525.

XXXIV.

¶ Panthaleonis precla-ri medici Pillulariũ feliciter incipit.

Um inspicerẽ fragilitatẽ hũane nature: que tũ propt superiores im pressiões: tũ propter ꝯtrarietatez corpus hoĩs cõ ponẽtiuz: vt sunt hũores ⁊ elemẽta: tũ propter varietatem rerũ non naturaliũ eidez corpori ineuitabiliter occurrẽtiũ ⁊ intus ⁊ extra vltra causas preter naturã passibilis redditur. Ita vt a minimis etiã causis alterãtibus fatiget: ⁊ plerũq; a proprio tẽperamento remoueat: vt oĩs tenet scola medicorum. Ideo opusculũ facere istitui in actu practico iudicio meo vtilissimũ. Qd licet ad ꝯseruãdaz sanitatẽ: ⁊ preseruandũ ne corpora in egritudines prolabant principaliter valeat: nõ parũ tamen proderit etiã ad ipsas egritudines extirpãdas maxime cronicas: quaꝝ plures cum dei auxilio: qui solus sanat lãguores oẽs ⁊ sine quo bonũ nullũ fieri põt: notabilr minoraui: imo ⁊ plures perfecte sanaui.

¶ Uerũ in primis clemẽtiã diuinã exposco. Inuocãdo etiaz diuũ Panthaleonẽ martyrẽ ⁊ clarissimũ medicũ intercessorẽ vt ingeniolũ meũ illuminare dignet ad scribẽduz que ad sanitatẽ hũani generis cõueniũt: dehinc dirigere posteros qui huic adherebũt doctrie vt coꝝ opera ad fines intẽtos felici prospitate deducat.

¶ Sed qm̃ hic tractatus ad plurimas se extẽdit egritudines: ⁊ cũ paucis scriptis oĩbus egritudinibus satisfieri nõ possit (scientifice dico.) Ideo breuitati inherẽdo aliq̃ pretermittã generalia que i hac materia nedũ vtilia sunt veꝝ necessaria.

¶ Et primo ꝙ loq̃ intẽdo cũ viris doctis qui primo cõplexiões hoĩm annotabũt: regiões: etates: tẽpora: anni: formas: artes: virtutes: ꝯsuetudines: replectiões: ⁊ sinthomata: de quibus p̃iceps nr̃ quarta primi cap. iij. amplissime tractat ⁊ sine quibus non bene posset medicus opari.

¶ Secũdo premitto ꝙ plures sunt egritudines pendẽtes a multa ⁊ grossa materia que etiã aliqñ est in locis remotis ad quã euacuãdam fortiores medicine aut pillule reqrerẽtur quã iste quas infra describere intẽdo. Et sic vbi isti casus reperiẽtur laudo procedat cuz digerẽtibus ⁊ euacuãtibus fortioribus. Iuxta canones locis proprijs perqrẽdis. Et si qd postea de materia remãserit: poterit cũ infrascripta doctria ⁊ ordinãdis pillul' euacuari.

¶ Unum tamen cõmemoro qd guta cauat lapidez ⁊c. et ꝯsequẽter ꝙ stat etiã in multa materia has paulatinas euacuationes cõuenire maxime dũ coniũgitur aliqualis virtutis debilitas: ⁊ eo maxime cum princeps noster in locis quãplurimis doceat materias grossas paulatine digerere ⁊ paulatie euacuare. Nec curo de multis allegatiõibus in hoc opusc'o.

¶ Premitto tertio qd licet in corpore tẽperato ⁊ debite recto pauce valde generentur superfluitates ad quas euacuandas nõ requirerẽtur medicine cũ solum exercitiũ debite administratũ sufficeret. Iuxta principis sententiam: tertia primi capitulo de exercitio dum dicit.

¶ Exercitiũ est motus ⁊ cetera: et subdit. ad quẽ conuersus scd̃m sue equalitatis modũ ⁊ hora sua nullo indiget medicaminuz q̃ in materialibus egritudinibꝰ sunt necessaria.

¶ Uerũ qꝛ paucissima corpora tẽperata reperiũtur: alia vero a tẽperamẽto lapsa plurima: quoꝝ aliqua magis tẽperamento proxima: aliq̃ vero magis distãtia: aut per simplices cõplexiões: aut cõpositas: tã totius corporis quã particulariũ mẽbroꝝ: omittendo etiã compositiões que nõ parum faciũt in sanitate cõseruãda ⁊ amissa recuperãda: que quidem corpora ita a tẽperamẽto lapsa etiã naturaliter: licet per debitã administrationẽ rerũ nõ naturaliũ: etiaz cõseruari possint si sana sint ⁊ in sua naturali dispositiõe talia remanere per oẽs suas etates. Tamen qꝛ difficile est attingere mediũ. teste philosopho Ethicoꝝ primo. Si quis bene cõsiderat nõ bene regi corpus potest quin

pctiñ accidat in quanto vel in quali: et sic ne supfluitates aliq generent: dico etiã vltra eas quas a qualibet digestiõe quãtũ cũq; naturali resecari oportet quequidẽ supfluitates: ita dietim et paulatine cõgeste tandem virtutẽ aggrauabũt et aliquã causabũt egritudinẽ fm humorũ naturã et mẽbrorũ suscipiẽtiũ dispositionẽ. Hinc euenit q aliq passiões arteticas: alij dolores renales: intestiales: stomaci: epatis: splenis: vesice: pectoris: gutturis: lingue: et aliarũ partiũ capitis: febres: opilationes: et huiusmodi patiũtur.

¶ Premitto quarto q pro pñseruatiõe ab huiusmodi dispositiõibus et remotiõe harũ supfluitatũ: tam antiq practici quã moderni ordinãt vniuersales purgationes semel aut bis in anno: quas ad veritatez nõ reprobo cũ multis quodãmodo necessarias videã verũ: dico etiã aliquibus nõ prodesse: dico si fiant cũ medicinis laboriosis aut scamoneatis: vt faciũt cõiter practicãtes. Naz cũ plurimi reperiãtur hodiernis tẽporibus habẽtes cõplexiões et stomacos debiles quib9 certũ est medicias scamoneatas: aut alias fortes ipsis esse nocinas: certũ est si talibus dent huiusmodi medicie: licet seqtur iuuamẽtum ex parte euacuatiõis: insurgit tñ nocumẽtuz ex parte debilitatiõis: qd forte erit prestãtius iuuamẽto: et sic debilitato stomaco cũ alijs virtutib9 naturalibus seqtur noua reaggregatio supfluitatũ: vnde infra paucũ tps erit reaggregata tanta materia q necesse erit aliã facere euacuationẽ: ad quã etiaz vlterior et maior sequet debilitatio: et sic noue materie accumulatio: dico etiã procedẽte medico cũ confortãtibus quãtuz fieri poterit saltẽ in pluribus ita ɔtinget: et sic tandem virtus perducet ad nõ gradum.

¶ Isti sermões elici possunt ex tertu pñcipis tertia primi doctria. ij. cap. j. Et ad veritatẽ hec fuit causa que fantasiã meã excitauit ad ɔsulendũ et ordinãduz pillulas in quibus nulla est venenositas: imo ɔfortatio oim virtutũ que ɔfortãdo eua cuãt omĩ die aliqs supfluitates: ita vt nõ possit fieri in corpore tanta materiez accumulatio que possit aut fouere aliquaz preexistẽtez egritudinẽ aut aliquã de nouo inducere que nõ faciliter et cito sanet.

¶ Et hãc credo fuisse mẽtẽ. d. Mesue in suo de approbatis cap. de aloe. dũ dicit

¶ Et qui assiduat acceptionẽ eius diebus continuis nõ videt in corpore suo nec in instrumẽtis sensuum suorũ egritudinẽ que non sit habilis sanari: et preseruat a putrefactione: ita q etiam cadauera et c.

¶ Et nota q ista auctoritas nõ parũ facit pro opiniõe mea: videlz q oi die possit pillula exhiberi vt lati9 infra deducet.

¶ Verũ qr pluresvisi sunt ɔtradicere ne pillule tales exhibeãtur: vt fuerũt in curia illustrissimi do. ducis Britanie aliq medici maxie. d. magister Oliuerius qui alias legerat in Montepessulano vir sane doctissim9. Ideo volo hãc primo absoluere questionẽ. Utrũ scilicet dari possit vna pillula elefangina: grã exẽpli aut ɔsilis etiã in qua sit granũ vnuz vel duo reubarbari aut agarici trocisicati vel simi liũ ante cenã ɔtinuãdo oi die. Et vt questio meli9 dillucidet arguo prĩo ad ptes:

¶ Et primo ad partẽ negatiuã sic qr. Ex tali cõmixtione medicina attrahit simul cũ cibo ad venas: et sic poterit sanguinez inficere aliqua mala qualitate.

¶ Secũdo. In tali cõmixtione impedit cibi digestio et operatio medicine cũ natura nõ bene possit vtriq; vacare: et sine natura: nec cibi digestio: nec medicine operatio fieri potest.

¶ Tertio. Id nõ est ñedum qd est causa descẽsus cibi a stomaco ante ipsi9 digestionẽ: sed exhibitio pillule ante cibũ est multotiẽs causa hmõi descẽsus: ergo nõ est exhibẽda: ɔsequẽtia nota cũ maiori: et minorẽ dicũt multi se vidisse ad experiẽtiã q post talẽ exhibitiõez añ cenã de mane videbãt vnã partẽ egestiõis aut chilosaz aut cibalẽ: sicut et egomet aliqñ vidi.

¶ Quarto arguit sic. Tales pillule notabiliter tendũt ad calidũ: sed multa sunt corpora quorũ cõplexio excessiue calida: aut habẽtia stomacũ calidũ aut epar aut cor aut renes: et sic etiã in febriẽtibus et alijs preter naturalr ad calidũ discrasiatis in quib9 iste pillule nullo modo ɔuenire vident: qr discrasia calida augeret.

¶ Quinto. In regiõibus calidis tẽpore calido etate calida maxime si regimie calido vtãtur etiã non cõuenire videntur.

¶ Sexto. De natura aloes est apire venas: sed multa sunt corpa in quib⁹ est periculū de apertiōe: vt sunt mulieres apte incurrere superfluū fluxū menstruoꝝ: et hoīes superfluū fluxum emorroydaꝝ: in quibus casib⁹ aloes maxime cū illis speciebus elefanginis posset: imo de facto sup fluē prouocaret quare saltim in istis casibus minime conueniret.
¶ Septimo arguo auctoritate pncipis quarta primi cap. v. vbi prohibet medicinam cōmisceri cū cibo dum dicit.

¶ Oportet ergo ne medicine potator comedat vel bibat donec medicina suam perficiat operationem.

Et sic non erit commiscenda cum cibo.
¶ Octauo arguo auctoritate Mesue in capitulo de aloe dum dicit.

¶ Est de tarde solutionem facienti bus quare oportet vt sumēs ipsum cibari differat.

Et sic cum cibo misceri non debet.
¶ Nono arguo auctoritate principis et Mesue in cap. proprijs de aloe: vbi prohibēt ipsū exhiberi tēpore frigido: quare videt saltim nō omī tēpore cōuenire.
¶ Decimo arguo ꝙ nō omī die ex textu principis quarta primi cap. v. dum dicit.

¶ Amplius nature non est faciēda consuetudo bibendi medicinam cū qua sit necesse mollificare vētrez: qr fieret cōsuetudinaria: ꝛ hoc habēs ad īpedimētuz mali finis ꝓueniet.

Et sic non omni die est exhibenda.
¶ Undecimo arguo etiam auctoritate principis tertia primi doctrina secunda capitulo primo dum docens necessitatē euacuationis nisi fiat exercitium dicit.

¶ Nobis necesse est ergo eas proculdubio euacuare: earuz autē euacuatio scđm plurimū non completur nisi cum medicinis fiat venenosis que proculdubio naturam debilitāt: que etiam si venenose non essent non posset esse quin eas bibere nature laboriosum esset.

¶ Ecce quō medicine etiaz nō venenose laborē prestāt: ꝛ sic nō omni die ꝯueniūt.
¶ Isti ꝛ ꝯsiles auctoritates ꝛ ratiōes induxerūt ꝛ presentialr inducūt plures medicos ad nō assentiēdū datiom istaꝝ pillulaꝝ ante cibū: ꝛ multomin⁹ in omī die.
¶ Ad partez tn̄ appositā est primo experiētia rerū magistra. Nā totiēs ꝛ tā longo tpe exhibui dictas pillulas in Italia ꝛ partibus vltramōtanis: vt in Sabaudia Burgūdia: Alemania: Flandria: Britania: et Francia: in quib⁹ oibus prouincijs practicādo exhibui nec repi de cētū vnū cui fecerit nocumētū: ꝛ sunt hodiernis tēporib⁹ mille hoīes saluo pluri q̄ ipsis pillulis dieti fereytunt reperiētes notabile iuuamētū. Nec credat aliqs eādē esse receptā: iā vt apparebit notabilr varianr.
¶ Probo etiā ratiōe sic. Id exhiberi pōt qđ aliqđ de superfluo euacuat sine aliq̄ nocumēto: imo cū ꝯfortatiōe oim mēbrorū: sed talia est vel esse potest hec pillula ergo ꝛc. cōsequētia nota cū maiore: ꝛ minor patet ex vltimo presupposito ꝛ clara etiā apparebit in respōsiōe argumētoꝝ.
¶ Nunc arguo auctoritatib⁹. Et primo Nicolai qui in suo antidotario cōponit pillulas ante cibū ꝛ post cibū: in quibus aloes etiaz nō lotus ingredit: et reubarbarū in satis bona quātitate: si ergo ille concedi possunt: ergo ꝛ pillula elefanginia ꝛ ante ꝛ post cibum.
¶ Itē princeps nr̄ prima tertij illo elegātissimo cap. Cuz materiā describēs pillulas a sayaret docet ipsas exhibere eunti dormitū: licet aliq̄ glosēt sine cena: vsus tamē cōis practicātiuz exhibet post cenā etiā cibo existente in stomaco. Et ꝙ post cenaz possint exhiberi pillule: patet auctoritate Joannis damasceni in afforismis suis: dum dicit sic.

¶ Cū quis vult purgare caput aut cerebrum aut instrumēta sensuum pillulis maioribus idest grossioribus ꝛ post cenam eunti dormitum datis faciendum est.

¶ Et similis fere sententia habet a Rasi sexta particula suoꝝ affoꝛismoꝝ dū dicit.

¶ Medicinas accipere q̄ caput purgant post cenam cum dormiēdi est tempus magis est conueniens.

Item Mesue in antidotario describēs pillulas lutijs maiores dicit q̄ presumitur super ipsis etiā sine abstinētia: nec potest melius intelligi quā de cibo: ergo ⁊ ante ⁊ post exhiberi possunt: ⁊ certū est ipsas esse fortiores quā sint pillule elefangine vt patet inspicienti descriptionem.

Item inde Mesue in cap. de aloe dicit.

Et qui assiduat acceptionem eius diebus continuis non videt in corpore suo nec in instrumentis sensuū suorū egritudinē que non sit habilis sanari: ⁊ sic patet q̄ possumus vti omni die: et per cōsequens a fortiori pillulis elefanginis.

Arguo nunc q̄ possint commisceri cū cibo: autoritate principis secundo canonum in capitulo de aloe: dum dicit.

Et quando assumūtur de eo mane ⁊ sero pillule permixte cū rectificātibus ipsum soluunt ventrem et non corrumpunt cibum.

Nescio si possent clarius loq̄ maxime cū species elefangine sint de rectificātibus ipsum aloes si rectificatiōe indiget: vt vult Mesue in cap. proprio. Itē princeps in quito canonis tractatu nono describēs pillulas fetidas alchindi: docet ipsas exhiberi in principio noctis cum aqua tepida: et dicit.

Et sit super eas pullus coditus.

Ecce quō añ cibū ⁊ ipsis ingredir tur bith quare ⁊c. Item ibidē per mediā colūnā describēs alias pillulas dicit: danr cū vino añ cibū ⁊ precipit q̄ cibet hora sua. Item infra per vnā colūnam describēs pillulas fili vberet dicit.

Et bibūtur omī die ac nocte hyeme et estate. Et tamen ingreditur aloes turbith et salgēma.

Preterea moderni oēs practicātes exhibēt ℥.j. vel circa cassie ante cibū licet dicant aliq̄ q̄ cassia potest cōuerti in nutrimentū: nō sic autē pillula: hoc nō obest: q2 medici ipsam exhibentes nō querunt q̄ cōuertat in nutrimētū: sed q̄ euacuet aut leniēdo aut etiā a proprietate. Sed vide qualis est proportio vnius vncie cassie ad vnā pillulā: ex quibus fiunt .vij. de vna ʒ. cōiter: dico de istis pillulis que exhibētur ante cenā: vnde cum valde magis apta sit cassia ad deponēdū cibū indigestū lubricādo q̄ possit pillula relinq̄tur q̄ valde tutius pillula exhiberi possit q̄ cassia. Istud argumētū licet persuasiuū sit fecit tamen aliq̄n mutare sententiā aliquorū medicorū qui nullo pacto assentire volebāt: vt etiā vna sola pillula daretur ante cenam.

Preterea moderni practicātes de quorū numero fuit ⁊ forte primus Bartholomeus de mōtagnana in ɔsilijs suis elegātissimis nō in vno solo: sed in pluribus cōmēdat vnius pillule exhibitionē ante cenā maxime ɔtra stipticitatē ventris ⁊ in multis alijs casibus: ⁊ clarū est q̄ ipse etiā fortiores ɔcedit q̄ sint pillule elefangie: imo in aliq̄bus apponit diagrediū quod tñ ad veritatē facere nō audeo. Auctoritas tñ tanti viri cogit ad assentiēdū q̄ nocere nō possit maxie q̄n in valde modica quātitate poneret: quicq̄d tñ sit sufficit q̄ pillula elefāgia nō ɔmixta alicui medicie venēose exhiberi pōt ⁊ añ ⁊ post cenā.

Plures alie ratiōes ⁊ auctoritates adduci possent pro hac parte quas grā breuitatis omitto: ⁊ sic videt questio dubia.

Respōdendo igit ad questionē credo partē affirmatiuā questiōis esse verā presuppositis his que supius dicta sunt: et his que dicent in respōsione argumētorū partis negatiue: quibus solutis manifeste apparebit quāta vtilitas seq̄ possit ex vsu istarū pillularū ⁊ sine nocumēto: ⁊ si per aliquod erit multo minus erit iuuamēto.

Ad primū igitur dū dicebatur q̄ ex tali cōmixtiōe medicina attrahit simul cū cibo ad venas: ⁊ sic poterit inficere sāguinē aliq̄ mala qualitate ⁊ alios hūores: dico duobus modis. Primo q̄ nō est necessariū q̄ ista pillula trahat cū chilo ad venas: q2 nō tantū cibo ɔmiscet vt oporteat vtrūq̄ trahi cū reliq̄: ⁊ causa est: q2 assūpta pillula: tū propter ipsius grauitatē: tum proter figurā suā spericā cito transit ad fundū stomaci: vbi cōmuniter reperiūtur aliq̄ humores maxime flegmatici cū stomacus sit lacuna flegmatū ⁊ cū illis bene cōmiscetur supueniēte postea cibo ibi dissoluit ⁊ stat donec perfecta digestiōe aperiat portanariū: ⁊ tūc egredi

tur pillula cū illis hūoribus aut aliqua ipsorū parte cū quibus commixta ⁊ inuoluta erat: ⁊ sic non attrahit per meseraicas cū nō sit res multū attrahibilis ratiōe conuenientie nec tantū cibo cōmixta qꝫ vt supra necesse sit ipsaꝫ simul attrahi: ⁊ idem dico dum erit in intestinis.

¶ Aliter dicere possuꝫ qꝫ etiā si attraheretur aut ſm partē: aut ſm totū: ipsa tamen nō inficeret sanguinē nec alios humores. Primo aliq̄ qualitate venenosa: cū nullaꝫ in se habeat: nec etiā aliq̄ qualitate manifesta: tū propter ipsius modicam quātitateꝫ: tū etiā q2 cū dubitamus de supercalefactiōe ex parte cōplexiōis naturalis aut accidētalis: regiōis: tēporis aut similiū ꝯmiscemus cū dictis pillulis aliq̄ infrigidātia: vt māna thamaridi vt infra videbit: ⁊ sic calefacere nō potit.

¶ Ad scd̄m duꝫ dicebat qꝫ impedit digestio cibi. Negatur: imo potius iuuat merito aromaticitatis specierū elefanginarū. Nec diuertit natura a digestiōe propter illā paruā pillulā: que vt supra manet in fundo stomaci: et pauca indiget actuatiōe: immo calor naturalis digerēdo cibū actuat pillulaꝫ: ⁊ sic facile est nature vtrunqꝫ facere.

¶ Ad tertiū dico qꝫ illa pillula nō faciet descendere cibū indigestū: immo potius iuuabit ad celebrādā digestionē propter aromaticitatem vt supra: nec ita sunt stimulatiue virtutis vt cogant stomacū expellere non digesta.

¶ Ad experiētiam autē per alios: etiam per me aliqñ visum: dico hoc contingere posse ꝑpter multā humorū replectioneꝫ incitātē expulsiuā stomaci ad expellēdū: vñ exeūtibus hūoribꝰ aliq̄ partes cibi q̄ nūdū digeste erāt simul exeūt: ad qđ etiā aliqñ iuuat stomaci debilitas. Et iō duꝫ video tales casus: aut desisto ꝑ aliquos dies: aut addo de mastice i satis bona dosi: aut de mirabolanis: aut de vtrisqꝫ: et tūc secure proceditur: preterea multa reperio corpora exuberātia in comedendo notabiliter a quibꝰ etiaꝫ si aliqua portio cibi nūdum digesti expelleretur: nedum non noceret: immo manifeste prodesset.

¶ Ad quartū ⁊ quītū simul respōdeo. Et pͦo qꝫ ista parua pillula nō pōt notabiliter calefacere cū ibi valde modicū sit de multitudine forme penes quaꝫ actio rei attēdit. Scd̄o dico magis medicinaliter ⁊ practice qꝫ medicus in ordinando has pillulas cōsideret aut ꝯsiderare dꝫ: vt sꝰ pradixi in respōsione primi argumēti: cōplexiōes vniuersales ⁊ particulares tam naturales q̄ accidētales ⁊ alia de quibꝰ in pͦo ꝓsupposito dictū est. Et sic ſm exigētiā ordinat pillulas suas cōmiscendo thamaridos ⁊ alia infrigidātia vt supra. De febricitātibꝰ vͦo dico qꝫ i istis raro exhibent. Sed canōice ꝓcedi dꝫ ſm doctrinā pricipis pͥa quarti maxīe i cōtinuis ⁊ puris tercianis: qm̄ i nō puris signāter in multū elōgatis a puris ⁊ aliis interpolatis vt sunt quartane ⁊ aliq̄ flegmatice. reperi multotiēs singulare iuuamētū dādo vnā añ cenā, diebꝰ interpollatiōis vel quietis dūmodo sit bñ cōditiōata ꝯsiderādo materiā: cōplexiōes ⁊ alia vt supra.

¶ Ad sextū de natura aloes est apire venas ⁊c. Dico pͦo qꝫ aloes q̄ ingredit dictas pillulas est lotꝰ ⁊ sic sunt resolute ille ꝑtes subtiles q̄ faciūt ad apertionē venarū. Scd̄o dico qꝫ cū tales casus occurrūt in quibꝰ est periculū aptiōis venarū nō cōtēti de sola lotiōe aloes cōmiscemꝰ ēt iuxta doctrinā Mesue aliq̄ ꝓhibētia: vt bdeliū: gūmi arabicū dragagātū masticē: ⁊ talia q̄ faciliter resistēt supͣscriptis nocumētis: ⁊ sic seq̄ pñt iuuamēta sine nocumētis. Tertio dicere pñt qꝫ in illis casibus pñt dimitti: de hoc etiā ifra videbit:

¶ Ad septimū duꝫ arguitur auctoritate principis quarta primi.

¶ Opꝫ ergo ne medicīe potator ⁊c.

¶ Dico pͦo qꝫ verba principis sonāt de medicina potabili. Sed credo intellexerit de medicina laboriose soluēte in qua sit aliqua venenositas: quia talis attracta cum chilo ad epar ⁊ venas inficeret: aut inficere posset sanguinem aut alios humores aliqua mala qualitate et sic nocere posset ipsum cibū inficiendo: de ista autem pillula secus est vt patet.

¶ Et si volumus saluare Mōtagnanaꝫ qui apponit aliqñ diagrediū: possumus dicere qꝫ ponit i tā modica q̄titate qꝫ nocere nō pōt: priceps aūt intelligit de mēdicia venēoa i notabili vl cōi q̄titate vt dixi. Et si q̄s replicādo diceret qꝫ i tā modica q̄titate nō opabit ⁊ sic nullū sequit iuuamentū. Possumus dicere qꝫ lꝫ merito modice q̄titatꝭ ex se nō euacuaret tñ

poterit fortificare virtutē solutiuā aloes sicut faciunt species elefangine ⁊c.

¶ Ad octauum auctoritate Mesue.

¶ Sumēs ipsum cibari differat ⁊c.

¶ Dico φ Mesue intelligit qñ volum⁹ dare notabilē quātitatē ⁊ dosim cōem vt dragmā vnā vel duas ex qua expectaremus notabilē ⁊ ordinataȝ euacuationē: tūc deberet differri cibus: nō sic est in casu nostro. Etiā possumus dicere φ intelligit de aloe puro ⁊ solo: in pillula auteȝ nō est solū aloes. Utraq₃ rñsio satisfacit.

¶ Ad nonū qr Aui. ⁊ Mesue ꝓhibēt exhiberi tp̄e frigido. Credo intelligant in magna quantitate: qr dubitant apertionē venarum facta reclusione caloris ad intra: ⁊ maxime si purum exhibeatur: sed hic multa essent dicenda que transeo.

¶ Ad decimū φ non omni die textu principis quarta p̄mi.

¶ Non est facienda consuetudo ⁊c.

¶ Dico p̄io φ princeps loquitur de medicina potabili. Nā dicit ꝯsuetudo bibēdi medicina ⁊c. Nos auteȝ loquimur de pillulis. Sed qr prīceps aliqñ dicit pillulas esse bibēdas: dico secundo φ natura nō est fienda cōsuetudinaria ad aliqua violentantia vt essent medicine fortes ex quarū frequenti vsu deueniretur ad exitū mali finis. Etiā princeps dicit cū qua sit necesse mollificare vētrē: vnde siquis vellet quottidie mollificare vētrē cū cassia deueniretur ad exitū mali finis. Sed φ non possumus assuescere istis medicinis benedictis quarū vsu etiā quotidiano sequi possunt plurima iuuamēta prīceps nō prohibet: sicut nō ꝓhiberet vsuȝ quotidianuȝ aromatici rosati aut similiū. Uerū qr dicit ab eo φ cōsuetū est nō fit passio: videt adhuc stare difficultas φ non sint continuāde: quia nihil tandē operabūtur. Dico inherēdo superius dictis φ ista pillula nō obstāte cōtinuatione operabitur: sic etiā ex cōtinuo vsu aromatici rosati stomacus frigidus ⁊ humidus semper confortabitur. Et sic dico φ auctoritas principis intelligitur φ a rebus fortiter aut violēter imprimētib⁹ cōtinuatis tādē natura nō patitur. Et hac ratione precipit quarta p̄mi nō esse stādū super vna medicina. Et sic etiaȝ .xvi. tertij precipit medicinas vermiū variari. Et sic voluerūt aliqui venenū propter assuefactionē nō ledere. Non sic autē de istis medicinis benedictis que ⁊ si milies approximent eūdē aut cōsimilē semp effectū inducūt vt de aromatico rosato sū p̄dixi. Et φ me mouet ad sic dicēdū est quotidiana experientia tā in ꝑsona ꝓpria q̄ in alijs. Primo eñ in me ipso: iaȝ annos septē dū vidi me intrasse senectutē: ⁊ cōsequēter virtutes oēs in dies magis debilitari arguebaȝ: φ ex necessitate stāte equali regimine oportebat i me plures solito generari sup̄fluitates: ⁊ consequēter φ in aliquā incidere egritudineȝ nisi harū superfluitatū fieret euacuatio. Et sic tutius agēdo incepi capere de istis benedictis pillulis cōplexiōi mee approbatis q̄ taȝ a principio q̄ in medio etiā tp̄e p̄senti quasi vniformiter op̄ate sunt ⁊ p̄sentialiter operatur. Nec dubito me preseruarunt a multis egritudinibus in quas indubitāter incidissem: attētis itineratiōibus lōgis per mōtes ⁊ alijs etiā inordinatiōibus in modo viuēdi. Nā in quātor quali me aliqñ ⁊ sepe peccasse cōfiteor occurrētibus etiā accidētibus aie nō mediocriter excessiuis. Idē etiā accidisse cōspitio in pluribus alijs in quibus dicta pillula eque bene nūc operatur vti in principio faciebat.

¶ Ad duodecimū qui est text⁹ principis tertia p̄mi qui dicit φ bibere medicias etiā non venenosas est laboriosum nature: dico φ sumere medicinas etiā nō venosas est laboriosum nature vbi sumantur in tāta dosi φ possint euacuare: gratia exēpli agaricus describitur ab Auicēna in de virib⁹ cordis īter medicinas cordiales: tñ siquis caperet vnaȝ vel duas dragmas maxime oi die: certū est φ esset laboriosum nature: non sic autem est de ista pillula.

¶ Preterea princeps loco allegato docēs necessitatē euacuationis qr ex necessitate in corpore etiā debite recto generātur superfluitates vt ibi ostendit vult φ euacuatio istarū superfluitatū aut ipsoꝝ resolutio est cōueniētior per exercitiū q̄ per medicinā: si fiat dicit ſm sue equalitatis modū ⁊ in hora ⁊c. Sed quis est hic ⁊ laudabimus eū: qui ita mēsuret vitā suā quin generentur superfluitates ad quas euacuandas non sufficeret exercitium.

¶ Nolo tn̄ negare possibilitatē quin bene possent superfluitates q̄ in aliquo corpore generant per solū exercitiū resolui: sed hoc est de possibilib⁹ longinq̄s. Sufficiat pro nūc ꝙ princeps velter cōparare euacuationē supfluitatū p medicinas ad eadē que fit p exercitiū: ꝛ dicit istā meliorē de quo nō dubito. Sed q: vt in pluribus solū exercitiū nō sufficit. Ideo laudo vsum istarū pillularꝫ quas princeps non diceret esse laboriosum.

¶ Spero plures ratiões et auctoritates adduci possent ꝓ pte negatiua ad q̄s tn̄ facile est rn̄dere cū fundamētis iā dictis.

¶ Restat inuestigare cām vnius cōtingētie quā repio in hac materia ꝛ erit in forma ꝓblematis: ꝓpter q̄d est: ꝙ si hec pillula exhibeat ante cenā immediate facit opationē ꝯuenietē. Si aūt exhibeat per vnā vel duas horas ante cenā vel aū prādiū nō opat vel saltim nō eque bene. Ueritas problematis colligit ad expientiā. Nam milies in actu practico hoc vidi.

¶ Hoc problema fecit me qn̄q3 cogitare. Sed dicere possum⁹: ꝙ dū hec pillula exhibet per duas horas aū cibū stāte stomaco vacuo calor naturalis non habēs aliud obiectū in qd̄ agat: agit in ipsaꝫ pillulā que propter ipsius debilē resistentiā faciliter spoliat sua pauca virtute solutiua: ꝛ sic cessat opatio: vel saltim diminuitur. Si aūt statim succedat cib⁹: stomaco ipsuꝫ amplectēte calor naturalis agit in ipsum: ꝛ sic pillula nō substinet totā caloris naturalis actionē: ſ3 vt supra manēs in fundo stomaci paulatine liq̄fit ꝛ actuatur ꝛ sic facta digestiōe: ꝛ aperto portanario egredit cū aliquib⁹ humorib⁹ in fundo stomaci existētib⁹ ꝛ cū ista etiā parua virtute solutiua pōt mūdificare intestina. Nec credo ꝙ virtus sua attractiua se extēdat ad mēbra remota: sed solū ad extremitates meseraicarū in quib⁹ frequēter aliq̄ supfluitates ꝯtinētur q̄ pn̄t faciliter euacuari etiā a debili medicina ꝛ maxime si virtus expulsiua meseraicarū fortis fuerit: q: tūc paucū sufficit adiutoriū vt vult princeps decima quarta tertij in capitulo cure opillationū epatis dū dicit.

¶ Et quandoq3 membro si virtuosuꝫ est sufficit quodlibet adiutoriū ad expellendum.

¶ Et ista etiā pōt esse cā ꝙ plus euacuat in assuetis capere pillulā q̄3 in nō assuetis: qm̄ natura pcipiēs ꝙ p illas extremitates meseraicaꝝ fit suauis euacuatio superfluitatū tēptat cōtinue ad ipas extremitates aliq̄d supfluitatis trāsmittere.

¶ Et sic videre possum⁹ rōnē apparētie inducte per pillulā etiā cōtinuatā ꝙ nō diminuit ipsius operationē imo poti⁹ per cōtinuationē augetur opatio: stāte dico materia euacuāda. Et sic ad auctoritatē pncipis est satisfactū. Et tu more Gētilis ꝯsidera si quē habes aliū modū dicendi.

¶ Hec q̄stio cū suis depēdētijs more disgressiōis proposita ꝛ vētilata fuit vt oēs apte magis intelligāt fundamēta quib⁹ moueor ad has pillulas ordinandas: et ad hūc tractatū pficiēdū quē pillulariuꝫ noiare volui: in quo statui describere pillulas que vnicuiq3 egritudini acomodari poterūt. Nec describā cōpositionē illā singularissimā pillularū elefanginaꝝ me remittēs ad illā quā bonus Mesue facit in suo de appropriatis distinctiōe decia caplo primo. Quāquidē ꝛ ipsas pillulas propter ipsarū excellētiaꝫ. Ita elegi vt de ipsis bariꝫ faciam fere in oibus receptis ficēdis. Uerū q: declināt nō parū ad calidū. Facio ipsas multotiēs alterari cū māna: thamaridis: aut mirabolanis: ꝛ similibus vt infra videbit ꝛ magistraliter tpe cōpositiōis pillularū addi facio. ℥. iij. vel iiij. succi endiuie pro qualibet libra pillularuꝫ ꝛ facio exiccari ad solē. Et appello ipsas pillulas elefanginas cū succo endiuie: ꝛ reperio ipsas valde vtiles in casib⁹ in quib⁹ dubito supercalefactionē ꝛ maxime in tēporibus ꝛ cōplexiōib⁹ calidis.

¶ Incipiā igit cū Dei auxilio describere pillulas vnicuiq3 cōplexiōi pro cōseruāda sanitate ꝛ preseruatiōe ne in egritudines labantur. Quas tn̄ receptas variare opꝫ scd̄m etates virtutes tpa anni ꝛ alia superi⁹ dicta que medicus preoculis semper habere dꝫ. Et poterūt iste pillule fieri maiores aut minores fm qd̄ opabunt.

¶ Pillule cōueniētes sanguineis.

¶ Recipe pillularū elefanginarum cum succo endiuie. ℥. iij. manne granate. ℥. ß. thamarindorū. ℥. j. misc. diligēter cū modico syrupo viol. formando. vj. vel. vij. pro. ℥. capi potest vnam ante cenam.

¶ Pillule conuenictes colericis.

¶ Recipe pillularū elefanginarū cū suc co endiuie.ʒ.iiij. reubarbari electi.ʒ.ß.spi ce gra.iiij.thamarindorū.℈.iiij.misce cū syrupo violato si expedit fiāt. vj.vel.vij. pro.ʒ. de quibus capi pōt vna ante cenā immediate dico notāter si expedit: et ita sepe dicam inferius: qr multotiēs humi= ditas thamarindorū sufficit ad incorpo randū ꝛ reducendū ad bonam formā: et tūc nō opꝫ opponere syrupū viola. quia fieret massa nimis liquida: hoc ergo no= tetur etiam pro receptis sequentibus.

¶ Pillule cōuenictes flegmaticis.

¶ Recipe pillularū elefanginaruꝫ. ʒ.iiij. agarici trocisca.℈.ij. masticis.℈.j. misc. cum melle rosato fiāt.vj.vel.vij.pro.ʒ.et da vnam ante cenam.

¶ Pillule cōuenictes melācōicis.

¶ Recipe pillularū elefanginaruꝫ .ʒ.iiij. polipodij cobercini nō corosi.'foliculoꝝ sene.ana.℈.j.masticis.℈.ß.misc.cū syru= po de fumoterre faciēdo.vj.vl.vij. pro.ʒ. et da vnā ante cenā . Et iste sunt recepte cōes merito cōplexionū naturaliū:ꝛ pru dēs medicus poterit multas alias cōsi= miles cōponere. Nūc venio ad ordina= tionē pillularuꝫ: que sunt pseruatiue ab egritudinib9:ꝛ que etiā valebūt nō parū in cura. Et primo icipiā a soda cū plures sint qui sodā paroxismalr patiunt. Sed qm̄ soda ꝓuenire pōt a sola mala cōple= xiōe sine materia de ista hic loqui nō in= tēdo: cū pillule parū aut nihil cōfere pos sent. In ea aūt que materialis est que ali qñ est per essentiā aliqñ per cōitatē: opꝫ videre que per cōitatē a quo mēbro: et il li attēdere ponēdo semper in pillulis ali quid qđ aspiciat illud mēbrū quēadmo= dū videbit statiꝫ. Si vero sit per essentiā aliqñ fit a sanguine:ꝛ tūc aliis cōsentiēti bus conuenit flobotomia: aliqñ ab aliis humoribus:ꝛ tūc si medicus videt nota= bilē replectionē vniuersalē aut particula rē debet facere euacuatiōes expectando digestioneꝫ si egritudo dat inductas: qr si materia eēt furiosa aut multa deberet etiā nō digesta euacuari. Signa vo qui= bus ista cognosci pñt hic ponere non in tēdo: sed propriis locis requirātur. Naꝫ nimis prolōgarē. Etiā vt supradixi intē= do loq cuꝫ viris doctis qui reqrere sciēt. Uolo solū describere pillulas q valebūt ad aliqualē euacuationē materierū exi= stētiū in capite vt in cerebro ꝛ pāniculis suis ꝛ ad prohibēdū aggregationē dicta rū materierū vt hic dolor paroxismaliter nō reddeat ꝛ si presens sit etiā remouea tur aut saltiꝫ remittatr psupposita vt dixi vniuersali purgatiōe si necessaria fuerit et regimine ꝯuenicti. Et ista que nūc di= cta sunt de soda intelligātur etiā in aliis egritudinibus infra dicēdis.

¶ Si ergo fuerit materia colerica in cau sa sode valde cōueniret pillule asayaret quas princeps describit prima tertij illo elegātissimo capitulo cum materiā: ꝛ li= cet princeps ponat descriptionem ingre dientium non tn̄ dossat: verū Bētilis ve rus Auicēne secretarius dossat hoc mō.

¶ Recipe pillule yere .ʒ.ij. mirabolano= rum: citrinoꝝ: masticis. ana.ʒ.j. aloes ad pondus oim ꝛ possunt cōfici cū melle ro sato: aut cū syrupo violato ſm exigētiā. Et precipit princeps dari pillulā magnā vt cū mora perficiat opatiōnē: ꝛ ꝙ detur eūti dormitū. Ne motus et vigilie inpe= diāt earū operationē. Et sic diceret inue nis qđ super leui medicina est dormiēdū vide si vis pulchras bonas ꝛ breues diffi cultates Bētilis in hoc passu:'qr non in= tēdo prolongare sermones: verum dicit princeps loco allegato si volum9 vt edu cāt materiā flegmaticā possumus adde= re sticbados turbith agaricuꝫ et similia. Et ex hoc textu accepi audaciā ꝑponendi turbith: sed in modica ꝙtitate vt appare bit inferius: princeps etiā docet addere scamoneā si volumus colerā euacuare: sed vt supra nō audeo permiscere scamo neā maxime si pillula debet cōmisceri cū cibo hoc tn̄ nō parū facit ad excusatiōeꝫ Mōtagnane cū dicit textus ꝙ detur eū= ti dormitū.'Licet vt dixi aliqui exponant eūti dormitū: vcꝫ sine cena: ſꝫ nolo ēt hic me vlteri9 extēdere. Si vis tn̄ illū docto rē ita notabileꝫ excusare faciliter facies.

¶ Et ad veritatē iste pillule conuenien= tissime sunt materia existente in capite. Nā fit euacuatio paulatiua materie cō= iuncte ꝛ etiam materie antecedentis. In terim etiā si oportebit poterit digeri ma teria cum syrupis ꝛ aliis iuxta doctrinā principis signanter in illo capitulo.

¶ Cum materiam.

¶ Particulariter nūc magis descēdēdo cū soda est per cōitatē stomaci cōsidere tur que materia peccat in stomaco ꝛ fm illā ordinētur pillule. Et sic dico de alijs mēbris opponēdo semp aliqd in pillulis qd habeat respectū ad illud mēbrum: vñ sic facio ꝛ primo incipiēdo a stomaco.

¶ Pillule contra sodam per cōmunitatem stomaci a materia colerica.

¶ ℞. pillularū de yera simplici pillularꝫ elefanginarū.añ.ʒ.j.ʒ. reubarbari electi. ʒ.ʒ.thamarindorū.ʒ.j.mane granati.℈.ij. misc. diligēter ꝛ cū syrupo vio. si expedit fiāt.vj.vel.vij.pro.ʒ. ꝛ si vis potes addere tria grana spice ꝛ pōt capiuā ante cenā faciēdo ipsaꝫ grossiorē vel min9 grossam fm qd operabūtur: qꝛ satis est ꝙ aliqualē faciāt operationē maxie cōtinuando ꝛ hec particula faciēdo ipsam grossiorē ꝛc. Intelligatur in oibus receptis tam factis ꝙ fiēdis: qꝛ non oportet semper replicare suprascripta descriptio bona erit pro potentibus ꝛ nobilibus pro alijs autem facere potes vt infra.

¶ Recipe pillularum elefanginarū.ʒ.ij. pillularū de yera simplici.ʒ.j.thamarindorū.ʒ.j.ʒ.mirabolanorū citrinorūꝫ.℈.j. confice cum succo rosarū.vj.vel.vij. pro ʒ. da vnā ante cenam continuando.

¶ Pillule alie in soda stomatica a materia frigida.

¶ Recipe pillularuꝫ elefanginarū.ʒ.ij. agarici trociscati. ʒ.j.sticados mirabolanorū chebulorū.ana.℈.ij. masticis.℈.j.misc.cū melle rosato fiat vt supra.

¶ Pillule alie in soda stomatica a materia melancolica.

¶ ℞.pillularꝫ elefanginarū.ʒ.iij. polipodij electi foliculorꝫ senc.añ.℈.j. masticis ℈.ʒ. misce cū syrupo viola. vel de fumoterre cōfice pillulas: ꝛ da vt supra. Et iste pillule etiā conuenirēt vbi soda esset per communitatē splenis.

¶ Pillule alie ad sodā stomaticā a materia frigida ꝛ sunt multum stomatice.

¶ ℞. pillularuꝫ masticinarū descriptiōe Cōciliatoris quarū descriptionē infra videbis.ʒ.iij. mirabolanorꝫ chebulorū.ʒ.j. confice cū melle rosato ꝛ da vt supra.

¶ Omitto apostemata cerebri ꝛ pānicu lorū suorū: appoplexiā: ꝛ similes egritudinēs in quib9 iste pillule parū prodesse possent: ꝛ ideo in talibus egritudinibus est ad propria capitula recurrendum.

¶ Quia tñ vidi vsum istarū pillularū aliquando cōferre in dispositionibus melāconicis: ideo aliquas ponam descriptiones quas valere expertus sum.

¶ Et prio in mania vel melāconia ꝓueniēte a materia melācōica ex adustiōe colere q̄ lꝫ sit mala ꝛ īdigēs fortiorib9 auxilijs tñ iuuare solēt q̄rū descriptio talis ē.

¶ Recipe pillularū elefanginarū cū succo endiuie.ʒ.iij.ʒ.thimi epithimi añ. ℈.j. reubarbari electi.℈.ij.foliculorū sene.℈.ʒ.spice semē anisi añ.gra.iiij. thamarindorū.ʒ.j. masticis.℈.ij.confice cū syrupo viol. aut de fumoterre: ꝛ da vt supra.

¶ Pillule in melāconia per adustionē flegmatis que etiāꝫ valēt si proueniat a melāconia naturali.

¶ ℞.polipodij cobercini nō corosi. ʒ.j. agarici tro.ʒ.ʒ.foliculorꝫ sene tartari loti añ. ℈.j.pillularū elefanginarꝫ.ʒ.iij.ʒ. masticis.℈.j.Et si vis ipas fortiores adde lapidis laꝫuli bñ loti: iuxta doctrinā Mesue gra.xij.vl.xv.cū syrupo vl succo fumiterre ꝯfice pillulas ꝛ da vt s̄. Sꝫ nō pōas lapidē laꝫuli nisi in corpib9 bñ robustis.

¶ In epilensia q̄ etiā cōiter est egritudo paroxismalis multotiēs conueniūt iste pillule saltē ad prolongādū aduentū paroxismorꝫ ꝛ ipos abreuiādos aut aleuiādos: vel sit egritudo ꝑ essentiā: vel ꝑ cōitatē mēbrorꝫ inferiorꝫ vt sepe videmus: ꝛ tūc semp ponēdū est qd respectū habeat ad illud mēbrū. Et qꝛ plurimuꝫ prouenit a materia flegmatica aut grossis vaporibus ab ea eleuatis ideo incipiam ab ea.

¶ Pillule cōtra epilēnsiā a materia flegmatica per essentiā in cerebro.

¶ ℞. pillularꝫ de yera simplici pillularū elefanginarꝫ añ.ʒ.iij.agarici tro.ʒ.j.ʒ. seminis ꝛ radicis peonie añ.℈.j.mirabolanorꝫ chebulorꝫ.ʒ.j.masticꝫ.℈.j.ꝯfice cū syrupo de sticados fac.vj.ꝑ.ʒ.da vnā dū vadit dormitū: ꝛ aliqñ vnā ante cenam.

¶ Pillule contra epilensiā per essentiā a colera grossa.

℞. pillularū elefanginarū pillularuȝ de yera simplici ana.ʒ.ij. reubarbari electi:mirabolanorū citrinorꝫ ana.ʒ.ʒ. seminis peonie visci cobercini anā.℈.j.thamarindorū.ʒ.j.ʒ.masticis.℈.ʒ.misce.⁊ cōfice pillulas.vj. vel.vij. pro.ʒ. cū syrupo viola.si opus est ⁊ da vnā dum vadit dormitū:et aliquando vnam ante cenam.

Si autē esset per cōmunitatē mēbrorū inferiorū videatur per signa a quo membro:⁊ circa illud attēdatur.Juxta doctrinā auctorꝫ:qꝫ vt dixi non me intēdo dilatare in hoc opusculo. Ideo solū aliquas describam pillulas.

Pillule cōtra epilensiā per cōitatem stomaci a materia flegmatica.

Recipe pillularū elefanginaruȝ. ʒ.iij. agarici trocisca.mirabolanorꝫ chebulorꝫ ana. ℈. ij. seminis peonie masticis ana. ℈.j.cōfice cū melle rosato.vj.vel.vij.⁊ da vnam ante cenā singulis diebus.

Et in hoc casu valēt etiā pillule stomatice descriptione Mesue.

Itē et pillule elefangine sole et pillule masticine descriptiōe. Cōciliatoris in additiōibus suis ad Mesue de dispositiōibus stomaci que etiā sunt singulares ad plures dispositiōes tā supradictas ꝙ infra dicēdas.Nā cōciliator ipsas laudat mirabiliter quarum descriptio talis est.

Recipe aloes optimi.ʒ .x. agarici trociscati.ʒ. iiij.masticis.ʒ. iij. ɔfice cū succo antilie cuius loco pono mel rosatū et ad veritatē sunt mirabiles ⁊ experte.

Si aūt materia foret colerica loco agarici ponat reubarbarꝫ apponēdo.ʒ.j.thamarindorū: ⁊ hoc modo etiaȝ rectificari possent iste pillule masticine ⁊ claruȝ est ꝙ essent singulares:⁊ aliquādo expertus sum virtutes earum in magnatibus.

Si aūt vitio splenis pōt apponi polipodiū thurris epithimum folliculi sene aut aliqđ istorū cōficiēdo pillulas cū syrupo de fumoterre vel de Epithimo aut capilorū veneris: ⁊ hoc semp consistit in estimatiōe ⁊ peritia medici presentis.

Et sic etiā dico si vitio matricis aut alicuius alterius mēbri cū multorū mēbrorꝫ vitio epilensia ꝓuenire possit vt vidi ego in ciuitate thaurinēsi iuuenē epilenticū ⁊ incipiebat materia moueri in police pedis sinistri q̄ paulatine ascēdebat aut vapor ab ea eleuatus per partes inter medias vsqꝫ ad caput: et statim incurrebat parocisinū ⁊ cadebat.Et in illo casu multū valebāt ligature prohibētes assensuȝ materie vel vaporum et tandem cauterizato loco curatus est perfecte.

In scotomia etiā ⁊ vertigie ɔsiderādū est etiā si per essentiā vl ꝑ cōitatē fiat. Et fiat semper vt de epilensia dictū fuit. In vtroqꝫ tñ casu valēt pillule vt infra maxime ꝑmissis vniuersalib⁹ si necessaria sint.

Pillule contra schotomiam vel vertiginem a materia flegmatica.

℞.pillularū de yera simplici.ʒ.ij.pillularū elefanginarū.ʒ.iij.agarici trociscati mirabolanorū chebulorū anā.ʒ.j. masticis thurꝭ anā.ʒ.ʒ.misce.diligēter ⁊ ɔfice cū syrupo de stichados.vj.vel.vij.pro.ʒ. dādo vnam dum vadit dormitū vna die: et alia die vnam ante cenam : ⁊ sic perseuerando sunt mirabiles.

Pillule ɔtra schotomiā ⁊ vertiginem qñ cōmiscetur aliquid colere.

℞.pillularū elefanginarū.ʒ.ij.pillularum de yera.s.ʒ.j.ʒ. pulueris reubarbari electi.ʒ.j. thamarindorū .ʒ.j.ʒ. masticis. ℈.ij.mirabolanorum citrinorum.ʒ.j.confice cum syrupo violato.vj.vel.vij.pro.ʒ. et da vt supra: et sunt bone.

Et quia debilitas vel diminutio mēorie multis contingit: que nō parū scolaribus nocet et doctorib⁹ legētibus.Ideo aliquid dicere oportet . Et licet diminutio memorie vt plurimū a superflua humiditate procedat:potest tamen a siccitate prouenire vt vult princeps prima tertij capitulo proprio.Et in tali casu nō oporteret exibere pillulas nec alia vlteri⁹ exicātia.Sed poti⁹ cōueniūt hūectātia:iter que cōueniētissimū est lac vt dixi in mea summa lacticiniorū.Si vero ꝓueniat ab hūiditate cōueniūt pillule infrascripte.

Pillule contra diminutionem memorie a causa frigida ⁊ humida.

℞.pillularū asayaret.ʒ.ij.pillularꝫ elefanginarū.ʒ.iij.pul.ligni aloes electi . sticbados.agarici trociscati.anā.ʒ.j. cū syrupo de stichados fiāt.vj.vel.vij.ꝑ.ʒ.j. def vna eunti dormitū:⁊ aliqñ ante cenā. Et fiat grossior vel minus grossa vt supra.

¶ Et si perciperetur q aliq materia existens in stomaco iuuaret ad diminutiones memorie: detur pillula ante cenā sepius continuādo tamen omni die vnam vel ante cenam: vel dum vadit dormitū.
¶ Et nota hic q vidi plures receptas pro reparatiōe memorie que sunt terribiles inducētes vnū modū viuēdi bene strictū: & cū vnctiōibus calidissimis que oīa in multis corporibus possent esse causa multoꝝ nocumētoꝝ: & quodā modo irreparabiliū: & ideo multis prohibui tēpore meo ne se subijcerēt ꝯsilibus: nec sunt'fienda nisi cū matura deliberatiōe & ꝯsilio peritorū medicoꝝ. Hec autē que hic ordinātur secura sunt & nocere non possunt.
¶ Et antedicte pillule possunt etiā iuuare in multis dispositiōibus frigidis & humidis capitis. Habere tñ debet medic⁹ semp oculos aptos ad cōplexiōes alioꝝ mēbroꝝ: vt si epar esset calidū: aut corp⁹ facilr inflāmabile: vel tps multū calidū: qr in talib⁹ oporteret ꝯmiscere thamarindos aut māna: vl'dare pillulā cū syrupo violato pro apozimate: vt ēt bene docet pñceps quarta primi ca. v. Et hec regl'a semp habeat mēti: vt ēt supradictū fuit.
¶ Ualebunt igitur dicte pillule ad oēs qui superflue dormiūt propter sup̄fluā humiditatē: vt sunt aliqui scolares qui doctore legente in scolis dormire coguntur. Et sic etiā valent pillule de yera cum agarico: quarum descriptio talis est.

¶ Pillule de yera cum agarico.

¶ Recipe pillulaꝝ de yera simplici & sūt pillule de octo reb⁹ Galieni. ʒ. iij. agarici albi & electi. ʒ. j. salis gēme. ℈. j. misс. cum oximelle fiat massa. Ego addo libēter. ʒ. ʒ. masticis & magis ꝯfortāt stomacū: licet minus soluāt. Et tu ꝯsidera casus in quibus magis ꝯueniūt: qr plures inuenies.
¶ Plures homīes sunt catarrosi. Ideo medicus habet duo pñcipalr ꝯsiderare.
¶ Primo si catarrus est subtilis vel grossus: qr si subtilis ingrossand⁹ est: & si grossus subtiliādus: & hoc cū syrupis: dicta & alijs. Et in catarro subtili semper in pillulis apponere aliq ingrossantia: vt hic.

¶ Pillule contra catarrū subtilē.

¶ Recipe pillulaꝝ elefanginaꝝ. ʒ. iij. mirabolanoꝝ citrinorū. ʒ. j. boliarmeni loti ℈. iij. seminis portulace. ℈. j. misс. & cum mucilagine dragantoꝝ facta in aqua rosarum fiant pillule. vj. vel. vij. pro. ʒ. detur vna eunti dormitum.

¶ Pillule contra catarrū grossum.

¶ Recipe pillulaꝝ de yera simplici: pillularū elefanginarū ana. ʒ. ij. agarici trociscati. ʒ. j. ʒ. masticis. ʒ. ʒ. ꝯfice cū oximelle squilitico: & fiant. vj. pro. ʒ. da vt supra.
¶ Scōm qd debet medicus considerare est mēbrū: ad qd declinat catarrus: vt si ad pect⁹ periculosuꝫ est: maxie qñ subtilis aut salsus: qr multotiēs perducit ad ptisim. Et ideo studere debet medic⁹ in remittēdo acuitatē & diuertēdo ipsum et ꝯfortādo pect⁹ & pulmonē: & faciēdo alia que in locis proprijs inqrēda sunt: cū ibi extēdere nō intēdam: sed solū describere pillulas ad hāc intētiōem facientes.

¶ Pillule contra catarrū subtilem descendentem ad pectus.

¶ Recipe polipodij electi: agarici trociscati. ana. ʒ. ʒ. boliarmeni loti. ʒ. j. pillulaꝝ elefanginaꝝ. ʒ. iij. succi liqritie. ℈. ij. mirabolanoꝝ citrinoꝝ. ʒ. ij. ʒ. ꝯfice cū mucilagine dragātoꝝ facta in aqua floꝝ violaꝝ aut rosarū fiant. vj. vel. vij. pro. ʒ. da vnā aliquādo ante cenā: sed sepius dū vadit dormituꝫ. Ita tamen q omni die capiat vnam: vel ante: vel post cenam.
¶ Et licꝫ deliberaueri nō ponere in hoc opusculo nisi receptas pillulaꝝ tñ tacere nō possuꝫ descriptionē vni⁹ ꝯfectiōis quā appello ꝯfectiōeꝫ de storace propter iuuamēta maxima que repi in eā: & facio q capiūt vnū morsellū de. ʒ. j. ʒ. vel circa dū vadūt dormitū diebus quibus nō capiūt pillulā illa hora. Naꝫ est valde bona: cui⁹ descriptio talis est: nec est illa descriptio quā ꝯmuniter ponūt doctores: & est de secretis meis: quā tamen etiā cuꝫ alijs secretis oībus propalare intendo.

¶ Descriptio cōfectiōis de storace.

¶ Recipe passularū ad corinthеos electarū. ℥. j. conterātur fortissime: deinde ℞. pul. liquiritie: rare electe. ʒ. vj. ligni aloes nucꝫ muscate cinamomi electi ana ʒ. j. ʒ. storacis calamite. ℈. v. boliarmeni loti. ʒ. iij. zuccari boni dissoluti in aquis betonice & floꝝ violaꝝ. ℥. xv. & fiat confe

ctio in rotulis vel morsellis de.ʒ.j.ʒ. pro singulo: da vt supra: et est sepius experta. Et licet valeat principaliter in catarro grosso: etiam non nocet in subtili.

¶ Pillule contra catarrū grossum.

¶ Recipe agarici trocisc.ʒ.j.ʒ. pillularū elefanginaꝝ.ʒ.iij. polipodij cartami ana ʒ.j. stichados.ʒ.ʒ. masticis.℈.ij. misc. et cū oximelle squilitico fiāt.vj. pro.ʒ. da vnā eunti dormitū: et aliquando ante cenam.

¶ Uenio nūc ad dispositiōes mēbroꝝ ortorū a cerebro. Et primo neruoꝝ: qui aliqñ spasmū patiunt: aliqñ paralesim: et alias multas egritudies. Et qꝛ spasmus aliqñ ex inanitiōe causat: aliqñ a repletiōe: de facto ab inanitiōe loqui nō intendo: qm̄ vsus pillulaꝝ parū prodesse posset. De facto aūt a repletiōe clarū est ꝙ pro ipsius euacuatiōe fortia solutiua reqrūtur ꝙ̄ pillule: de quibus in hoc tractatu agit: et ideo tā digerētia ꝙ̄ euacuātia alibi reqrant. Uerū qꝛ aliq̄ sunt corpora que multotiēs incurrūt certos motus spasmos: sicut alcuzet: et alias dispositiōes: vt que in vulgari nr̄o appellāt lo grāfo que cōiter proueniūt a materia frigida que etiā aliquādo est modica et apta per has leues pillulas educi maxie materia que aliqñ stat sub forma cause antecedentis. Ideo ponā aliquas pillulas conueniētes que etiā conuenire poterūt in paralesi.

¶ Pillule cōtra spasmū a frigiditate et hūiditate et ɔueniētes paratꝫ incidere.

¶ Recipe agarici trocisc.ʒ.j. ligni aloes. stichados ana.℈.j. pillulaꝝ de yera.s. pillularū elefangiaꝝ ana.ʒ.ij. mirabolanoꝝ chebuloꝝ.ʒ.ʒ. masticis.℈.ij. ɔfice cū syrupo de stichados.vj. vel.vij. pro.ʒ. Capiat vnā duobus diebus ɔtinuis dū vadit dormitū. Et tertia die capiat vnā ante cenā. Deinde alijs duobus diebus vnā dum ibit dormitum. Et sic perseueret.

¶ Eadem fere intētio erit ad paralesim et sic vniuersalibus precedentibus conuenit vsus pillularum: vt infra.

¶ Pillule contra paralesim.

¶ Recipe pillularū de yera.s.ʒ.j. pillularū elefanginaꝝ.ʒ.ij. pul. hermodactiloꝝ ʒ.ʒ masticꝭ.℈.j. mirabolanoꝝ chebulorū ℈.ij. misc. cū syrupo de stichados. fiāt.vj. vel.vij. pro.ʒ. capiat aliqñ vnā ante cenā aliqñ vnā dū vadit dormitū et cōtinuet.

¶ Pillule alie contra paralesim aliqualiter fortiores.

¶ Recipe pillulaꝝ elefangiaꝝ.ʒ.iij. agarici troc.ʒ.j. pul. turbith electi loti vel cōfricati cū oleo amigdalaꝝ dulciū.℈.j.ꝫ. gra.vj. mirabolanoꝝ chebulorū.℈.ij. masticis.℈.j. misc. cū oximelle vel syrupo de stichados fiāt.vj. vel.vij. pro.ʒ. et da: vt s.

¶ Ualēt etiā iste pillule ad torturā oris et in preseruatiōe a doloribus iuncturaꝝ a causa frigida: vt videbit infra loco suo. Et sunt experte tam prime ꝙ̄ scd̄e preseruantes etiā a spasmo ab eadē causa.

¶ Et siqs vellet facere euacuationē fortiorē: posset precedētibus maxime aliqbus digestiuis exhibere.ʒ.j. vel.℈.iiij. de mane cū aliquali custodia. Et sunt magni iuuamēti: et sepius a me experte.

¶ Sed qꝛ non possumus: nec debemus omni die facere fortes euacuatiōes: possumus interim ꝙ materia digerit omni die etiā aliquid euacuare: nisi fuerit aliqd ipediēs.

¶ Et ita etiā dico de alijs egritudinibus tam supradictis ꝙ̄ dicendis.

¶ In multis etiā passiōibus oculoꝝ reperi multotiēs cōuenire has pillulas: et primo in lachrimis oculorū: vt infra.

¶ Pillule contra lachrimas oculorum a causa frigida.

¶ Recipe corticū mirabolanoꝝ chebulorū et emblicoꝝ ana.ʒ.ʒ. agarici trocisca ti.℈.ij. pillulaꝝ elefanginarū.ʒ.iij.ʒ. confice cū melle rosato aut syrupo de stichados.vj. pro.ʒ. da eunti dormitum.

¶ Pillule contra lachrimas oculorum a materia magis calida.

¶ Recipe corticū mirabolanoꝝ citrinorū.ʒ.j. reubarbari electi.ʒ.ʒ. pillulaꝝ elefanginaꝝ.ʒ.iij. thamaridoꝝ.℈.iiij. masticis.℈.j. misc. cū syrupo rosato vel violato. fac.vj. pro.ʒ. da vnā eunti dormitū omni die. Si tñ cognoscētur ꝙ mēbra inferiora ad hoc iuuarēt deberēt exhiberi ante cenam maxime pro maiori parte.

¶ Et valēt etiā ad debilitatē visus a causa frigida et humida: vt infra.

¶ Pillule contra debilitatem visus a causa frigida et humida.

¶ Recipe corticũ olim mirabolanoꝝ agarici trociscati. añ. ℈. j. pul. eufragie. ʒ. ß. pillularũ elefanginaꝝ. ʒ. iij. masticis. ℈. j. cõfice cum succo feniculi. vj. pro. ʒ. da eunti dormitum ⁊ aliquando ante cenam.

¶ Valẽt ad debilitatẽ visus pillule lucis maiores descriptiõe Mesue: de quib⁹ dicit ꝙ presumit sup ipsis etiã sine abstinẽtia. Et claꝝ est ꝙ loq̃r de cibo. Et sic dari pñt ⁊ añ ⁊ post cibũ. Et vt supra dixi si qs aspiciat descriptionẽ sunt fortiores multis alijs p me ordiatis. Et pñt etiã valere dicte pillule ad multas egritudies palpebrarũ cũ fiũt a materia frigida et hũida.

¶ Sed q2 etiaꝫ sepe in palpebris reperitur materia aliqualiter acuta et adusta: ideo ordinabo receptam conuenienteꝫ.

¶ Pillule contra vlcera palpebrarum a materia adusta vel calida.

¶ Recipe polipodij electi. ʒ. j. thamarindorũ. ʒ. j. ß. pillularũ elefanginaruꝫ. ʒ. iij. foliculorũ sene. ℈. j. mirabolanoꝝ citrinorũ. ℈. iij. masticis. ℈. j. cõfice cũ syrupo de fumoterre. vj. vel. vij. pro. ʒ. da vnã eunti dormitũ: ⁊ aliquãdo vnam ante cenam.

¶ Et cõsimiles pillule etiã valere pñt ad tinnitũ ⁊ sibillũ auriũ surditatẽ: maxime dũ est noua: sed medicus diligẽs cõsiderabit vt supra qualitatẽ materie: ⁊ si sit sola vẽtositas aut vapor: vel si sit per essentiã vel per cõitatẽ ⁊ procedet iuxta superius dicta: q2 nõ licet semper replicare.

¶ In fetore nariuꝫ: reperi etiã singulare iuuamẽtũ: et sic in fetore oris in istis pillulis: siue sit vitio stomaci siue a materia putrescente in caruncul is narium.

¶ Pillule ꝯtra fetorẽ oris vel nasi.

¶ ℞. ligni aloes electi. ʒ. ß. gariofiloruꝫ macis nucis muscate añ. ℈. ß. pillulaꝝ elefanginaꝝ. ʒ. iij. storacis calamite. ℈. j. agarici trocisca ti. ʒ. j. masticis gra. xv. confice cũ syrupo de corticib⁹ citri. vj. vel. vij. pro ʒ. de quib⁹ vnã des dũ vadit dormitũ si vitio capitis vel partiũ ei⁹: vel si sit vitio stomaci exhibeas vnã ante cenã ⁊ cõtinua.

¶ In hoc casu etiã multa conueniunt vt odoramẽta caput purgare garismata: et alia suis locis requirenda: cum hic soluꝫ de pillulis loqui intendam.

¶ Expertus sum etiaꝫ dictas pillulas in dolore dẽtiũ valde cõferre quãdo perue-nit a materia frigida et pro pauperibus cõueniũt pillule de yera cum agarico data eunti dormitum vel ante cenam iuxta superius dicta multotiens.

¶ In brãchijs etiã ⁊ coꝛizis valent quemadmodum etiam in catarro superius dictum fuit: ideo recurratur ad ea.

¶ Sed q2 sunt multi q̃ tñ abũdãt in hũiditate ꝙ fere cõtinue spuũt: maxie de mane ⁊ illa hũiditas aliq̃n descẽdit a capite aliq̃n descẽdit a stomaco: iõ de pillulis infrascriptis exhibeat añ cenã q̃n a stõaco: ⁊ eũti dormitũ q̃n a cerebro: ⁊ in istis casibus multũ valẽt pillule masticie vt supra.

¶ Pillule contra superfluam humiditatem descendentem ad os et cogentem superfluum sputum.

¶ ℞. pillulaꝝ de yera. s. ʒ. ij. pillulaꝝ elefanginarũ. ʒ. iij. mirabolanoꝝ chebuloꝝ ⁊ citrinoꝝ agarici tro. añ. ʒ. ß. masticis. ℈. j. misc. ⁊ cũ melle rosato vel syrupo de sticados ꝯfice. vj. vel. vij. p. ʒ. ⁊ dent vt supra aliq̃n ante cenã aliq̃n eũti dormituꝫ.

¶ Raucedo vocis: lꝫ vt plurimũ proueniat ab hũiditate sup̃flua: aliq̃n tñ a siccitate ꝯtingit. Et in tali casu nõ cõuenirẽt pilllule dico euacuãtes: q2 adherẽt i siccitate de pillulis bichichijs nõ dico: q2 iuuare nõ possent: sꝫ dũ ꝓuenit ab hũiditate: ꝯueniũt pillule ifrascripte ⁊ sũt expte.

¶ Pillule contra raucedinem vocis a materia frigida ⁊ humida.

¶ ℞. agarici albi ⁊ electi. ʒ. j. salis gẽme. ꝫinꝫib. añ. ℈. ß. succi liquiritie. ʒ. ß. pillularum elefanginarum. ʒ. iij. ß. misc. ⁊ confice cum mucilagine dragagantorũ facto in aqua florum violaruꝫ vel cum syrupo de liquiritia fm qd melius apparebit: et fiant. vj. pro. ʒ. Et def vna aliquando dũ surgit a lecto: aliq̃n dum intrat lectum et aliquando ante cenam sunt experte.

¶ Valent etiam dicte pillule in tussi proueniente a materia flegmatica a cerebro descendẽte. Et tunc debẽt dari eunti dormitũ. Ubi aũt materia esset valde acuta: recurras ad ea que dicta sunt de catarro hic tamẽ describã aliquas conueniẽtes.

¶ Pilule ꝯtra tussim a materra acuta.

¶ Recipe thamarindorũ. ʒ. j. succi liquiritie. ʒ. ß. seminis portulace: papaueris al-

bi ꝛ nigri aā. ℈.ʒ. pillularū elefanginarū ℥.iij. agarici tro. ℈.ij. confice cum mucilagine psilij facto in aqua floꝝ violarū: et fiāt. vj. vel. vij. pro. ℥. dētur vna oīni sero eunti dormitū. Et quādo video tussim valde molestā addo supradictis tria vel quattuor grana opij: ꝛ reperi iuuamentum: sed exhibeo magis distanter a cibo. ❡ Quantum etiam conferunt in asmate videbūt hij qui experiri volēt: vt sepius feci. Nam et si propter debilitatem solutiōis ipsarū nō possit fieri euacuatio materierū contentarum in pulmone: concauo pectoris: ꝛ panniculis circūstātibus quarum presentia causatur asma: tamē conferre possunt merito cause antecedētis: vt sunt materie a capite descendētes quas materias iste pillule ꝛ diuertere et euacuare pñt: ꝛ sic postea materia cōiuncta facilius eradicat̄: aut manifesta euacuatiōe: aut resolutiōe insensibili. Exhibeantur igitur in asmate iuxta superius dicta: ꝛ prospere succedet. Nec tamē dimittatur cura doctorū cū aliquādo fortioribus medicinis. Sed iste pillule dictim exhiberi possunt. Nec impediēt alia rū medicinarū operationē: sed potiꝰ adiuuabunt. Et sic etiam dico de alijs egritudinibus de quibus supra ꝛ infra.

❡ Uidebitur etiam aliquibus mirabile. ꝙ conferre possint in empymate in quo materia saniosa educēda est a cōcauo pectoris: quod tamen iste pillule facere nō possunt: cū leuissime sint ꝛ in valde modica quātitate exhibeantur. Dico ꝙ ꝛ si materiā cōiunctā euacuare non possint possunt tamē facilitare sputū leniendo vias: ꝛ hoc non parū facit in cura. Et ex alia parte euacuando ꝛ diuertēdo multas materias que irent ad pectus ꝛ trāsirent in causam cōiunctā empymatis: iuuare possunt: et de facto iuuant. Exhibeas igitur: et faciliter succedet.

❡ Magis mirum est ꝙ conferre possint in ptisi: ꝛ tñ ad veritatē de facto cōferūt vt dixi merito cause antecedētis. Uerum quia febris ethica concomitatur ptisim. ideo debet medicus aduertere vt pillule tendāt ad frigidū vel saltē detur pillula cū aliquo apozimate frigido: vt soleo facere cū syrupo vel iulep violato vel cū syrupo de nenufare vel de papauere. vbi vides maiorē necessitatē infrigidatiōis vel ingrossatiōis: et sic cū vna pillula do vnū bonum coclear syrupi violati vel de nenufare vel de papauere. Et sic etiā facio in alijs dispositiōibus in quibus dubito: ne pillula aliqualiter calefaciat. Et in aliquibus casibus exhibeo cū syrupo rosato facto ex influxione rosarū ꝛ reperio ꝙ iuuat operationē pillule. Sed in egritudinibus pectoralibus capio syrupū violatū: vel de papauere de iniubis: aut de nenufare: aut de capillis veneris: ſm maiorē vel minorem necessitatem infrigidationis: addendo semper etiam in pillulis aliqua pectoralia.

❡ De peripleumonia ꝛ pleuresi nō intēdo loqui: cū ipsoꝝ cura indigeat alijs ꝙ pillulis: tamē in aliquibus doloribus pectoris proueniētibus a materia frigida: aut a ventositate possunt conuenire saltē vt dixi euacuando aliquas materias que stant sub forma cause antecedentis. Ideo possunt fieri hoc modo.

❡ Pillule contra dolorē pectoris a causa frigida vel ventosa.

❡ ℞. polipodij cobercini electi: agarici albi ꝛ electi aā. ℥.ʒ. castani masticis. aā. ℈.j. croci. ℈.ʒ. pillularū elefanginarū. ℥. iij. confice cum syrupo de ysopo vel de liquiritia. vj. vel. vij. pro. ℥. et da vnam añte cenam et aliquando eunti dormitum.

❡ Uenio nunc ad membra naturalia in quoꝝ dispositiōibus reperi has pillulas efficacissimas. Et primo incipiā a stomaco tāquā a mēbro deseruiēti toti corpori: et in quo mēbro sepius generātur egritudines. Cuius causam imaginor. Primo quia est mēbrū neruosum: ꝛ sic valde sensibile. Secūdo ipsi immediate occurrūt cibaria que humano corpori apponunt̄ quequidē cibaria difficile est ita bene mēsurare ne in qualitate peccent aut quātitate. Dico etiā in corporibus ratiōe ꝛ cōtinētia vtētibus quātomagis hodiernis tpibus in corporibus laxiuie deditis gulositati quoꝝ vt sic dicā deus venter est. Et ideo non mirū si cōmunitas hominū cōiter cōqueritur de stomaco. Ueruntamen sicut stomacus faciliter egrotat. ita etiā faciliter curā recipit: nisi ad apostema aut ad raritatē testure vilorū deueniret cū qua nō est spes: vt volūt auctores. Et causa facilis curationis est: qm̄ medicine sibi

cine sibi applicate ab intus: vel etiam ab extra: occurrũt immediate vel quasi ipsi stomaco: videlicet que intus sumunt ante ꝙ spolietur aliqua earũ virtute. Non sic aũt ꝯtingit de alijs mẽbris: ad que antequaꝫ medicina attigere possit multotiẽs sua virtute spoliat: saltẽ multũ perdit.

¶ Et ideo precipit princeps quarta primi: ꝙ cũ volum9 exhibere medicinã que ad longinq mẽbra trãsire debet ipsaꝫ fortiorẽ faciam9. Medicine etiã que ad extra stomaco applicant satis immediate stomaco occurrẽte: exceptis corporibus valde pancificis: in quib9 propter grossitiẽ mirach tardat impressio medicinarũ in stomacis ipsorum: siue ante siue retro approximẽtur: verũtamen citius ꝙ in alijs membris: dico alijs partibus.

¶ Et quia stomacus est sicut paterfamilias corpis studẽduꝫ est vt in sanitate cõseruetur: ꝛ lapsus ad sanitatẽ reducat: ꝛ eo maxime qꝺ est mẽbruꝫ facilit recipiẽs superfluitates ab alijs mẽbris: vt colerã ab epate ꝛ chisti fellis: melãconiã a splene: flegma a capite: vnde cõiter stomac9 lacuna flegmatũ appellat: et sic etiã a venis ꝛ a toto recipe potest superfluitates.

¶ Et hinc euenit ꝙ tollerare famẽ stomacũ putridis replet humoribus tertia primi ꝛc. Ideo ordiabo pillulas in dispositiõibus stomaci conueniẽtes. Et soluꝫ loquar de dispositiõibus naturalibus in quibus maxime conueniũt pillule.

¶ Et primo in mala cõplexione cũ materia frigida: cõuenirẽt pillule elefangine sole: pillule de yera simplici cũ agarico: vel sine. Conueniũt etiaꝫ pillule masticine Consiliatoris. Pillule stomatice Mesue cõmixte simul; vel alique ex eis sole. Uerũ ponaꝫ aliquas cõpositiões solas: quas reperi vtilissimas: cũ quibus rectificaui plures stomacos bene debiles: vt erat stomacus clarissimi quõdaꝫ doctoris dñi Christofori de nicellis: qui per lõguꝫ tẽpus spaciũ steterat cũ magna sto maci debilitate: ꝛ per annos quindecim ante ipsius mortẽ ita rectificatus fuit stomacus suus: ꝙ a post vsqꝫ ad mortẽ nulluꝫ percipit in stomaco nocumẽtũ: ꝛ erat octuagenarius in morte sua: ꝛ vtabatur pillulis infrascriptis.

¶ Pillule confortantes stomacum frigidum: et ipsum mundificantes.

¶ Recipe pillularum elefanginarum. ʒ. iij. mirabolanorũ chebulorum. ℈. ij. masticis. ℈. j. ꝯfice cũ syrupo de corticibus citri: aut cũ melle rosato. vij. pro. ʒ. da vnã ante cenã.

¶ Si quis auteꝫ paratus esset multũ ad opillatiões: dimittãtur mirabolani: quãuis propter paucã ita quãtitẽ nocere nõ possunt. Etiã species elefangine resistũt opillationi. Ad abundãtem tamen cautelam: ꝛ vt tollas materiam obloquendi dimitte si placet.

¶ Pillule alie aliqualiter fortiores confortantes stomacum frigidum et humidum.

¶ Recipe pillularum elefangiarum. ʒ. iij. agarici trociscati. ʒ. j. masticis. ℈. j. misce cum syrupo de absynthio fiant. vij. pro. ʒ. Da vnam ante cenam: ꝛ continua.

¶ Pillule alie adhuc aliqualiter fortiores ad eandem intentionẽ.

¶ Recipe pillularũ de yera simplici: pillularũ elefanginarũ ana. ʒ. ij. turbith electi confricati cũ oleo amigdalarũ dulciuꝫ ℈. j. agarici trociscati. ʒ. ʃ. zinziberis masticis ana. ℈. ʃ. confice cuꝫ syrupo de corticibus citri. Et da vt supra.

¶ Et quia cuꝫ ista dispositione frigida ꝛ humida vt plurimũ coniũgit multa ventositas. Ideo conueniũt pillule infrascripte: quas reperi magni iuuamenti: licet etiam alie bone sint.

¶ Pillule contra ventositatem stomaci ꝛ intestinorum.

¶ Recipe cartami. ʒ. ʃ. semis cimini parum torefacti. ℈. j. agarici trociscati. ℈. ij. pillularũ elefanginarũ. ʒ. ij. ꝛ. ʃ. masticis. ℈. ʃ. Confice cum melle rosato. vij. pro. ʒ. Da vnam ante cenam: ꝛ sunt experte.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem: ꝛ sunt fortiores.

¶ Recipe pillularuꝫ elefanginarũ. ʒ. iij. agarici trociscati: cartami ana. ʒ. j. masticis. ℈. j. confice cuꝫ syrupo de absynthio vj. vel. vij. pro. ʒ. Da vnam ante cenam.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem: ꝛ sunt fortiores.

¶ Recipe coloquintide. ℈. j. cartami agarici trociscati ana. ʒ. ʃ. pillularum elefangiarum

ʒ.iij.bdellij.masticis ana.℈.ß. Confice cũ syrupo de absynthio: aut cũ vino odorifero: ⁊ fac.vj.vel.vij.pro.ʒ. Da vt supra.

Et valent omnes supradicte recepte in doloribus stomaci: prouenientibus a causis predictis.

Verũ Montagnana docet in dolore stomaci clamoso exhibere vnam pillulã elefanginaꝝ cum vno grano opij. Quod aliquãdo feci ⁊ reperi iuuamẽtum. Sed proueniebat ille dolor a materia colerica principaliter. Et clarũ est ꝙ in tali casu magis directe conuenit.

Valent etiaꝫ dicte pillule in pluribus stomaci dispositiõibus: vt sunt debilitas digestiue a materia frigida: anxietas stomaci: singultꝰ eructuatio: dolores: vomitus: nausea: cũ proueniũt a causa supradicta. Naꝫ in oibus istis vidi istas ⁊ consimiles pillulas non parũ conferre: ⁊ maxime quãdo non est multa materia.

Pillule contra dolorem stomaci a causa calida.

Recipe thamarindoꝝ.ʒ.j.pillulaꝝ elefanginarũ.ʒ.iij.pulueris reubarbari electi.℈.ij. mirabolanoꝝ citrinorũ.ʒ.ß. spice grana.vj.masticis.℈.ß. misce.cum succo rosarũ: fac pillulas.vij.pro.ʒ. Da vnã ante cenam.

Pillule alie ad eandem intentionem pro delicatis.

Recipe mãne granate thamarindorũ ana.ʒ.j.pillularũ elefanginaꝝ.cum succo endiuie: quarũ descriptio superius posita est.ʒ.iij. puluis reubarbari electi. ℈.ij. spice gra.iij.masticis.℈.ß.Confice cũ syrupo rosato: fac vt supra.

Valent iste pillule quãdo materie colerice profluũt ab epate ad stomacũ: vel a chisti felis. In quibus casibus ꝯueniũt etiã mirabolani appositi in pillulis: vbi vt dixi nõ immineat periculũ alicuiꝰ notabilis opillatiõis. Si autẽ materia existens in stomaco fuerit melãconica: licet sit difficilis euacuatiõis cuꝫ aliqli tñ adiutorio alicuiꝰ digestiui poterit hec materia euacuari. Et digestiua etiã reqruntur qñ materia est multũ viscosa. Describaꝫ igit pillulas in hoc casu ꝯuenientes.

Pillule contra materiam melanconicã in stomaco existẽtem.

Recipe polipodij coercini non corosi ʒ.j.foliculoꝝ sene: agarici trociscati: ana.℈.j.masticis: semis anixi.℈.ß.pillulaꝝ elefangiaꝝ.ʒ.ij.⁊.ß.ꝯfice cũ succo fumiterre aut cũ syrupo eiusdẽ: ⁊ fiãt pillule.vj.vel vij. pro.ʒ. Det vna ante cenã ꝯtinuãdo.

Pillule alie ad eandẽ intẽtioneꝫ.

Recipe tartari loti: agarici trociscati: foliculorũ sene: ana.℈.j. thimi epithimi ana.℈.ij.pillulaꝝ elefanginarũ.ʒ.iij. masticis: seminis anixi ana.℈.ß. Confice cũ syrupo de epithimo: vt supra.

Pillule alie ad eandem intentionem: sed fortiores.

Recipe pillulaꝝ elefanginaꝝ.ʒ.iij. lapidis lazuli preparati siue loti trigesies: vt docet Mesue grana.xv.polipodij foliculoꝝ sene: agarici trociscati añ.℈.j.masticis.ʒ.ß.Confice cũ vino odorifero: aut cũ syrupo de corticibꝰ citri: idest.viij.pro ʒ. da vt supra. Sed vide ꝙ corpus sit robustũ ⁊ stomacus naturaliter fortis.

Si autẽ materia aliq̃ flegmatica fluat ad stomacũ a capite cõueniũt pillule infrascripte: de quibus do vnaꝫ dum vadit dormitũ vna die: ⁊ alia die vnã ante cenã immediate: quarũ descriptio talis est.

Recipe pillulaꝝ de yera simplici. ʒ.ij. pillularũ elefanginaꝝ.ʒ.iij.mirabolanorũ chebuloꝝ.ʒ.j. mirabolanorũ citrinoꝝ agarici trociscati ana.ʒ.ß.masticis.℈.j.Cõfice cuꝫ melle rosato.vj.vel.vij. pro.ʒ. Et da vt s̃. Valent etiã iste pillule si materia flegmatica esset inbibita in villis stõaci.

Vidi plures fuisse curatos a debilitate digestiue: ⁊ alijs egritudinibꝰ stomaci ex vsu pillularũ elefanginarũ continuato. Nec mirũ quoniã euacuãdo confortant: vt patet inspicieti ipsaꝝ cõpositioneꝫ que ad veritatẽ singularissima est.

Valent etiam miro modo in istis casibus pillule stomatice Mesue descriptione quarta: quas dicit nostras.

Et nota qr dicit ꝙ capiũtur omĩ tpe: ⁊ sic facit etiã pro opinione mea ꝙ possint exhiberi ante cenã: ⁊ tñ in ipsis ingredit turbith in satis bona dosi: ⁊ sic a fortiori pillule elefangie ⁊ alie sepius ordinate.

Transeã nunc ad dispositiões epatis in quibus etiã pillule nõ parũ conferũt. Et qr in epate et venis meseraycis aliqñ

reperiuntur opillationes q̃ causare possunt et de facto causant multas egritudines vt febres: fluxus ventris diuersos: vt suis locis colligẽdum. Ideo incipiam a pillulis remouẽtibus opillationes que vtiles erunt maxime precedentibus vniuersalibus.

¶ Pillule contra opillationem epatis a causa frigida.

¶ Recipe agarici trociscati cũ vino infusionis: zinziberis.ʒ.j. pulueris trociscorũ dyarodõ.℈.ij. pillularũ elefanginarũ.ʒ.iij. masticis.℈.ʃ. Confice cũ syrupo de eupatorio vel succo eiusdẽ septẽ pro.ʒ. De quibus potest dari vna ante prandiũ et vna ante cenam: aut solũ vna ante cenã. Et si detur.ʒ.j. vel.℈.iiij. in aurora cũ aliquali custodia sunt multũ iuuatiue.

¶ Et nota q in tali casu efficatiores reperio ante cenã q̃ ante prãdiũ: et hoc forte est propter rationẽ quã precipit princeps dari pillulas asayaret euuti dominũ. Ne scilicet motus et vigilie impediãt earum operationem. Uerum quia querimus operationem harum pillularuʒ circa membra naturalia. Ideo potius laudo exhibeantur ante cenam q̃ post.

¶ Pillule alie contra opillationẽ epatis et ipsum cõfortantes.

¶ Recipe pulueris trociscoruʒ de rosis et eupatorio.ʒ.j. reubarbari electi.ʒ.ʃ. agarici trociscati.℈.j. pillularum elefanginarum.ʒ.iij. spodij.℈.j. masticis.℈.ʃ. Confice cum succo eupatorij aut syrupo eius vel vino maluatico: fiant septẽ pro ʒ. Da vt supra.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem vbi dubitatur de calefactione.

¶ Recipe reubarbari electi.ʒ.j. spice spodij. cuscute ana.℈.ʃ. thamarindorum.ʒ.j. pulueris trociscorũ dyarodon.℈.ij. pillularum elefanginarũ.ʒ.iij. Et si sint cuʒ succo endiuie erunt meliores in hoc casu masticis.℈.ʃ. Confice cũ syrupo de endiuia: et fac pillulas. Et da vt supra. Et si dares.ʒ.j. vel.℈.iiij. bono mane: sunt singulares et bone ac experte.

¶ Ualent etiã singulariter in remouẽdo opillatiões epatis pillule imperiales dũmodo sint bene composite: quod dico: qz in ipsaruʒ compositione ingredit notabilis quantitas reubarbari: et apothecarij aliqui vel non ponunt debitã quãtitatem vel non ponunt de meliore. Et ideo quando ordino pro aliqua egregia persona volo esse presens compositioni.

¶ Descriptionẽ vero harũ pillularũ ponit Arnaldus de villanoua dominorum vltramontanorum nouiter practicantiũ iudicio meo decus et primus.

¶ Pillule alie ad eandẽ intentionẽ.

¶ Recipe pulueris trociscorum de rosis et de eupatorio descriptione Mesue.ʒ.j. pulueris trociscorum de reubarbaro.ʒ.j. thamarindorum.℈.iiij. pillularũ elefanginarũ cum succo endiuie.ʒ.iij. Et si vis maiorem confortationem stomaci adde masticis.℈.j. Et confice cum syrupo de eupatorio vel de endiuia. Et fac pillulas vt supra.

¶ Et nota q aliquando exhibeo vnam ante prandiũ: et vnã ante cenaʒ: maxime dum video virtutẽ fortẽ et bene succedit.

¶ Et reperio has pillulas multũ cõfortare epar debile. Sed semper aduertat medicus ad malam complexionem calidam vel frigidam: et sic ordinet pillulas vt nocere non possint merito discrasie.

¶ Et cum istis vel similibus pillulis vidi curari aliquos hydropicos etiã asclticos. Fiebant tamen alia multa vt cõfectiones: emplastra: vnctiones: syrupi et consimilia querẽda locis proprijs: quia hic nisi pillulas inuenies.

¶ Pillule contra hydropem asclitem a causa frigida.

¶ Recipe agarici trociscati.ʒ. vnam: pulueris trociscoruʒ dyarodon.℈. duos pillularum elefanginarum.ʒ.iij. confice cũ modico succi yreos septem pro.ʒ. Da vnam ante cenam. Et si vis etiam vnam ante prandium.

¶ Pillule alie fortiores ad eandẽ intentionem.

¶ R. pillularũ elefanginarũ.ʒ.iij. agarici trociscati.ʒ.ʃ. masticis.℈.j. soldanelle ℈.j. et ista soldanella est nouiter in vsu: et reperitur in riparia Ianue. Et in pandectis reperio post multas remissiones q euacuat aquã citrinã: et ita experiẽtia cõ

probatuꝫ est: sed est satis forte solutiuū. Et ideo tutius est exhibere has pillulas de mane ꝙ̄ miscere cū cibo. Et dare dragmā vnā vel scropulos quattuor. Tamē si vis dare ante cenā in forti virtute potes: attēta modica quātitate ipsius. Nā in pillulis vigintiocto nō ingrediūtur nisi grana viginti soldanelle: et sic due partes vni⁹ grani vel circa in q̄libet pillula.

¶ Pillule ꝯtra hydropisim a cā frigida.

¶ Recipe pulueris trociscoꝝ de cāphora. ℈.ij. reubarbari electi. ʒ.j. pillulaꝝ elefanginarū. ʒ.iij. Et si erunt cū succo endiuie meli⁹ erit tha mari doꝝ dragmā vnā ⁊ mediā misce ⁊ cōfice cuꝫ succo endiuie si opus sit septē pro dragma. Da vnā ante cenā. Et si vis etiam vnā ante prandiū.

¶ Ualent etiam ad istā intentionē pillule de eupatorio maiores ⁊ minores Mesue: quarum descriptio talis est.

¶ Pillule de eupatorio minores.

¶ ℞. mirabolanoꝝ citrinoꝝ rauetsene succi eupatorij: aloes ana ptes equales. Confice cum aqua apij. Et da vt supra.

¶ Has pillulas dicit Mesue ꝙ sunt ex intentione maioꝝ: que conferūt hycteritie ⁊ opillationibus epatis: ⁊ tamen in ambabus descriptiōibus ingrediuntur mirabolani in satis bona dosi. Et sic nō dubitabat ꝙ facerēt opillationem: vt faciūt multi scropulosi: bene credo ꝙ si darētur soli: inducere possent opillationē. Et hoc credo voluit Mesue: in capitulo de mirabolanis. Sed qñ exhiberetur cū alijs ⁊ maxime cū fortiter aperiētib⁹: nō solū nocēt: imo notabiliter iuuāt. Et ista de cā multotiens pono de mirabolanis cū pillulis elefangis nec spero sit error.

¶ Pillule cōtra hydropisim a causa calida ⁊ sunt pro nobilibus.

¶ ℞. pillularū imperialiū: pillularū elefanginarū cū succo endiuie. ʒ.ij. ⁊. ʒ. tha marindoꝝ: māne ana. ʒ.j. reubarbari electi. ʒ.j. seminis endiuie ⁊ lactice ana. ℈.j. spodij spice añ. ℈.ʒ. Confice cū mucilagine psilij sex vel septeꝫ pro. ʒ. Da vt supra et sunt secure ac experte.

¶ Pillule ꝯtra hydropisim a cā frigida.

¶ Recipe pillularū elefanginaruꝫ. ʒ.iij. pulueris specierum dyalace. ℈.ij. agarici trocisca ti. ʒ.j. ⁊. ʒ. masticis. ℈.j. Cōfice cuꝫ syrupo de eupatorio. Da vnā ante cenā continuando: et si vis aliquando. ℈.iiij. de mane ⁊ possunt cōfici cū succo yreos: et erunt aliqualiter fortiores.

¶ Ualere etiā possunt consimiles pillule in fluxib⁹ opillatiuis ⁊ in dyaria. Ubi tamē dubitam⁹ de nimia lubricitate possumus addere. ʒ.j. reubarbari torefacti plus et minus ſm necessitatē: vel de mirabolanis ⁊ sunt incolumes: euacuāt eñ materias que sunt causa opillationuꝫ: ⁊ cum hoc confortant membra naturalia. Possunt ergo ordinari vt infra.

¶ Pillule cōtra fluxū epaticū ex opillatiōe cū magna lubricitate.

¶ Recipe pillularū imperialiū. pillularū elefanginarum ana. ʒ.ij. pulueris specierū dyalace. ʒ.j. reubarbari parū torefacti: mirabolanoꝝ citrinoꝝ ⁊ parū torefactarū ana. ℈.ij. seminis endiuie ⁊ portulace spodij ana. ʒ.j. confice cū vino albo odorifero. Et valēt iste pillule qñ materia est mixta ex flegmate: ⁊ colera: sicut cōmuniter est: vt satis patet inspicienti ingredientia. Sed non curo verificare receptas: quia vltra intentum prolongarem sermones meos.

¶ Ualere etiam possunt in tumoribus ⁊ duriciebus epatis: immo in apostematibus: si diligens medicus cōsiderabit casum: et habebit respectum ad febrē quādo cōcomittatur has dispositiones. Et considerabit etiaꝫ alia de quibus supra. Et maxime valēt in euacuatiōe materie que stat sub forma cause antecedentis.

¶ Uerū quia doctores dicūt: quia aloes nocet epati: vt Mesue capitulo proprio posset aliquis non immerito dubitare ꝙ iste pillule nō conuenirent in dispositionibus epatis. Et multi de facto se custodiūt in exhibēdo. Tamē attento ꝙ aloes est lotus ⁊ sic ab eo resolute sunt partes magis subtiles cū quibus nocere poterat: credo possunt exhiberi: maxime in tā modica q̄titate: ⁊ eo magis ꝙ multa sunt in dictis pillulis habētia rectificare ipm aloes si rectificatiōe idiget: ⁊ ipsuꝫ epar ꝯfortare. Quare nō credo posse nocere.

¶ Quia tamen aliq̄ sunt ita scrupulosi ⁊ timidi ad oīa quātūcūq; minima ocu-

los aperiētes: et qui nullo pacto exhibe- rent aliquā aloeticā medicinā. Ideo volui etiā ipsis satisfacere ordinādo pillulas in quibus aloes nō ingreditur.

¶ Pillule sine aloe contra opilationem epatis.

¶ Recipe reubarbari electi.ʒ.ij.spice.℈.j.pulueris trociscorum diarodon: trociscorū de rosis: et de eupatorio ana.ʒ.ß.polipodij:cartami: agarici trociscati ana.℈.ij. ligni aloes: macis cardamomi: folij cuscute spodij:masticis ana.℈.ß.confice cū syrupo de eupatorio vel de endiuia:si times caliditatē.vj.vel.vij.pro.ʒ.et da ante pastū vnam: et si vis dabis de mane.℈.iiij.precedāt tamen digestiua et crūt cum aliquali custodia.

¶ Omittā hic plures descriptiōes pillularum:que sunt conueniētes in multis disposi tiōibus epatis: sed quia sunt valide fortes vt pillule de mezereon in asclite que euacuāt fortissime. Ideo si quis vult ipsas exhibere:videat Mesue et alios doctores qui plures pillulas describūt: quia hic solū intendo describere pillulas leues: que omnibus horis et sine custodia possunt exhibe ri:vt sunt pillule etiam de reubarbaro descriptiōes Mesue quas videre poteris. Nec dubitauit Mesue apponere mirabolanos etiā in bona dosi:vt.ʒ.iiij.et.ß.Et tñ querit de opilatiōe: cū dicat ipsas cōferre febribus antiquis que raro absoluūtur ab opilatiōe: vt clarū est. Conuenire etiā pūt dicte pillule in hycteritia citria et etiā in nigra: et expte sunt infrascripte

¶ Pillule contra hycteritiā citrinam.

¶ Recipe pillularū imperialiū.ʒ.ij.pillularum elefanginarum.ʒ.j.et.ß.cuscute: cassie lignee:spice spodij ana.℈.j.agarici trociscati.ʒ.j.confice cū syrupo violato:vel de endiuia.vj.vel.vij.pro.ʒ. Da vnam ante cenam continuādo.Et si vis dare vnā bonā dosim:de mane potes: cū aliquali custodia.

¶ Alie pillule ad eandem intentionem pro pauperibus.

¶ Recipe pillularū elefanginarū.ʒ.ij.et ß.reupōtici.ʒ.j.spodij: cuscute:spice ana ℈.j.trociscorum diarodon.ʒ.ij. Confice cum vino odorifero: et da vt supra.

¶ Pro hycteria autem nigra oportet habere respectum ad materias melanconicas:et ideo possunt fieri:vt infra.

¶ Pillule contra hycteritiā nigram.

¶ Recipe foliculorū sene polipodij cobercini ana.℈.ij.pillularū elefangiarum.ʒ.iij.agarici trociscati.ʒ.ß. Confice cū syrupo de fumoterre:et da vt supra.

¶ Pillule alie ad eandē intentionē.

¶ Recipe tartari vini albi.ʒ.j.thimi epithimi cuscute ana. ℈.j.pillularū elefanginarū.ʒ.iij. Confice cū syrupo de epithimo:et da vt supra: et sunt bone. Intellige tñ has receptas maxime conuenire precedentibus vniuersalibus. Nam stāte notabili replectiōe:aut multa materia faciēte opilationē:oporteret ad alia trāsire pro perfectiōe cure. Ideo tā in dispositiōibus dictis quam dicēdis habeatur recursus ad ea que dicta sunt in principio. Operis quoniā semper replicare incōueniēs puto.

¶ In dispositionibus splenis reperi has pillulas notabiliter conuenire:siue sit apostema:siue durities. Nam multotiēs apostema splenis terminatur: imo vt plurimum sine supoꝛatione vel exitura.

¶ Ante tñ quā veniā ad descriptiōem pillularū: dicā vnū bene expertū in duritie splenis:et vngere ex ysopo humida. Et si vis fortius resolutiuū et mollificatiuū: capias ysopi cerotū descriptiōe Philagri: in quo etiā mirabilem effectū inuenies. Uerum hec incidēter dicta sunt. Prosequar in pillulis nostris.

¶ Pillule contra duritiem splenis.

¶ Recipe pulueris corticū radicū capparorū thamarisci foliculorum sene ana.ʒ.ß. seminis anisi masticis añ.℈.j.agarici trociscati.ʒ.j.pillularū elefanginarū.ʒ.iij.ß. Confice cum vino aromatico.vj.vel.vij. pro.ʒ.Da vnam ante cenam:et perseuera: et videbis iuuamentum.

¶ Pillule alie ad eandē intētionem.

¶ Recipe polipodij:tartari:foliculorum sene ana.ʒ.ß.pulueris speciarū yere sine aloe.℈.ij.pillularū elefanginarū.ʒ.iij. seminis anisi: cinnamomi: masticis ana. ℈.ß. Confice cum syrupo de epithimo. Et da vt supra.

¶ Pillule alie ad eandē intētiōem.

ysopus humida in durities splenis
Cerotum ysopi philagrij

¶ Recipe pulueris trociscoꝝ de capparibus.ʒ.i.agarici albi ⁊ electi.ϵ.ij. salis gēmme.℈.ß.pillulaꝝ elefanginaꝝ.℈.ij.ß.Confice cū oximelle cōposito. Et da vt supra.

¶ Pillule ad eandem intentionem: sed fortiores.

¶ Recipe lapidis lazuli loti tricesies fm doctrina Mesue.℈.ß. pillularum elefanginarum.ʒ.iij. masticis.℈.j. foliculorum sene.ʒ.ß. Confice cum succo fumusterre: vel syrupo eius. Et da vt supra.

¶ Valet etiā ad eandē intētionez pillule experte ad opillatiōez splēis quas describit Mesue. Et est vltima descriptio pillularū suaꝝ: ⁊ valēt etiā ad plures alias dispositiōes vide receptā: q̄ tibi placebit.

¶ Sunt etiaz dicte pillule singulares in melācōia mirachia. Sed in illo casu q̄m materia melācōica vltra difficultatē sue euacuatiōis: est in mēbro aliq̄liter elongato: ꝙ virtus vni⁹ parue pillule nō bene pōt ipsaz euacuare. Ideo laudo vt precedētibus aliq̄bus digestiuis def de mane.ʒ.j.vel.℈.iiij.aut.ʒ.j.ß.cū aliq̄li custodia: ⁊ sunt vtiles: postea vero si exhibeatur omi die vna erit conueniens.

¶ Venio nūc ad intestia: que plures patiūtur egritudines: in quibus iste pillule valde ꝯueniūt. Et prio in aliq̄bus speciebus fluxuū: vt est lieteria a materia flegmatica lubricāte cibū a stomaco añ ipsi⁹ distionē: cōcurrēte ēt stomaci debilitate.

¶ Pillule contra lienteriam a materia flegmatica.

¶ Recipe corticū mirabolanorū chebuloꝝ.ʒ.j.masticis.ʒ.ß. pillulaꝝ elefanginarū.ʒ.ij. Confice cū miua citrinorū.vj. vel vij.pro.ʒ. Et da vnā ante cenā. Et potes etiā dare vnā ante prandiū. Et si queris maiorē stipticitatē: fac vt mirabolāi sint parū torefacti: ⁊ auge ipsorū dosiz ponēdo.ʒ.j.⁊.ß.vel plus si videbitur.

¶ Pillule ad eandem intentionem pro nobilibus.

¶ Recipe reubarbari electi parū torefacti.ʒ.j.ß.mirabolanoꝝ chebulorū etiā parum torefactorū.ʒ.ij. pillularū elefanginarū.ʒ.iij.masticis.ϵ.ij. Confice cuz melle rosato: ⁊ da vnam ante cenam. Et si tibi videtur.ʒ.j.vel.ʒ.j.ß.de mane.

¶ Sed quia vltra pillulas habeo vnū secretum per me in ciuitate Thuronis in persona magistri Nicolai tiglart generalis Francie: qui summe dilectus erat a rege quē physici regis dicebāt non posse curari. Et mouebātur hac ratiōe: q̄ passus fuerat vnā magnā disinteriā: ⁊ vt asserebant: fuerat magna excoriatio tā in intestinis gracilib⁹ quā in grossis: ⁊ consequēter ꝙ fere in oībus partib⁹ intestinorū erant cicatrices ex quib⁹ adeo debilitata erat virtus retētiua ꝙ retinere non poterāt partes chili que egrediebātur a stomaco. Nā stomacus suus apparebat sanus licet frigidus ⁊ hūidus: ⁊ sic durauerat fluxus ille per sex vel septē mēses. Ego dicebā illis dominis medicis ꝙ nō bene videbā possibilitatē istaz: videlicet ꝙ ita vniuersalis fuisset omniū intestinoruz excoriatio ꝙ deuētum fuisset ad illaz vniuersalē intestinoꝝ cicatricez per quā tantū fuisset virtus retentiua debilitata. Nam difficile est hoc videre in corpore humano stante vita.

¶ Sed dicebaz hoc prouenire a magna humiditate viscosa aliq̄liter: que lubricitatis huius causa erat: ⁊ ꝙ ista humiditas partiz descēdebat a capite. Naz erat hūidi cerebri: partim etiā in stomaco generabat. Nam stomacus suus frigidus erat ⁊ humidus: ⁊ post multa remiserunt mihi curā: ⁊ feci inter alia vnā decoctionez quā appellabā. Hyppocras de mirabolāis: ⁊ ad veritatē fuit maior pars cure dabā de mane.℥.iij.vel.iiij.in aurora vna die ⁊ alia nō: cuius descriptio talis erat.

¶ Recipe mirabolanorū chebuloꝝ.ʒ.x. mirabolanorū citrinoꝝ.ʒ.v.passularū.℥.ij.fiat decoctio in.℥.xxvj.aque vsq̄ ad cōsumptionē tertie partis: postea coletur cū aliquali expressiōe: et in colatura dissoluatur zuccari boni.℥.x. et clarificetur aramatizādo cū.ʒ.vj. cinnamomi electi: ⁊ est satis delectabilis. Et educebat tribus vel quatuor vicib⁹ materiā aquosaz satis viscosam. Et tandē cuz auxilio dei cessauit ille fluxus. Verū est ꝙ etiam fiebant vnctiōes: ꝯfectiōes: diuertētia etiā. Sed vt dixi illa decoctio fuit radix cure. Feci satis magnā disgressionez: sed spero non erit inutilis.

¶ In fluxu autem a materia colerica: si sit excoriatio recurre ad clisteria: et alia

remedia in locis proprijs: tamen reperi bas pillulas conuenire.

¶ Pillule contra fluxum intestinalē a materia colerica etiā excoriāte.

¶ Recipe reubarbari electi ꝛ parū torefacti.ʒ.ij.mirabolanoꝝ citrinoꝝ etiā paruꝫ torefactoꝝ.ʒ.j.pul.trociscoꝝ de spodio cū semine accetose.ʒ.j.ʒ. masticis.℈.j.cōfice cum mucilagine dragantoꝝ. vj.vel.vij.pro.ʒ. Da vnā singulis dieb⁹ ante cenā ꝛ vnaꝫ ante prandiū si tibi videbitur potes etiā dare de mane si videbitur ʒ.j.vel.℈.iiij. Et siquis diligeret poti⁹ bibere:possent dissolui cū modico aque endiuie et addere. ℥.j. syrupi rosati facti ex rosis siccis:ꝛ exhibere de mane.

¶ Quādo autē materia colerica mordicando:ꝛ excitādo virtutem expulsiuā est causa fluxus: ꝛ adhuc nō est excoriatio: valēt dicte pillule. Sed medicus diligēs sit:ne fiat excoriatio: ꝛ hoc fiet cū clisteribus lauatiuis:in quibus ingrediaꝛ gummi dragagātuꝫ puluerizatū: videlicet.ʒ.j.pro singulo clisteri: non ponaꝛ de eo in magna quantitate: q2 nimis inspissaret: sed in debita quātitate facit mucilaginē: q̄ prohibet intestia excoriari: vt claꝝ est.

¶ Inter egritudies intestinales est etiaꝫ dolor yliacus:ꝛ colicus:in quibus nō paruꝫ valēt pillule. Et q2 isti dolores aliqn̄ proueniūt a ventositate extēdente:aliqn̄ a retentiōe fecis:aliqn̄ a materia flegmatica:aliqn̄ a colera grossa:vt est colera vitelina. Ideo ponā receptas in vnoquoqꝫ casu conuenientes. Et primo.

¶ Pillule conuenientes in dolore colico vel yliaco a ventositate.

¶ Recipe agarici trociscati. ʒ.j. puluerꝫ cimini parū torefacti.℈.ij. pillulaꝝ elefanginaruꝫ.ʒ.ij.ʒ. cartami.ʒ.ʒ. masticis.℈.j. confice cū vino odorifero.vj. vel.vij.pro ʒ. Et da vnā ante cenā continuādo. Licet bene sciaꝫ clisteria in hoc casu magis esse iuuatiua:tū etiaꝫ ꝓferūt valde. Nec tū prohibeo clisteria vnctiōes ꝛ alia.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem maxime quādo coniūgitur materia flegmatica ꝛ sunt fortiores.

¶ Recipe coloquītide electe.℈.ʒ.cartami agarici trociscati ana.ʒ.ʒ. cimini paruꝫ torefacti.℈.ij. pillularū elefanginaꝝ ʒ.ij. pillularū de yera simplici.ʒ.j. masticis.℈.j. Confice cum melle rosato.vj.vel vij.pro.ʒ. Et da vt supra. Nec miretur aliquis si pono in hac recepta coloquintidaꝫ:ꝛ do ante cenā quoniā princeps noster decimasexta tertij: caplo de cibatiōe colicoꝝ: aliquando docet exhibere turbith ꝛ scamoneā:etiam cū cibo: dū dicit.

¶ Et quādoqꝫ necessarium est vt ponatur turbith et scamonea in iure coꝝum et in pane ipsoꝝum.

¶ Et istud fortificat opinionem meam superius dictaꝫ: nec parū excusat Montagnanam.

¶ Nota q̄ Gentilis nihil dicit super illo passu. Spero nō curauit. Et nota hic q̄ in dolore yliaco pillule et alia assumpta per os magis valent:q̄ in colico. Et assumpta per inferius magis prosunt in colico:q̄ assumpta per supius:licet etiaꝫ per superius conferre possint ꝛ de facto conferant: et econuerso in yliaco. Dico alijs semper paribus.

¶ In dolore autē facto ex retentione fecū male possunt exhiberi: nec pillule nec alia per superius: nisi prius feces mollificētur cuꝫ brodialibus pinguibus:clisteris mollificatiuis: que precedere debent ante quā medicine per os exhibeantur. Uerūtamen possunt ordinari pillule: in quibus etiam est aliqua virtus mollificatiua:vt infra.

¶ Pillule contra colicam:in quibus est aliqualis mollificatio.

¶ Recipe manne granate electe. ʒ.j. ʒ. agarici trociscati.ʒ.j.tamarindoꝝ.℈.iiij. pillularū elefanginarū.ʒ.ij. misꝰ. cuꝫ syrupo violato si expedit: fac. vj. vel. vij. pro.ʒ.da vt supra. Et maxime valent iste pillule: vbi perciperetꝛ aliquid esse de colera: vbi aūt materia magis esset flegmatica conuenirēt pillule superius dicte cōtra ventositatē:vel etiam vt infra.

¶ Pillule contra dolorem colicum a materia flegmatica.

¶ Recipe polipodij: cartami: agarici trocisceti ana.ʒ.ʒ. pillularuꝫ elefanginarum.ʒ.iij.masticis.℈.ʒ. Confice cum melle rosato. Et da vt supra.

¶ Pillule ad eandem intentionem.

¶ Recipe pillularũ de yera .s. pillularũ elefanginarũ añ. ʒ. ij. agarici tro. ʒ. j. colo quintide. ℈. ss. cartami. ℈. ij. masticis. ℈. j. cõfice cum melle rosato. Et da vt supra.

¶ Ualent ad eandẽ intẽtionẽ pillule sto matice Mesue descriptione prima secũda ac tertia nec minus quarta quã suam dicit. Ualet etiã quinta. Ualẽt etiã pillule masticine et elefangine sole.

¶ Pillule alie cõtra dolorem colicũ et satis fortes.

¶ Recipe turbith electi ⁊ confricati cum oleo amigdalarũ dulciũ. ʒ. ss. agarici tro. ℈. ij. zinzib. masticis añ. ℈. j. pillularũ elefanginarũ. ʒ. ij. ss. cõfice cũ melle rosato: ⁊ da vt supra vel. ℈. iiij. de mane ⁊ reperies vtiles. Si aũt dolor esset nimis intẽsus posses dare vnã pillulã elefanginã cum vno grano opij vt etiã facit Alculanus: sed nõ cõtinues. Si aũt pticiparet de colera vitelina grossa q̃ bene põt esse cã colice: oporteret vt pillule tue aspicerent vtrãq; materiã: ⁊ potes ordiare hoc mõ.

¶ Pillule ɔtra colicã a colera vitelina.

¶ Recipe pillularũ de yera simplici pillarũ elefanginarũ cũ succo endiuie ana. ʒ. ij. reubarbari electi agarici troci. añ. ʒ. ss. thamarindorũ. ℈. ij. spice. gra. vj. masticis. ℈. j. Confice cum vino odorifero aut cũ melle rosato. vj. vel. vij. pro. ʒ. Da vnã ante cenam et sunt experte.

¶ Ualẽt etiã dicte pillule cõtra vermes qui pñt esse causa multorũ egritudinum: vt clarũ est. Ideo diligẽs medicus oibus iam sepe dictis diligẽter consideratis cõponet pillulas ⁊ applicabit ꝺm occurrẽtia. Uerũ solitus sum ordinare in forma q̃ sequit: ⁊ reperi iuuamẽtum nõ modicũ.

¶ Pillule contra vermes.

¶ Recipe agarici albi ⁊ electi. ʒ. j. semis alexãdri macedonici: cardonis bñdicti añ. ʒ. ss. salisgẽme masticis añ. ℈. ss. pillularũ de yera simplici. pillularum elefangi. añ. ʒ. ij. Confice cũ melle rosato. vj. pro. ʒ. da vnã ante cenã vel. vj. de mane.

¶ Pillule ɔtra vermes pro nobilibus.

¶ Recipe reubarbari electi: agarici trociscati añ. ʒ. j. ss. diptami granelle ꝑparate añ. ʒ. ss. corticũ ⁊ granorũ citri. seminis alexãdri añ. ℈. j. fragmẽtorum iacincti rubi norũ ⁊ granate ana. ℈. ss. spice. salisgẽme añ. gra. vj. aloes loti. ʒ. iij. cõfice cũ melle rosato. vj. vł. vij. pro. ʒ. Et da vt supra. Et si pueri pñt accipere sunt conuenietissime. Uerũ quia multi nõ possunt vel volũt accipere dimitto aloes: ⁊ do de puluere. ℈. j. vel circa cũ modico vino vel aqua zuccari: aut cum modico syrupo violato in forma doli ⁊ do de mane: ⁊ reperio magnum iuuamentum.

¶ Uenio nunc ad dispositiões renum in quibus recipio pillulas iuuatiuas inter quas sunt lapides renum et opillatiões eorum et viarum vrine: que maltotiens sunt causa dolorum renalium.

¶ Et qr materia generatiõis lapidum est materia flegmatica que in renibus retẽta cõuertitur in lapidẽ qñ est notabiliter viscosa: qñ vero nõ est ita viscosa cõuertitur in arenulas: que qñq; etiã faciũt ardorẽ vrine: et aliqñ excoriationes in vijs vrinalibus maxime in collo vesice: ideo clarũ est has pillulas multũ posse cõferre prio euacuãdo: scdo diuertẽdo. Euacuãdo prio materias flegmaticas q̃ reperiunt in stomaco: siue sint ibi genite: siue a capite vel alio mẽbro transmisse. Dico secũdo diuertẽdo: nam per vsum istarum pillularũ multe materie que trãsirẽt ad renes diuertuntur ad intestina que sunt loca cõueniẽtissima euacuatiõi: et sic cum duabus euacuationibus cõueniũt vltra cõfortationẽ mẽbrorũ que in ipsis pillulis reperit. Et qr superius descripte sunt multe pillule euacuãtes materiã flegmaticã. Ideo hic nõ multũ me extẽdã in receptis remittẽs me ad superi⁹ ordinata.

¶ Uerũ cõmemoro medicũ oportere diligẽter inquirere si hec materia flegmatica generetur in stomaco: aut per indigestionẽ merito debilitatis: aut propter cibos. Et tũc debet cõfortare stomacũ: aut rectificare retentionem vel facere vtrũq;. Uel si iste materie defluant a capite etiã rectificare cerebrũ: ⁊ cõsequẽter exhibere pillulas aspiciẽtes cerebrũ: ⁊ exhibere eũti dormitũ: vt docet princeps pria tertij cap. Cum materiam exhiberi pillulas asayaret: qr ad veritatẽ melius euacuãt a capite. Ideo possunt fieri pillule cõseruatiue a lapide renum quando materia

flegmatica descēdit a capite hoc modo: nam cū istis pillulis multos preseruaui.

¶ Pillule pseruātes a lapide renū dū materia flegmatica descendit a capite.

¶ Recipe pillularū asayaret.ʒ.iij.agarici trocisca.℈.ij.ligni aloes electi.℈.j. cōfice cum melle rosato.iiij.vel.v.pro.ʒ.da vnam eunti dormitum:plus tamē vel minus grossam vt supra.

¶ Pillule pseruātes a lapide renū qñ materia flegmatica generat in stōaco.

¶ Rx.pillularū elefanginarū.ʒ.iij.agarici trociscati.ʒ.j.masticis.ʒ.ʒ. ↄfice cū melle rosato aut cū syrupo de corticibus citri vel de absynthio.Et da vnā ante cenā continuando ⁊c.

¶ Pillule alie ad eandē intentionem:sed fortiores.

¶ Rx.turbith albi gūmosi ⁊ arundinosi.ʒ.ʒ.confice cum oleo amigdalarum dulciū nouiter facto.Deinde accipe pillularū elefanginarū.ʒ.iij.ʒ.zinzib.mastic aā.℈.j.Cōfice cū melle rosato.vj.vel.vij.p.ʒ.da vnā añ cenā ⁊ cōtinuādo videbis affectum bonum maxime in virtute forti.

¶ Pillule etiā elefangine sole sunt valde cōuenientes in hoc casu.Etiā pillule de octo reb⁹ siue de yera simplici.Et pillule stomatice descriptione Mesue quare eligas tibi magis gratas:⁊ exhibe.Ualent etiā masticine.

¶ Et si vis has pillulas etiā habere respectū ad cōminuēdū lapidē:potes in illis pillulis aliqd addere ex his q̄ approprietate valēt vt sunt cinis vitri facta fm artē:vel sanguis yrci:aut cinis caude tremule:lapis iudaycus:qui etiā solutiuus est aliqualiter:vel lapis spōgie:cortices ouorū ex quibus exiuerint pulli:oculi cācrorū cinis scorpionū:cinis leporis ossa parua leporis que reperiūtur circa iuncturā tibie posterioris circa genu:aut aliqd taliū in quib⁹ est virt⁹ frāgēdi aut cōminuēdi lapidē:capiēdo vnā vel duo que tibi vtiliora videbūtur et q̄ tibi occurrēt.

¶ Et clarū etiā est has pillulas cōuenire in lapide vesice:maxime via preseruatiōis:tam euacuādo q̄ diuertēdo materias antecedētes que trahere possent in causam cōiunctā.Nō expectes tñ curā perfectam ex his si grossus sit.

¶ Sed quid dicemus in ardore vrine:et in excoriatiōe colli vesice:in quibus casibus prima facie ex toto discōuenire vidētur ratione specierū:⁊ aloes.Uerū qr experiētia cōperio has pillulas multotiēs cōuenire:dico q̄ licet ratiōe aloes et specierū nō cōuenirēt:possunt tamē taliter rectificari q̄ prodesse poterūt:⁊ nō nocere:et sic reperio īfrascriptas cōuenire saltim cū iuuamēto maiori nocumento.

¶ Pillule cōueniētes in ardore vrine.

¶ Rx.pillularū elefanginarū cum succo endiuie.ʒ.iij.corticū mirabolanorū citrinorū.ʒ.j.succi liquiritie.℈.ij.gūmi dragāti.ʒ.ʒ.thamarindorū.ʒ.j.ʒ.seminis portulace seminis papaueris albi aā.℈.j.cōfice cū syrupo violato.vj.vel.vij.pro.ʒ.Et da vnā ante cenam:nec dubites.

¶ Pillule alie ad eandē intentionē.

¶ Rx.aloes loti in aqua endiuie plurib⁹ vicibus.ʒ.vj.corticū mirabolanorū chebulorū citrinorū ⁊ emblicorū aā.ʒ.j.succi liquiritie.seminis papaueris albi:seminis portulace aā.℈.j.agarici tro.ʒ.j.masticis.ʒ.ʒ.ↄfice cū mucilagie dragagātorū et fac.vj.p.ʒ.da vnā añ cibū vel añ cenā.

¶ Pillule alie ad eandē intentionē.

¶ Recipe quatuor seminū cōmuniū minorū frigidorū:seminis papaueris albi:seminis melonis ana.℈.j.pillularū elefanginarū cū succo endiuie.ʒ.iij.ʒ.reubarbari electi.℈.j.mirabolanorū citrinorū.ʒ.j.masticis.ʒ.ʒ.thamarindorū.ʒ.j.ʒ.Confice cū syrupo violato vel cum mucilagine dragagantorum:et fac pillulas vt supra.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem quando est excoriatio.

¶ Recipe reubarbari electi parū torefacti mirabolanorū chebulorū ⁊ citrinorū etiā parū torefactorū aā.ʒ.ʒ.pulueris trociscorū alchachēgi sine opio.℈.iiij.pillularū elefanginarū cū succo endiuie.ʒ.iij.ʒ.thamarindorū.ʒ.j.ʒ.masticis.ʒ.ʒ.cōfice cū syrupo violato:⁊ da vt supra.

¶ Nec est mirandū si iste pillule sunt in natiue in istis casibus:quia licet ingrediātur pillule elefangine:quo merito specierū et aloes nocere deberēt:tñ sunt ita

bene refractet vt patet inspicienti ea que ingrediunt᷑ q̄ nocere nō possunt. Et si pur esset aliquod nocumentū: iuuamētū est maius q̄n fit euacuatio multarū materierū per vias intestinorū q̄ trāsirēt ad vias renū ⁊ vesice: ⁊ possent augere ardorē vel excoriationē. Ideo sepissime exhibui ⁊ repi iuuamētū sine nocumēto saltē notabili.

In aliquibus etiā egritudinib⁹ mēbrorū generatiōis reperio pillulas multum cōuenire. Et primo in his in quibus est difficultas erectionis virge propter materias humidas que aliq̄n imbibite sunt in musculis deseruiētibus erectiōi: et sic remanet mēbrū quasi paraleticatū: cōueniunt: igitur in tali casu pillule vt infra.

Pillule cōtra difficultatē erectionis virge a causa frigida ⁊ humida.

℞. cartami: sticbados: agarici trociscati: mirabolanorū chebulorū. ana. ʒ. ß. radicū satiriōis. ʒ. j. lingue auis. ℈. ij. pillularū elefanginarum. ʒ. iij. ß. misc. cū syrupo de corticibus citri fiāt. vj. pro. ʒ. Et da vnam ante cenā singulis diebus.

Potes etiam videre aliquas receptas supra cū feci mentionem de paralesi: q̄ conuenient etiam in hoc casu.

Pillule alie ad eandē intentionem que augent sperma.

Recipe radicū satirionis ⁊ sunt testiculi vulpis. ʒ. j. nucis indie. ʒ. ß. caude stincorū lingue auis añ. ℈. j. pillularū elefanginarū. ʒ. iij. ß. mirabolanorū citrinorū ⁊ chebulorū ana. ℈. ij. ß. cōfice cū melle rosato. vj. pro. ʒ. da vnam ante cenam et cōtinua: q̄ videbis rem expertam.

Valent etiā cōsimiles pillule his qui nō pñt cōtinere vrinā ⁊ hoc remouendo causam paralesis musculorum vesice ⁊c.

Inter egritudines matricis in quibus huiusmodi pillule sūt iuuatiue: sunt prefocatio matricis: retētio mēstruorū: superfluus fluxus: impedimētū cōceptionis: fluxus materierū albarū q̄ in multis mulierib⁹ reperit᷑: ⁊ plerūq̄ est cā impediēs ɔceptiōē: p̄cipitatio: ⁊ dolor matricis ac descēsus ipsi⁹ in oībus eīn talibus casib⁹ repi pillulas cōueniētes. Et primo incipiā ratione menstruorū et prefocatiōis.

Pillule contra prefocationē matricis et retentionē menstruorum.

Recipe pillularū imperialiū. ʒ. ij. pillularum elefanginarū. ʒ. iij. pulueris trociscorū de mirra. ʒ. j. rubee tinctorū. ʒ. ß. cinnamomi electi. ℈. iiij. agarici tro. ℈. ij. agglutinentur cū oximelle cōposito. v. p. ʒ. da vnā an cenā. Et si vis da. ʒ. j. vel. ℈. iiij. in aurora.

Pillule alie ad eandem intentionem parum fortiores.

℞. pillularū de yera simplici: pillularū elefanginarū añ. ʒ. ij. turbith electi ⁊ fricati cū oleo amigdalarū dulciū. ʒ. ß. spice zinziberis masticis ana. ℈. ß. cōfice cū syrupo de arthemisia. Et da vt supra. Et si vis dare aliquando. ʒ. j. in aurora sunt multū cōuenientes. Et adderem gra. iij. asse fetide quando damus de mane.

Pillule alie ad eandē intētionē.

Recipe pul. trociscorum de mirra. ʒ. j. reubarbari electi agarici trociscati: ana. ℈. j. pillularū elefanginarū. ʒ. iij. confice cum vino odorifero: et da vt supra.

Omitto plures decoctiones: cōfectiones ⁊ alia que prouocāt mēstrua q̄ vt supra dixi pro nūc solū loqui volo de pillulis. Sed q̄ experiētia reperi que nunq̄ mihi defecit. Ideo tacere volo q̄ exhibere. ℈. j. castorei conficiēdo duas vel tres pillulas ⁊ exhibere de mane tpe quo mēstrua: vel incipiūt apparere vel sunt aliqua signa q̄ tēpus mēstruorū siue florum mulierū presens est vel propinquū q̄ exhibere prouocātia alio tpe est sepissime opus perditū. Sed q̄n natura tēptat expellere: tūc tēpus est cōueniētissimū: q̄ natura iuuat medicinā ⁊ medicina iuuatur a natura: ⁊ sic felicitatur operatio.

Sed nota q̄ exhibitio isti⁹ castorei dꝫ esse in maiori vel minori dosi ſm virtutis fortitudinē. Et aduerte qd est calidū in quarto. Ideo cōsidera: ⁊ exhibe secū aliquid quod tēperet calorē vt syrupū violatū nenufarinū vel decoctionē seminū cōmuniū frigidorū maxime minorū: q̄ pmo dius ponunt᷑ in decoctionibus: ⁊ que in frigiditate iuuabūt operationē ⁊ ipsam felicitabūt. Si vis vide practicā aggregatoris in capitulo cure retētiōis mēstruorū: q̄ dicit q̄ castoreū prouocat mēstrua etiā in etate senili: verū hoc nō sum expertus: in alijs aūt etatib⁹ sepe expert⁹ sum. et reperi bonum effectum cū dei auxilio.

¶ Alie pillule ad eandem intentionem et sunt magis delicate.

¶ R. cassie lignee spice cinamomi asari reubarbari electi agarici albi et electi an. ʒ.ʃ. aloes electi.ʒ.iij. croci mirre. an. ℈.j. confice cũ vino albo odorifero vel cũ syrupo de arthemisia: et da vnã ante cenã singlis dieb9: vel dũ surgit a lecto vnã vl duas ant tres et videbis felicit succedere.

¶ Multi non auderẽt cõmiscere vnã ex istis pillulis cũ cibo cũ videãtur notabiliter apitiue. Sed attẽta paucitate viri9 pillule nocere nõ potest. Uidebis tamen experientiã q educet per secessuz aliqd: et sic erit iuuamentũ sine nocumẽto vel saltim bene modico.

¶ In retentione antẽ menstruo᷑: vel dũ volo mẽstrua retinere raro vtor pillulis in quib9 sit aloes: de cui9 natura est aperire venas: verũ dũ est lotus et permixt9 cũ his que habẽt remouere hoc nocumẽtũ sicut sunt mastix bdeliuz gũmi dragagãtuz arabicũ et similia non possunt multuz nocere: iuuare vero sic. Possunt igĩ fieri pillule in hac forma: et erũt euacuatiue materierũ acutarũ que permixte cũ sanguine multotiens sunt cã supflui fluxus stimulãdo virtutẽ et aperiẽdo venas.

¶ Pillule ɔtra supfluũ fluxũ mẽstruo᷑.

¶ Recipe pillularum elefang.ʒ.ij. gũmi arabici bdeliũ et dragagãti an. ℈.j. reubarbari electi parũ torefacti.ʒ.j. thamaridorum.ʒ.j.ʃ. pul. trociscorũ de spodio cũ semine acetose. ℈.iiij. confice cum syrupo rosato: et da vnam ante cenaz vel. ℈.iiij. de mane vt tibi videbitur.

¶ Pillule alie ad candẽ intentionẽ et magis restringentes.

¶ R. pulueris trociscorũ de karabe trociscorũ de terra sigillata ana.ʒ.j. mirabolanorũ citrinorũ parũ torefactorũ: reubarbari electi et parũ torefacti añ.ʒ.ʃ. masticis gũmi dragagãti añ. ℈.j. pillularuz elefangiarum.ʒ.j.ʃ. confice cum syrupo rosato. vj. pro.ʒ. da vnaz ante cenã vel.ʒ.j. aut. ℈.iiij. de mane.

¶ Si quis tamen sit tantum superstitiosus vt dubitet de pillulis elefanginis propter aloes: et species que ingrediũtur: faciat pillulas dimittẽdo pillulas elefanginas et cessabit suspitio: erunt tñ vtiles.

¶ Ubi autẽ esset fluxus superfluus menstruorũ propter debilitatẽ virtutis retentiue: aut propter abũdantiã humoris flegmatici relaxãtis venas aut aggrauãtis virtutẽ: et ɔsequẽter incitãtis expulsiuaz ad expellenduz cõuenirẽt pillule vt ĩfra.

¶ R. pillula᷑ elefanginarũ.ʒ.iij.ʃ. mirabolano᷑ chebulorũ valde parũ torefactorũ.ʒ.j.ʃ. pulueris trocisco᷑ de terra sigillata. ℈.ij. masticis. ℈.ʃ. ɔfice cũ mirra citonio᷑ cũ specieb9 vel sine ꝑm qd videbis et da vnã añ cenã vel. ℈.iiij. de mane.

¶ Si bene cõsideremus: sunt etiã vtilissime iste pillule in supfluo fluxu materie᷑ albarũ. Si ꝓueniat a materia ab aliquo vel aliquibus mẽbris trãsmissa: siue sit in ipsa matrice gñata: cũ matrix aliqñ non possit nutrimẽtũ sibi delatũ: etiã si bonũ sit in substãtiã propriaz cõuertere. Et sic multiplicatis quotidie supfluitatib9: necesse est apparere huic fluxũ: a quo paucas reperio mulieres absolui. Et in multis vidi hãc esse causam cõceptionis impeditiuã. Et ideo bonum est aduertere. Et si ab aliquo fluat mẽbro ipm cõfortare et diuertere ad intestina: q̃ sunt mẽbra magis apta receptiõi et euacuatiõi superfluitatũ: et sic si vitio matricis cõsiderata cõplexione: ipsam rectificare et cõfortare paulatim: postea euacuãdo et diuertere q̃ oĩa fieri pñt cũ instrumẽtis ĩfrascriptis.

¶ Pillule contra fluxũ et habẽtia humiditatem matricis.

¶ R. tartari loti agarici tro. añ.ʒ.j. pillularũ elefang.ʒ.iij.ʃ. mastic.ʒ.ʃ. cõfice cũ melle rosato aut cũ syrupo de arthemisia vj. pro.ʒ. da vnã ante cenã et cõtinua qm applicata iuuant: sed continuata sanãt.

¶ Pillule alie ad candẽ intẽtionẽ.

¶ R. aluminis pluuie. ℈.j. tartari loti.ʒ.j. pillularũ elefang.ʒ.iij. pul. specierũ trifare maioris sine opio. ℈.ij. agarici albi et electi.ʒ.ʃ. masticis. salisgẽme añ. ℈.j. cõfice cũ succo absynthij. vj. pro.ʒ. da vnã ante cenã cõtinuãdo: et aliqñ. ℈.iiij. ĩ mane.

¶ Pillule alie ad eandẽ intẽtionem: sed parum fortiores.

¶ R. turbith electi et preparati vt supra ʒ.ʃ. agarici trocisca. ℈.ij. pillularũ elefanginar.ʒ.iij. zinzib. masticis. ana. ℈.j. cõfice cũ syrupo de arthemisia et da vt supra.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem aliqualiter confortative.

¶ Rx. corticū mirabolanorū chebulorꝫ ꝛ citrinorū añ.ʒ.j.agarici.℈.ij.pillularꝫ elefanginarū.ʒ.iij.ʒ.masticꝭ.℈.j.ↄfice cū syrupo de arthemisia ꝛ da vt s̄. ꝛ sūt leues.

¶ Sed aduerte: qm̄ in talib⁹ materieb⁹ reperio magnā diuersitatē: nā in aliquibus mulieribus egrediuntur iste hūiditates frigide etiā actualiter: ita vt in exitu precipiāt notabilē frigiditatē actualē. et in aliquibus egrediunt̄ ita calide ꝙ faciūt magnū ardorē: ꝛ quodāmō excoriationē: immo in eadē muliere in diuersis tn̄ tēporib⁹ pcipit̄ ista diuersitas: vt ego hoc anno vidi in vna magna et notabili dn̄a: quā libēter nominarē: nisi esset ꝙ medicus in talib⁹ dꝫ esse secret⁹ veluti confessor. Ad hāc igitur diuersitatē dꝫ medicus bn̄ aduertere: ꝛ nō oēs vnico calciare calciamēto. Dꝫ igit̄ cōsiderare materiā q̄ egredit̄: et causaꝫ: ꝛ sic diuersa exhibere remedia: ponaꝫ igit̄ duas receptas vnā in cā frigida: aliā i cal'a: lꝫ posite sint superi⁹ multe recepte q̄ huic dispōni accōmodari possunt: ꝛ etiā ad plures egritudines matricis de quibus supra dixi.

¶ Pillule contra superfluam humiditatē matricis a causa frigida.

¶ Recipe agarici tro. mirabolanorꝫ chebulorum ana.ʒ.j.tartari loti: cartami: sticados ana.ʒ.ʒ. pillularū elefanginarū ʒ.iij.ʒ.masticis.℈.j. confice cū syrupo de arthemisia: et da vt supra.

¶ Pillule ↄtra superfluā humiditatē matricis cū dominio caliditatis.

¶ Rx. reubarbari electi foliorꝫ sene añ. ʒ. ʒ.thamarindorū māne granate ana .ʒ.j. pillularū elefanginaruꝫ.ʒ.iij.ʒ.masticis. ℈.j. cōfice cū syrupo viola.vj.vel.vij.pro ʒ.ꝛ da vt supra: ꝛ sunt pro magnatibus.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem pro pauperibus.

¶ Recipe pillularū elefanginaruꝫ. ʒ.iij. thamarindorū.ʒ.j.ʒ. mirabolanorū citrinorꝫ.ʒ.j.agarici tro.ʒ.ʒ.masticis.℈.j.confice cum succo rosarū.vel cum succo violato.vj.vel.vij.pro.ʒ.da vt supra.

¶ Et sic possumus cōsequēter imaginari ꝙ iste pillule cōferre pn̄t. ad facilitādū impregnationē qm̄ per cōtinuū vsuꝫ ipsarū remouebitur vel remoueri poterit cā impeditiua cōceptionis vel gn̄atiōis: nō solū in muliere remouēdo illā superfluā hūiditatē q̄ causa est vel esse pōt vt sperma viri reddat̄ ineptuꝫ pro generatiōe vt hꝫ videri locis proprijs: qꝛ pro nūc allegatiōibus vti nō curo. Et ideo sciētificus ꝛ expertus medicus diligēter inuestigās causas impedimēti cōceptiōis videbit si cā erit ex parte viri vel mulieris maxime si erit superflua hūiditas: qđ dico: qꝛ potest etiā ab alijs causis ꝓuenire: vt legitur in locis proprijs vt a siccitate: in quo casu pillule huiusmodi non cōuenirent. Stāte igit̄ impedimento cōceptionis a cā frigida ꝛ hūida: sicut cōiter accidet: pn̄t ↄuenire pillule supius descripte circa retētionē mēstruorꝫ a cā flegmatica ꝛ pōt hic describi recepta in hūc moduꝫ.

¶ Pillule cōtra prohibitionē ipregnationis a causa frigida et hūida.

¶ Rx. pillularū de yera simp.ʒ.j.ʒ.pillularū elefanginarū.ʒ.ij.ʒ.agarici tro.ʒ.j.ꝛ si nō times opilationē. adde mirabolanorꝫ chebulorꝫ ꝛ citrinorū añ.ʒ.ʒ.vel.℈.j. ꝛ cū melle rosato vel syrupo de arthemisia cōfice.vj.vel.vij.pro.ʒ. da vnā omni die.

¶ Pillule alie ad eandē intentionem: sed parum fortiores.

¶ Rx. pillularū elefanginarꝫ.ʒ.iij.turbith p̄parati vt̄s.℈.j.agarici tro.℈.ij.ꝫinꝫiberis masticis ana.℈.ʒ.Cōfice cum syrupo de arthemisia. Et da vt supra.

¶ Pillule alie ad eandē intentionē magis disponentes ad conceptum.

¶ Rx. pillularū elefanginarū.ʒ.iij.rasure eboris coaguli lepis añ.ʒ.ʒ.agarici tro. ʒ.ʒ.sileris mōtani.℈.ij. cū syrupo de arthemisia fac pillulas.vj.pro.ʒ. ꝛ da vt̄s.

¶ Pillule alie ad eandē intētionē.

¶ Rx. sticados polipodij agarici trociscati ana.ʒ.ʒ.tartari loti.℈.ij. pillularuꝫ imperialiū: pillularū elefanginarū añ.ʒ.ij.sileris montani.ʒ.j. cū vino odorifero vel syrupo de corticib⁹ citri vel de arthemisia: confice pillulas: et da vt supra.

¶ Nunc venio ad dispositiones arthe ticas: que vt plurimū sunt paroxismales.

vt experientia quotidiana videmus. Et in aliquibus paroxismatur citius: in aliquibus tardius s̄m complexiones et cõpositiones corporũ s̄m regimen ipsorũ: qd vt in pluribus malũ est. Nã cõiter videmus podagricos artheticos: ꝛ huiusmodi esse mali regiminis. Ad hoc tamẽ aliquãdo iuuant cõstitutiones tẽporũ ꝛ celestes influxus. Uerũ reperio has pillulas multũ esse proficuas: maxime ĩ preseruãdo ꝛ tardãdo aduẽtus paroxismorũ ipsosq₃ minorãdo: tã intẽsiue ꝙ extensiue. Ita vt ibi solebat ter vel quater ĩ anno affligere nõ affliget nisi semel vel bis. Et vbi solebãt paroxismi vel dolores affligere quinq₃ vel sex dieb⁹: exẽpli gratia: nõ affligẽt nisi duobus aut tribus: aliqñ vidi ex toto cessare. Nec miruʒ qꝛ ex vsu quotidiano ipsarũ pillularũ potest prohiberi aggregatio materie que sufficiat ad causandũ poxismuʒ. Sed qꝛ materie horũ dolorũ causatiue sunt diuerse: cuʒ alique calide aliquẽ frigide aliquẽ mixte Ideo ponam hic receptas diuersas que has materias aspicient. Et primo in causa calida si sanguinea sit alijs consentiẽtibus conuenit flobotomia.

¶ Pillule in arthetica vel podagra calida.

¶ Recipe thamarindorũ.ʒ.j. pillularuʒ elefanginarũ cuʒ succo endiuie.ʒ.iij. reubarbari electi.℈.ij. spice grana.vj. masticis.℈.j. cõfice cũ succo rosarũ.vj. vel.vij. pro.ʒ. da vnã aute cenam et continua.

¶ In podagra frigida reperire poteris aliquas receptas: vtiles superius dũ de paralesi verba feci: ideo recurre ibi tamẽ gratia forme ponam aliquas.

¶ Pillule cõtra podagrã ĩa cã frigida.

¶ Recipe corticum mirabolanorũ chebuloruʒ sticbados: ana.ʒ.ʒ. hermodactilorũ.℈.j. ʒinʒib. masticis ana.℈.ʒ. pillularũ elefanginarũ.ʒ.ij.ʒ. confice cũ syrupo de stichados.vj. vel.vij. pro.ʒ. ꝛ da vt supra: et si vis potes aliquãdo dare.ʒ.j. vel ℈.iiij. de mane cum aliquali custodia.

¶ Pillule alie ad eandẽ intentionem sed parum fortiores.

¶ Recipe turbith gũmosi ꝛ electi preparati vt supra hermodactilorũ. ana.℈.j.ʒʒ. seminis anisi ana grana.vj. masticis grana.xv. pillularũ elefanginarũ.ʒ.iij. confice cũ syrupo de stichados: ꝛ da vt supra.

¶ Pillule alie ad eandẽ intentionẽ pro pauperibus.

¶ Recipe tartari loti mirabolanorũ chebulorũ ana.ʒ.ʒ. hermodactilorum: agarici tro. añ.℈.j. masticis.℈.ʒ. ʒinʒib. grana.vj. pillularũ elefanginaruʒ.ʒ.iij. Confice cum melle rosato: et da vt supra.

¶ Et qꝛ vt plurimũ materia harũ egritudinũ est mixta: ideo opʒ ẽt describere receptas quib⁹ cõiter vti possum⁹: et prio.

¶ Pillule in materia permixta contra podagram.

¶ Recipe agarici trociscati: reubarbari electi ana.ʒ.ʒ. hermodactilorũ.℈.j. pillularũ elefanginarũ.ʒ.ij.ʒ. mirabolanoruʒ citrinorum.℈.ij. masticis. ℈.j. cũ syrupo violato vel rosato. Confice.vj. vel.vij. Et da vt supra ꝛ videbis ipsas vtilissimas.

¶ Pillule alie ad eandem intẽtionem sed parum fortiores.

¶ ℞. hermodactilorũ turbith electi ꝛ preparati vt supra añ.℈.j. reubarbari electi mirabolanorũ citrinorũ añ.ʒ.ʒ. ʒinʒib. grana.vj. masticis.℈.j. confice cũ succo rosarũ aut syrupo rosato. Et da vt supra: et si vis dare.ʒ.j. vel.℈.iiij. de mane maxie iuuabunt: sit tamen cuʒ aliquali custodia.

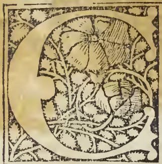
¶ Pillule alie ad eandẽ intentionẽ pro pauperibus.

¶ ℞. tartari loti mirabolanorũ citrinorũ añ.ʒ.j. hermodactilorũ.ʒ.ʒ. masticis.℈.j. pillularũ elefanginarũ.ʒ.iij. Cõfice cũ syrupo ex infusione rosarũ. Et da vt supra.

¶ Et hec sunt ꝙ in hac materia pro nũc timẽs prolixitatẽ scribẽda constitui. Nã potuissem in receptis magis esse copiosus: sed cogitãs ꝙ facile est intẽtis addere. Et ꝙ prudẽs medicus apta maxie: sibi via multas alias poterit receptas cõponere et casibus sibi occurrẽtibus accõmodare: hic finẽ impono grãs agẽs imẽsas sũmo deo si qd boni in hoc meo opusculo et dignũ mẽoria indicabit. Amen.

¶ Explicit Pillularium magistri Panthaleonis de Confientia.

¶ Panthaleonis de Confluentia summa lacticiniorum Incipit.

Um interduz cogitarez si opusculuz aliq̃d memoria dignū in medicina componerem: que nā esset subiecta materia videbam mibi partem omnē sublatam fuisse. Nā si theoricam medicine considero cerno Jacobū forliuiensem: Ugonem senēsem et alios etiā nouos preter ea que ab antiquis dicta sunt oēs sibi partes vēdicasse. Si vero ad practicā me cōuerto video nouos plurimos. Tornamirā Joānē de partibus Philoniū Arnaldū de villanoua vltramontanos Barziziū vero Joānem de alcollis Nicolaū florentinū Sauonarolā Joānē mattheū de gradi aliosq̃ plurimos cismontanos viros prestantissimos qui adeo ornate sciētifice copioseq̃ dixerūt vt nullā mibi partē in scribēdo relictam intelligā. Tacere tñ ignominiosum: nec sine peccati labe fieri potest vt si a summo deo aliquā scientie gratiā accepimus id occultemus: nā similes illi iudicabimur qui frumēta abscondit in populis. Nec tamē id iactantie causa dixerim: quo meorꝝ que scripsero nihil aut parū mibi ascribi velim: sed ea fere oia a sapientuz codicibus extraxisse profiteor medicorꝝ ⁊ philosophorꝝ volumia reuoluēdo. Aggrediar igiṫ cuz dei auxilio summā lacticiniorū: que ⁊ si vulgaris appareat in ea tñ multa dicenṫ vtilia: ⁊ placida satis eo magis ꝙ multi caseū detestātur multi eū diligūt ex eo viuūt: ⁊ plures libēter intelligūt eorꝝ diuersitates ⁊ naturas: quas plurias in sequētibus esse cognosces. Diuidā igiṫ hāc summā in tres tractat⁹: quorꝝ primus ꝯtinet capl'a. xvij.

¶ Capitulum primum: primi tractatus de modo generationis lactis in māmillis tam mulierum quam brutorum.

Olens in hac summa lacticiniorū Aristotelis imittari doctrinā: qui primo phisicorꝝ volēs de rebus naturalibus determiare: primo agit de pricipijs rerū naturaliū vt de materia forma et priuatiōe tanq̃ de principijs oim rerū naturaliū. Cuz intētio principalis sit in hac summa de caseis ⁊ eorꝝ naturis determinare: nō incongrue videtur primo de lacte tanq̃ de principio materiali sermonez facere. ¶ Circa qd̄ notāduz ꝙ lac est aialis superfluū albū bina decoctiōe in māmis genēratū. Hec est singularis diffinitio vel verius descriptio lactis quaz ponit bonus Cōciliator dr̄ia. c. xlviij. ¶ Nā vt volunt doctores ex sanguine mēstruo due ptes fiūt: quarū vna ⁊ magis pura trāsit a venis matricis ad māmillas: cuz inter hec duo mēbra sit magna colligātia: vt vult dux noster: duodecia tertij capl'o prio in fine ⁊ Albertus prio de aialib⁹ capl'o de anothomia venarū: ⁊ ibi p scd̄az digestionē a cōplexiōe illi⁹ carnis glādose acquirit formā lactis ⁊ substātialē ⁊ accidentalē: nā vbi materia illa que est sanguis mēstruus prio erat rubea i hac secūda digestiōe dealbaṫ: et hoc fit ab illa carnositate glādosa māmilarū q̄ alba est. ¶ Dicit Auicēna allegato capl'o ꝙ operatio gñationis lactis ex sanguine est sicut opatio epatis in gñatiōe sanguinis ex chillo: in hoc ꝙ vnūquodq̃ cōuertit hūiditatē ad silitudinē suā i natura ⁊ colore. Nā epar rubificat chillū albū ⁊ facit ipsuz sanguinē ⁊ māmilla albificat sanguinē rubeū ⁊ facit ipsum lac. Alia aūt pars sanguinis mēstrui magis impura reseruaṫ ⁊ ad tēpus expelliṫ per loca a natura deputata saluo ꝙ vt plurimū in mulierib⁹ ablactātib⁹ filios nō apparēt mēstrua: s; fere tota illa materia expelliṫ vt trāsmittitur ad māmillas ⁊ in lac cōuertiṫ. Et iō videm⁹ in pueris varias egritudines gñari propter assumptionē lactis infecti aliq̃ mala q̄litate: ⁊ vt plurimū ex ipuro et malo sanguine gñati. Nec dico tñ quin ex alio sanguine q̃ ex mēstruo possit lac gñari. Jn pregnātibus aūt de illo mēstruo fiūt

due ptes ex quarū vna puriori fetus nutritur per venā vmblicalē: alia vero pars inutilis pro fetus nutricatione reseruat ad tēpus part9: 7 tūc expellit 7 iuuat ad facilitandū partū lubricādo vias. ¶In aliquib9 tñ mulierib9 pregnātib9 expellūtur mēstrua etiā a sana virtute. Ut pluri mū tñ est signū malū 7 cā mala. In aliqbus etiā pgnātib9 vna pars mēstrui trahit ad māmillas 7 in lac cōuertit. Immo plures volūt q in hoie etiā possit lac generari 7 experiētia docet. Etiā in muliere virgine pōt generari lz raro cōtingat. ¶Uñ philosoph9 tertio de naturis aialiū cap. vltio dicit. Et nullū lac est in māmillis marū quāuis forte accidat vt iueniat lac in māmillis quorūdaz. Et addit q in quadaz regiōe inuētus fuit caper a quo extrahebant lac ex māmillis: ex quo fuit fact9 case9 vn9 deinde coieuit cū capra 7 genuit marē a quo extrahebat lac sicut a pre. Dicit tñ q talia sunt signa et significationes futurorz. Breuitatis cā nō adducā alias auctoritates ad hoc ppositū faciētes. ¶Habemus igit modū gñatiōis lactis in mulierib9: 7 fm eūdez modū in brutis aialib9 gñat. ¶Et est nutrimētū a natura ordinatū p nutricatione nouiter natorz donec pñt digerere cibaria difficilioris imutatiōis: qd in ifantibus cognoscit dū veniūt ad etatē dētiū plātatiuā. ¶Et iō icōsulte faciūt q alia cibaria exhibēt pueris añ originē dētiuz: qm̄ sagacissima natura duz videt stomacū posse alios cibos q lac imutare stati dētes gñat ad bonū itellectū: qz hmōi dētiū gñatio fit in tpe notabili. ¶Fecit aūt natura i multis brutis plures māmillas ppterea q talia sunt apta ad plures fet9 pducēdos 7 si i talib9 nō fuissent nisi due māmille nō potuissent quatuor aut plures nati decenter nutriri. ¶In muliere aūt solū duas fecit māmillas. ¶Primo pter decorē qm̄ pluralitas māmillarz nō parū mulierē deturparet. ¶Scdo qz cū mulier non pariat cōiter nisi vnū aut duos: aliqñ lz tres vel plures pduci possint hoc tñ rarissime cōtingit. Iō sufficit mulieri duas habere māmillas qm̄ natura nō deficit i necessarijs nec abūdat i supfluis. ¶Dicit Albert9 prio de aialibus tractatu scdo capl'o. xxiiij. q i pectore sūt due māmille quarz creatio est ex venis neruis 7 artharijs iter quas cōtinuat caro laxa glādulosa alba 7 ex sanguine rubeo facit lac albuz: sicut alia mēbra alba operant in nutrimēto ipsis trāsmisso. Et i eodē capl'o dicit: cū mulier lactat si coit cū viro nocet plurimū ifanti: qz sutile nutrimenti qd ad māmillas mitti debebat ad os matricis attrahit. Ex qb9 apparet cā nocumēti: qz vel fet9 stabit sine nutrimēto: aut cū modico: vel erit ipurū: qz loco illi9 qd ad os mricz attrahit: vel nihil aut parz mādabit vl' mittet: aut attrahet aliqs hūor mal9 ex quo nō cōueniēter fetus nutriet. Et hec sufficiāt qtū ad modū gñatiōis lactis: qz ēt aliq dicet iferi9.

¶Capitulū secūdum primi tractatus de diuersitate lactis in genere.

Dicet lac scdm fere oēs medicos sit tēperametovicinū: vt dicit Rasis tertio almāsoris. Lac recēter mulsum tēperamēto existit vicinū: lz frigiditati 7 hūiditati parū attineat. Gal. tñ quinto theorice vult lac vlr frigidū esse 7 hūidū. Sz facile est ɔcordare eorz dicta nā in snia idē volūt. ¶Uerū cū lac ex sanguine gñetur vt in supiori capitulo dictū est 7 hec gñatio fiat p vlterior ē decoctionē posset qs arguere lac debere esse calide 7 nō frigide cōplexionis cū materia sit calida 7 agēs calidum. ¶Ad qd satis respōdet Auicēna si notemus q dicit in capl'o de lacte cū dicit. Et lac quidē est propinque digestiōis 7 quō nō cū sit generatū ex sanguine q est in summo digestiōis cui supuenit digestio qdā alia qūuis sit ex mēbro qd ad frig9 decliat 7c. 7 sic agēs nō erit calidū. ¶Possem ēt dicere nō esse incōueniēs q ex obiecto calidiori p actionē caloris gñari aliqd remissius calidū: sicut videm9 dū gñat spirit9 aialis in cerebro ex spū vitali calidiori: 7 fit tñ a calore naturali vt oēs volūt tā medici q philosophi 7 fit fm finis exigētiā. Uerū hāc disceptatiōēz p nūc dñis theoricis dimitto. Sz vt mere practic9 p nūc sufficiat positiue dicere cū doctoribus q lac est tēpatū vel tēpamēto vicinū ad frigidū 7 hūidū parū declinās. Et hoc voluit Gal. loco allegato. Et hoc ex suis ptib9 psuaderi pōt. Nā i lacte triplicē repimus sub az: butirrosaz: casealē: 7 aqsam.

Et quia butirrosa calida est ꝛ hũida. Ca
sealis vero frigida ꝛ sicca. De aquosa re
perio discordãtes doctores. Naȝ aliqui
vt Auicẽ. Mesue ꝛ aliq̃ aliȷ ponũt aquã
lactis calidã ꝛ humidã. Sed bonus Cõ-
ciliator differẽtia.c.xlviij. determinatiue
tenet aquã lactis frigidã esse ꝛ humidaȝ
et mouetur rõnibus euidẽtibus quibus
difficile esset respõdere. Et ad veritatẽ si
bene cõsideremus ꝙ pars butirrosa ĩ la
cte est calida: pars casealis frigida: si di-
camus partẽ aquosam calidã que nota-
bilis est ꝛ forte quãtitatiue maior ꝙ̃ totũ
residuũ nõ possemus dicere aggregatuȝ
qḋ est lac esse tẽperatũ aut ad frigidũ de
clinare vt superius dictũ fuit: imo opor-
teret cõcedere lac ad calidũ declinare vt
facile probari posset: et sic videt̃ nõ par-
ua discordãtia quã adhuc discussam nõ
reperio. Tamẽ si volumus cõcordare di
cta Auicẽ. ꝛ Mesue cũ his que dicit Cõ-
ciliator possemus dicere saluo semp sa-
niori iudicio ꝙ si consideremus lac in se
soluȝ prout includit partẽ butirrosam et
aquosam sine alia cõmixtione: tunc veri
tateȝ ꝓbat Cõciliator ꝙ aquosa pars est
frigida. Si tñ cõsiderem⁹ aquositatẽ la-
ctis qua cõiter vtimur vt separatã a par
te caseali virtute coaguli cũ in illa parte
aquosa remãserit multũ de ṽtute coagu
li cuius effectus magn⁹ fuit in calefaciẽ-
do: ꝛ cũ videam⁹ ex alia parte ipsaȝ aquo
sitatem esse solutiuã: sic possumus dice-
re ꝙ est calida: ꝛ hoc voluerũt auctores.
¶ Sed si quis dicat illa virt⁹ coaguli ita
fuit applicata partibus terrestribus si-
cut aquosis ergo eadẽ ratiõe caseus erit
calide cõplexionis. ¶ Ad hoc responde
rem ꝙ licet ita applicata fuerit magis ta
mẽ in aqua remãsit impressio. Qm̃ actio
nes actiuorũ sunt in patiẽte et disposito
etiaȝ ptes subtiles coaguli q̃ calide sunt
supernatãt: ꝛ aque cõmiscent̃ etiã in cõ-
fectione casei per cõpressionẽ exprimun
tur a partib⁹ grossis: ꝛ sic in aqua rema-
nẽt. Cogitabũt aliȷ̃ si sit alius modus cõ-
cordãdi q̃ Auic. cap. de caseo circa prin
cipiũ dicit. In aqua vero casei propterea
ꝙ in ip sa est nitrositas acquisita ex san-
gnie: ꝛ sic nõ videt̃ coagulo ascribere ca-
liditatẽ quandaȝ que ibi reperitur. Sed
hanc subtilitatẽ pro nũc dimitto. ¶ Ad-
herẽdo dictis doctorũ tenendũ est lac tẽ
peratũ esse aut tẽperamẽto vicinum: ad
frigiditatẽ tñ aliqualiter decliare. ¶ Est
aũt in lacte magna diuersitas. Nã aliud
est lac hoĩs vel mulieris: aliud lac capre
aliud vacce: aliud ouis: aliud camelli: aliḋ
asine: aliud eq̃: aliud scrofe: et sic de aliȷs
speciebus aĩaliũ: sed ista solũ cõmemora
ui q̃m magis in cõi sunt vsu. Diuersificã
tur etiã lactis cõplexiões ꝭm tẽpora an-
ni: q̃m alterius cõplexiõis est lac estatis:
et alterius lac hyemis: sic pariter de ve-
re ꝛ autũno. Contingit etia diuersitas ex
parte regionũ. Nã lac in regionib⁹ oriẽ-
talib⁹ differt a lacte occidẽtali: ꝛ meridio
nale a septentrionali. Differt etiã lac ex
parte etatis aĩaliũ. Nã alteri⁹ cõplexio
nis est lac aĩalis iuuenis: ꝛ alteri⁹ senis ꝛ
alterius medie etatis. Nutrimẽta etiã si
ue pascua quãtũ variãt aut variare pñt
lactis cõplexiões in sequẽtibus appare-
bit. Est etiaȝ diuersitas in lacte ex parte
tpis quo cõseruat̃. Nã nouiter mulctũ vt
supra est tẽperatuȝ: aut tẽperamẽto vici-
nũ. Quod ṽo diu cõseruatũ est acre ꝛ fri
gidũ mediũ vero medio modo se habet
vt vult Cõciliator allegata differẽtia. Re
periri etiã põt in lacte differẽtia ex parte
regiminis aĩalis. Nã aliud erit aut esse
poterit lac aĩalis famelici: ꝛ aliud aĩalis
cibati: aliud aĩalis multũ vigilãtis: ꝛ aliḋ
dormiẽtis: aliud aĩalis exercitati: ꝛ aliud
quiescẽtis: aliud aĩalis: vel mulieris vtẽ
tis regimine calido: ꝛ aliud frigido. Acci
dẽtia etiã animi multũ operant̃ in variã
do lactis cõplexioneȝ. Quis dubitat lac
animalis iocundi laudabilius esse lacte
aĩalis tristabilis aut melãconici quauis
de cã: ꝛ ꝭm ꝙ istoꝝ accidentiũ aĩe aliqua
calefaciũt aliq̃ infrigidãt ita in lacte has
varietates repimus: ꝛ propter hoc volũt
medici nutrices pueroꝝ iocundas esse ꝛ
ab ira tristitia furore ꝛ talib⁹ preseruari:
quoꝝ aliqua calefaciẽdo aliq̃ infrigidã-
do aliq̃ lac diminuẽdo: aut aliqua mala
qualitate inficiẽdo summe nocere pñt.
Adde etiã hic ꝙ reperiri põt diuersitas
in lacte: nõ tantũ ex parte lactis ꝙ̃tũ ex
parte recipiẽtiũ: nã idẽ lac vni erit nutri
mẽtũ ꝯueniẽs: qḋ alteri erit discõueniẽs
Naȝ Auicẽna scḋo canonis capl'o de la
cte dicit. Amplius lac cũ corporibus pro
portionalitates habet quarũ cause non
cõprehendũtur. Sicut etiã recitat Con-
ciliator

ciliator de seipso dū videbat panē īfusū ī lacte incitabit ad vomitū. Diuersificat etiā lac in colore: cū aliqd magis aliqd minus de albedine participet: ꝛ aliqd ad citrinitatē aut aliū colorē declinare videt. Itē etiā in mō substātie: qꝛ aliqd spissuz: aliqd aquosum: ꝛ aliqd mediū. Ite in sapore qꝛ aliqd magis dulce: ꝛ aliqd min⁹: aliud acetosuz aut alteri⁹ saporis. Et dicit Auicēna scđo canonis capl'o de lacte. Et scias ꝙ lac diuersificat fm spēs aialiū et fm etatē et si est paruū aut mediocre: fm formā puta accidentalē sicut si est leuis carnis aut dure pingue vel extenuatū albū aut aliū habens colorē ꝛ addit ꝙ lac aialis albi est debilius ꝛ citi⁹ descendit. Aristoteles vero tertio de aialib⁹ capitulo vltio dicit ꝙ lac mulierū nigrarū est meli⁹ ꝛ pluris cibi ꝙ̄ albarū. ¶ Habita igit diuersitate lactis ī gñe videdū est q̄ sint lactis cōditiōes meliores ꝑ infantiū nutricatiōe. ¶ Pro quo dicit Auicēna secūda primi capl'o de regimine lactatiōis ꝙ lac laudabile ꝛ tēperatū est i quo aquositas ꝛ caseitas sunt equales: ꝛ cui⁹ color attinet albedini q̄ nō sit fuscus nec citrin⁹ nec viridis nec rube⁹: cui⁹ odor sit bonus: ī quo nō sit acredo nec pōticitas nec amaritudo nec salsedo. Et cōis modus experiēdi modū substantie est ponere vnā guttā sup vnguē ꝛ tūc facile est cognoscere ei⁹ spissitudinē vel nimiā hūiditatē inter q̄ bonū lac dꝫ mediocritatez tenere. Unlt Auicēna ibidez ꝙ nutrix dꝫ eē bñ cōplexiōata etatis īter. xxv. ꝛ. xxxv. annū: bñ cōpositiōata: boni coloris: musculosa hñs pect⁹ ꝛ collū forte: media inter pinguedinē ꝛ macilentiā: hñs mamillas satis grossas nō laxas: bonoꝝ morū: ꝛ iō q̄dā ꝓhibuerūt ne stolida lactet. Albertus dicit ꝙ eligēda est nutrix filiis ī cōplexione matri quātū est possibile: ꝛ hoc ꝯsonat rōni: qñ nutrimētū erit sile ei qđ recipere cōsueuerat. Sed itelligo dū mater est sana ꝛ bñ cōplexiōata qꝛ aliter melior esset nutrix alteri⁹ ꝛ melioris cōplexiōis. Dicit etiā Albert⁹ libro tertio tractatu secūdo capl'o. ix. Et lac qđ in mane primo venit ad mamillas est quasi purgamētū propter qđ periti ī arte lactādi ꝑcipiūt prīo mane mulgere magnā ꝑtē lactis nutrices ꝛ de residuo lactare īfantes ꝛ dū lactāt moueri infantē cū cātu. Mo-tus tñ cunarū dꝫ esse leuis ꝛ cāt⁹ suanis: qꝛ musica facit cū gaudio ꝛ leuitate spūs recipe nutrimētū. Mot⁹ aūt excitat calorē ꝛ virtutē in digestione q̄ in infantibus multū imersa est humido. Hec Albert⁹.

¶ Capl'm tertiū ꝑmi tractat⁹ de diuersitate lactis in brutis ex spēꝝ diuersitate.

Quia sublimis ꝛ bonus de⁹ donauit hoi cōplexiōe ꝛ tēperatiōē quā ī hoc mūdo possibile est eē: vt dicit dux noster prīa primi capitulo de ꝯplexiōib⁹: facile est credere ꝙ lac mulieris est tēpatū respectu cuiuscūqꝫ bruti: vt etiā volūt oēs doctores nemine discrepāte: tū qꝛ materia gñatiōis lactis vcꝫ sanguis ī muliere est magis tēpata: tū qꝛ calidū agēs etiā est magis tēpatū: ꝛ sic lac mulieris vel via cibi vel via medicine ceteris oib⁹ ꝑferet ꝛ merito. ¶ Sed post lac mulieris qđ sit melius aliqualē reperio diuersitatē. Nā Raby moyses asserit ꝙ post lac mulieris lac suys siue scrofe est melius ꝛ hꝫ pro se hoc fundamētū: qꝛ illa cōplexio dꝫ meli⁹ lac gñare q̄ magis appropinq̄t hūane cōplexiōi: sꝫ talis est cōplexio suys vel scrofe igit ꝛc. Argumētuꝫ est bonū cū maiore: ꝛ minor videt manifesta cū cōpositio porci in multis valde cōpositiōi hois assimilet: ꝛ cōplexio satis insequitur cōpositionē et sic credidit Raby Moyses post lac mulieris lac suys eē prestātius. Et credo ēt sit fundamētū Galieni vt apparet ex Serapiōe libro aggregationū qui recitat de mēte Galieni: ꝙ lac mulieris est sanius maxime cui⁹ corp⁹ est sanū: nō antiq: pulchre ꝛ tēpate cōplexionis cui⁹ nutrimētū est bonū generatiuū bonoꝝ humoꝝ: ꝛ post est lac aialiū quoꝝ natura nō est elōgata a natura hois: sed est ꝑpe naturā hois. Et dicit ꝙ odor carniū significat supra bonitatē lactis qꝛ sūt q̄dā aialia quoꝝ carnes sunt fetide: sicut canis lupi vrsi: et q̄daꝫ carnes sūt boni odoris ꝛ exēplificādo dicit vt porcoꝝ pecudū caprarū. Et addit natura nāqꝫ eoꝝ est ꝑpinqua nature hois. Et ex his videtur Galienū affirmasse ꝙ post lac mulieris lac suys vel scrofe est meli⁹ cū ipsi⁹ natura sit ꝑpinq̄ hūane nature. Et sic ꝓ ista parte est auctoritas et rō. ¶ Auicēna tñ scđo canonis capl'o de lacte: dicit ꝙ lac

Odor carnis indicat natura lactis

scrofularũ est aquosum nõ maturũ et sic nõ erit melius. ¶ Auerrois vero quinto colliget dicit ꝙ meli us est lac femininũ: ⁊ post illud lac asine: ⁊ post illđ lac capre ⁊ iste spẽs lactꝫ sunt subtilis substãtie. Sꝫ lac ouis est grossi⁹: ⁊ ꝑpterea citi⁹ in stomaco caseat. Sed vacin⁹ est grossi⁹ ⁊ cũ hoc butirrosi⁹ ⁊ pingui⁹: et de lacte suys nõ loquit. Uñ i hoc magis adhererẽ opinioni Auicẽne ⁊ Cõmẽtatoris Auerrois ⁊ dicerẽ ad rõnẽ Raby Moyses ꝙ cõplexio suys non ita appropinquat cõplexioni hois sicut cõpositio cõpositiõi: lꝫ etiã in cõpositiõe sit magna diuersitas: maxime in mẽbris aiatis ⁊ mẽbris gñatiõis: vt pꝫ expertꝫ in anothomia. Uel etiã cõcesso ꝙ cõplexio suys magis appropinquat cõplexiõi hois: non ꝑpter hoc sequit lac suys melius esse debere: tũ rõne nutrimẽti suys: tũ rõne voracitatis in comedẽdo que nõ parũ faciũt ad lactis cruditatẽ: ⁊ nisi essent hec duo puta voracitas in cõedẽdo ⁊ ẽt nutrimẽtũ satꝫ militaret rõ Raby Moyses Serapiõis ⁊ Galie. Et iõ videt tenẽdũ cũ Auicẽ. lac suys nõ multũ valere nec etiã est in cõi vsu. ¶ In sequẽdo igit dicta antiquorũ dixit philosoph⁹ tertio de naturis aialiũ cap. vlti. ꝙ lac camelli est tenuissimũ respectu alioꝝ ⁊ ipm sequit lac eq̃ ⁊ post asine. Lac ṽo vacarũ est spissũ valde. Et ibidẽ dicit ꝙ lac q̃to spissi⁹ tãto caseatius. i. aptũ ẽm ples sui ptes in caseũ cõuerti. Et hec ꝑ tertio capitulo sufficiãt: qm̃ de lacte asine inferi⁹ vꝫ caplo penultio tertij tractat⁹ dicet.

¶ Caplm quartũ pmi tractat⁹ de diuersitate lactꝫ ex pte aerꝫ locoꝝ ⁊ nutrimẽtoꝝ.

Ex parte autẽ aeris ⁊ nutrimẽti cõplexio lactis nõ parũ variari põt. Nam sm ꝙ aer calid⁹ vel frigid⁹ hũid⁹ et sicc⁹: ita in aialib⁹ ibideꝫ habitãtib⁹ lactis cõplexio variat. Et ita pitter de regiõib⁹ dicere opꝫ. ¶ Sꝫ pro maiori notitia dicẽdoꝝ mouet q̃stio: an lac hyemale frigidi⁹ sit et humidi⁹ q̃ lac estiuuꝫ vel estiuale. Et videt ꝙ sic: q2 cũ tpe hyemis humores q̃ generant sint frigidi magis ⁊ hũidi q̃ illi qui in estate. Etiã supfluitates frigidiores: vt expiẽtia demonstrat cũ lac sit supfluũ quoddã ex pᵒ caplo videt ipm tpe hyemis frigidi⁹ esse debere. Et ꝑ ista pte facit auctoritas Auicẽ. in. c. de lacte: scdo canonis dũ dicit lac vernale est aquosum cõparatũ ad estiuũ ⁊ sic a fortiori lac hyemale. In oppositũ tñ arguit capiẽdo pro fundamẽto textũ Hypocratis: pria afforismoꝝ. xv. afforismo. Uẽtres vere ⁊ hyeme calidissimi sunt natura. Ex quib⁹ elicit ꝙ i corpibus robustis ⁊ debite rectis tpib⁹ seruãtibus naturas proprias virtutes naturales sunt fortiores maxime dige stiua si ergo ita sit poterit meli⁹ agere in sanguinẽ et perfectius ipsum immutare ⁊ in lac cõuertere. Et sic cũ hec imutatio facta sit a potẽiori calore ꝑ supposita paritate passi erit lac generatũ calidi⁹. ¶ Ad qđ rñderẽ saluo semp saniori iudicio ꝙ lac estiuũ est alijs parib⁹ calidi⁹ q̃ hyemale: ⁊ hoc est satꝫ rõnale: q2 sicut videm⁹ de humorib⁹ et alijs etiã superfluitatib⁹ ꝙ tpe estatis declinãt ad calidũ ita de lacte dicere oportebit. Ad argumẽtũ vero cũ dicebat ex afforismo: ventres ⁊c. Calor i robustis corporib⁹ est fortior: cõcedo de calore naturali: verũ calor accidentalis vt aerisꝫ circũdãtis est valde potẽtior i estate: ⁊ hic calor multũ facit ad gñationẽ et humorũ ⁊ superfluitatũ in aialib⁹. Et iõ volũt doctores ꝙ tpe estatis lac est paucũ: vt etiã docet experiẽtia: tpe aũt veris maxime multiplicat p̃cipue in brutꝫ prio ꝑpter aerꝫ tẽpamẽtũ: scdo ꝑpter pascua q̃ illo tpe sunt magis hũidaꝫ. Dicerẽ igit ꝙ tpe veris i brutis maxie gñat de lacte ⁊ de bono. Jõ casei q̃ fiũt illo tpe cõiter sũt meliores maxie de mẽse Madij saltẽ i climate nr̃o. In estate aũt minorat propter aeris et nutrimẽtoꝝ siccitatẽ. In autũno vero lꝫ rõne maioris tẽperãtie aeris lac multiplicari deberet: q2 tñ incipiũt nutrimẽta deficere ⁊ sunt magꝫ sicca ꝑpter preteritã estatꝫ caliditatẽ ẽt q2 virtutes sunt debiliores lac minoratur lꝫ credã absolute maioris esse q̃titatis q̃ in estate ⁊ etiã q̃ in hyeme alioꝝ semp posita paritate. Et dicit Philosophus tertio de naturis aialiũ ꝙ q̃to aial magis elõgat a ptu tãto min⁹ hꝫ de lacte: vñ q̃dã aialia dãt lac per multũ tp̃us ⁊c. Mulieres maxie dãt lac per multũ tẽp⁹ ꝑpter finẽ cũ ex eo debeat infans nutriri notabili tpe vꝫ duobus annis vt cõiter fit. Uolũt etiã doctores ꝙ lac capre est min⁹ humidũ et min⁹

Dubiũ

lexiuũ stõaci q̃ aliorũ aialiũ ꝓpterea ꝙ cõedit folia ⁊ extremitates rubi ⁊ alia folia stiptica lꝫ sua cõplexio ad hoc cõcurrat: ⁊ iõ nõ sic faciliter acetosat in stõaco ⁊ sic imaginari possum⁹ in alijs aialibus lac variari variato nutrimẽto. Uñ videmus i locis mõtuosis vbi aer liber est nasci herbas odoriferas: et sic caseos fieri meliores q̃ in locis paludosis. In locꝫ ẽt tẽpate hũidis in quib⁹ herbe bone gñrant videm⁹ caseos fieri bonos sicut i riparia padi cõiter durie et sturie ticini citra mõtes: ⁊ vltra mõtes i riparia leridis secane. Sene ⁊ alijs in q̃b⁹ partib⁹ casei boni ɔficiunt vt inferi⁹ ꝑticulariter ostẽdet. Certũ ẽt est ꝙ i regiõib⁹ excessiue calidis vt sunt orientales et magis meridionales ⁊ valde frigidis vt sunt septẽtriõales nõ põt cõiter lac bonũ gñari: nec ɔñr fieri case⁹ bonus. In locis aũt medijs vt tẽpatꝫ vel tẽpamẽto vicinis lac copiosuꝫ ⁊ bonũ generat ⁊ ĩde casei meliores. Dicit Albert⁹ libro tertio tractatu scdo capitulo nono de naturis aialiũ ꝙ pascua lactifera faciũt ad lactꝫ abũdãtiã. Et philosophus tertio de naturis aialiũ vltio capitulo dicit. Et debem⁹ scire ꝙ quedã pascua minuũt lac ⁊ maxie lac aialis ruminãtis vt melga ⁊ q̃dã multiplicãt vt orobus: ⁊ addit ꝙ orobus nõ est ɔueniẽs oibus ĩpregnatis q̃m aggrauat partuꝫ. Et ibidẽ ponit ꝙ i regiõe certa sunt vace ita magne ꝙ opꝫ hoiem mulgiẽtẽ vacas stare pedes: ⁊ sic oia quadrupedia sunt magni corpis ꝑter asinũ: ⁊ Albert⁹ dicit hoc esse ꝓpter siccitatẽ cõplexiõis asini ⁊c.

¶ Capitlm q̃ntũ primi tractat⁹ de diuersitate lactis ex ꝑte aialiũ eiusdẽ speciei diuersoꝝ tñ pilloꝝ ⁊ ex parte etatis ipsoꝝ.

Uia de diuersitate lactꝫ ex ꝑte diuersitatꝫ aialiũ satꝫ dictũ est i aialib⁹ tñ eiusdẽ spẽi videm⁹ variatiõnẽ i lactꝫ ꝓpt varias aialiũ cõplexiões ꝙ nobis maxie manifestat ex colore pilloꝝ suoꝝ vñ cũ albedo pilloꝝ attestet frigiditati: ⁊ ꝓpter hoc dicũt auctores vt i. ij. cap. dictũ est ꝙ lac aialis albi ẽ debili⁹ ⁊ citi⁹ descẽdit hoc est merito frigiditatis ⁊ hũiditatis: ⁊ iõ est paucioris nutrimẽti: vt voluit philosoph⁹ loco allegato: erit dicẽdũ ẽt cũ philosopho ꝙ lac aialis nigri erit calid⁹ ⁊ maioris nutrimẽti lacte aialis albi aliorũ põsita paritate. Si igit albedo frigiditatẽ arguit ⁊ nigredo caliditatẽ cuꝫ hi sint colores extremi videt cõcludẽdũ ꝙ colores medij arguere debeãt tẽpamẽtũ: ⁊ sic vace ⁊ capre coloris rubei dabũt lac magꝫ tẽꝑatũ: ⁊ hoc ẽt est vulgare apud mulieres q̃ querẽtes lac pro ifirmis volũt vt a capra rubea sit extractũ ⁊ lꝫ rõnẽ ignorẽt non tñ sine bona cã dictũ est ⁊ forte a peritꝫ medicis audiuerũt. Et sicut de colore rubeo dictũ est ita de alijs medijs colorib⁹ intelligo. Sed magis de colore rubeo exẽplũ dedi q̃m ille est iter colores medios magꝫ cõis in brutis lac generãtib⁹. Tenẽduꝫ igit ꝙ aial coloris medij: puta nõ albũ neq̃ nigrũ lac habebit magis tẽpamẽto vicinũ: q̃to tñ magis ad albedinẽ declinabit tãto frigidi⁹: q̃to vero magis ad nigredinẽ tãto calidius. Nec obstat dictũ philosophi superi⁹ allegatũ ꝙ lac mulierũ nigrarũ est meli⁹ ⁊ pluris cibi q̃ albarũ: nã cõparat phũs extrema adinucẽ. Mediocritas tñ melior est iudicio meo nec ɔtrariũ dicit phũs: cũ ẽt color medi⁹ inter albũ ⁊ nigrũ attestet tẽpamẽto vt alibi vidẽduꝫ est. ¶ Ex ꝑte ẽt etatꝫ est diuersitas i lacte. Nã lac iuuenis aialis est calid⁹ i quacũq̃ spẽ fuerit. Lac vero aialis senis est frigidius. Sꝫ de hũiditate ⁊ siccitate est aliq̃le dubiũ. Cũ cõplexio senũ sit naturaliter siccior q̃ iuuenũ ⁊ sic lac deberet esse sicci⁹. Cui⁹ tñ oppositũ credo: cũ ẽt experiẽtia doceat ex eadẽ q̃titate lactis plus de caseo ex lacte aialis iuuenis gñari q̃ senis. Et iõ dicerẽ ꝙ in lacte aialis senis est plus de hũido accidẽtali. qđ facit ad casei diminutiõeꝫ: ⁊ iõ dato ꝙ i lacte senis sint aliq̃ ꝑtes magis terrestres: tñ ꝓpter accidẽtalẽ hũiditatẽ cõmixtã cõtingit ex eadẽ q̃titate min⁹ de caseo gñari. Eritq̃ i fine talis case⁹ resolutꝫ illis hũiditatib⁹ magis terrestris et durioris digẽnis. In prio tñ ꝑtu ⁊ etate valde iuuenili nõ credo lac ita ꝑfectũ esse sicut i media etate. Et iõ nõ sine cã ꝑcipit dux nr̃ loco allegato nutrices debere esse etatis mediẽ ⁊ cꝫ a xxv. vsq̃ ad. xxxv. annũ i quo tpe est etas media mediũ tenẽs maxie iter hũiditatẽ ⁊ siccitatẽ: qđ mltũ attẽdere opꝫ i nutricatiõe ifantiũ. ¶ De magnitudie ẽt aialiũ dt Auerois q̃nto colliget ꝙ aialia magni

Nutricis etas

corporis sunt magis terrestria et q̃ parui ecõuerso sꝫ sup̱ hoc multa dici possent. ¶Ex parte aũt pinguedinis ⁊ macilẽtie certuꝫ est lac aĩalis pinguis humidi⁹ lacte aĩalis extenuati: et ideo mediocritas etiã laudat̃ inter macilentiã ⁊ pingnedinẽ: vt dux noster Auicẽna scd̃a primi allegato capl̃o ⁊ sic apparẽt cause differẽtiarum lactis tam in genere q̃ in specie.

¶Capl̃m sextũ primi tractatus de modo ⁊ causis coagulationis in genere.

Possent in hoc capitulo plura et singularia dici colligẽda quarto methaurorũ: sed maiorẽ facere digressioneꝫ q̃ subiecta reqrat materia et p̃ntis negocij semitas excederẽ. Sufficiat igitur pro p̃nti capl̃o scire p̃io ꝙ materia subiecta coagulationi est terra ⁊ aq̃: vt philosophus q̃rto methauroꝝ. Scd̃o ꝙ cã agẽs ⁊ faciẽs coagulationẽ est caliditas vel frigiditas. Nam aliqua a frigido cõgellant̃ vt aqua ⁊ alia plurima in qb⁹ aqua dñatur. Aliq̃ vero cõgellãtur a calido: vt lutũ et alia multa in quib⁹ partes terre dñantur ⁊ adueniẽte calore exalat hũidũ. Tertio presuppono ꝙ q̃ a frigido cõgellãtur a calido dissoluũtur: ⁊ ecõtra: vt de aqua p̃io manifestũ est etiã de plũbo. ¶Sed notanduꝫ ꝙ in aliquib⁹ metallis nõ est facta multa cõmixtio terre ⁊ aq̃: ⁊ iõ a faciliori calore dissoluũtur vt appet in plũbo. In aliqb⁹ ṽo cõmixtio est fortior vt ĩ argẽto ⁊ auro potissime q̃ nõ p̃nt nisi a valde forti calore dissolui vt experiẽtia docet et sic bonitas digestiõis ⁊ cõmixtiõis facit ad difficultatẽ dissolutiõis vt appet in auro. Verũ differẽtia inter cõgelationẽ ⁊ coagulatiõeꝫ p̱ nũc omitto. Sꝫ q̃ de coagulatiõe ĩ p̃nti est p̱scrutãdũ. Iõ veniã ad septimũ capl̃m ⁊ magis necessariũ ĩ materia nr̃a.

¶Capitulũ septimũ de causis coagulationis lactis ⁊ modis diuersis s̃m quos fit lactis coagulatio.

Omniũ is sentẽtia doctoꝝ in hoc cõuenit ꝙ cã coagulatiõis lactis est caliditas vel frigiditas: diuersimode tñ. Nã frigiditas exprimẽdo p̱tes hũidas a terrestribus siue grossiorib⁹ facit p̱tes terreas magis subsistere. Sed caliditas resoluendo partes aereas et subtiles a terrestrib⁹ reddit illas dẽsiores. Cui⁹ exẽplũ dicũt eẽ: q̄m coagulũ ⁊ alia naturã coaguli tenẽtia sũt calida. Vñ Auerrois q̇nto colliget dicit ꝙ hec est proprietas in coagulo: q̄ diuidẽdo res minutas facit cõstare res fluxibiles: ⁊ diuidẽdo aquosas vnit p̱tes butirosas ⁊ caseales ⁊ facit ip̃as magis cõstare. Sed ad veritatẽ credo vltra q̃litates primas ad faciẽdã coagulationẽ in lacte alias scd̃as qualitates vel a forma specifica cõcurrere: cũ videam⁹ pluria calidiora coagulo vt piper ⁊ talia in lacte tñ nõ facere coagulationẽ: ⁊ plurima etiã remissus calida: ⁊ p̱ñr eq̃ calida. Quare manifeste cõcludi põt hoc a solo calido aut a solo frigido prouenire nõ posse: sed opꝫ hoc in aliquã occultaꝫ redigere cãm. In his tñ que lac coagulant vltra qualitatẽ occultã cõcurrit caliditas vt pꝫ discurrẽdo per ea q̃ faciũt lactis coagulatiõeꝫ: vt sunt coagula: iter que tñ sunt coagula q̃ repiunt̃: vt dicit Albert⁹ libro tertio scd̃i tractat⁹ cap̱. ix. in vẽtrib⁹. i. stõacis suggẽtiũ supple lac noniter natoꝝ: q̄ si stõac⁹ vsus esset alio cibo iã alterat⁹ esset a natura lactis ⁊ iõ nõ ita fermẽtat supra lac ex quo fit coagulũ sicut stomacus eoꝝ q̃ nõ sunt vsa nisi lacte. Et Addit Albertus ꝙ in vẽtrib⁹ aĩaliũ q̃ nõ ruminãt raro inuenit̃ coagulũ et assignãs rõnẽ dicit q̄m aĩalia ruminãtia spissi⁹ habẽt lac ⁊ iõ magis cõseruat fermẽtationẽ stomaci q̃ nõ ruminãtia. Et addit ꝙ iter aĩalia nobis nota q̃ habẽt dẽtes in vtraq̧ mandibula nõ est inuẽtũ vsq̧ hodie coagulũ nisi in lepore tñ. Et addit ꝙ q̃to fuerit vetusti⁹ vl̃ magis antiquũ: tãto erit meli⁹ ⁊ efficacius ad coagulãdũ: dũmõ nõ sit putridũ q̄ sua virt⁹ efficit̃ acutior q̃ tũ ip̃m fuerit sicci⁹: dũmõ ĩ sua sub̃a sit p̱seruatũ. Hec Albertus. Que tñ oĩa q̃si ad literã ponit ph̃us tertio de natura aĩaliũ vltio capl̃o. Coagulat̃ ẽt lac alijs modis vt idẽ Albertus eodẽ cap̱. etiã Aristoteles cũ lacte ficuũ in quo infundit̃ lana q̃ postea lauat̃ cũ certa p̱te lact̃: q̃ dũ alteri cõmixtũ ipꝫ coagulat: dicit etiã expertuꝫ esse ab eo ꝙ flos herbe q̃ acutos hꝫ aculeos q̃ magis crescit in latũ ⁊ hꝫ florẽ rubeũ q̃ cũ maturat̃ in lanuginẽ cõuertit̃ volantẽ in aere

nā exicatꝰ ⁊ cū lacte distēperatꝰ lac optie
coagulat. Et ad ỽitatē ista ē herba q̄ apd
medicos appellat cameleōta: ⁊ de ea vi-
di expiētiā i britania ⁊ pitania: in q̄bꝰ fe-
re oēs vtunt ea i coagulatiōe lactis sine
alio coagulo: ⁊ appellat apud eos la zar
doneta: ⁊ ego portaui de semie illo ad p-
tes nr̄as lōbardie ⁊ repi qd̄ est cameleō-
ta vel spica arabica ẜm aliq̄s vel indaica
vel apud latinos cardꝰ albꝰ vel silnestris
vl̄ suchaa. Sz sunt alia multa q̄ etiā coa-
gulāt lac sicut balsamꝰ: nā a doctoribꝰ ex
periri docemur ipsiꝰ bonitatē si sophisti
catꝰ sit. Nā vltra alias expiētias dicūt ꝙ
vna gutta balsami lac coagulat: imo coa
gulatū dissoluit: qd̄ satis mirabile vr̄ cuz
sint diuersi effectꝰ: sed ad ỽitatē nō sunt
cōtrarij. Uerū hec pro nūc omitto: nam
sufficit numerasse ea que in cōi sunt vsu
coagulationis lactis inter que sunt coa-
gulū edinū ⁊ vitulinū ⁊ flores cameleōte
sunt etiā alie herbe i hoc virtutē ⁊ ꝓprie
tatē habētes. Sed hec pro nūc sufficiāt.

Capitulū octauū de natura butirri.

QUia per coagula-
tionē lactis manifestātur ⁊
sepant tres ꝑtes ipsiꝰ nota
biliter differētes: vcz ꝑs aq̄
sa de q̄ supra: ꝑs casealis: ⁊
butirrosa: de hac loquēdū vr̄ priusq̄ ad
caseū deuenire: de quo postea copiose di
cet. Un̄ Arist. iij. de naturis aialiū vltio
cap̄. dicit. Et i lacte est vnctuositas appa
rēs vt oleū in coagulatiōe lactis. Albertꝰ
ỽo. viij. cap̄. scd̄i tractatꝰ tertij dicit ꝙ in
oi lacte p̄ter subaz casei: ⁊ ꝑtē aquosaz ē
vnctuosa suba sicut oleū q̄ vocat butirrū
⁊ eminet ⁊ supnatat i lactis coagulatiōe:
vñ clarū est hāc ꝑtē calidā esse ⁊ faciliter
inflāmabilē: ⁊ iō nocet ꝑatis inflāmatiōi
⁊ in febribꝰ denegat maxie putridis ē tñ
boni nutrimēti ⁊ facilis digōnis: et extra
approxiatꝰ est mitigatiuꝰ doloꝝ resoluti
uus: maturatiuꝰ apostematū rōne calidi
tatꝫ nō excessiue cū sua ēt hūiditate. Ad
qd̄ etiā nō paꝝ facit modꝰ sube cū sit val
dē mollis oleagineꝰ ⁊ tactui suauis vt pꝫ
Auic. in secūdo canonis caplo ꝓprio di
cit ꝙ ꝯfert tusci ꝓprie cū amigdalis ⁊ zuc
caro facilitat sputū et ꝓhibet sputū san-
guinis: ⁊ est calidū in p̄io: sꝫ magis hūi-
dū. Aliq̄ ꝯficiūt eū cū lapidibꝰ fluuialibꝰ
agitādo ⁊ aliq̄ i vase ligneo lōgo cū maxia
agitatiōe q̄s modos exptꝫ i arte dimitto.

Caplm nonū primi tractatꝰ de varijs
modis cōponēdi caseū vcz de formis ac-
cidentalibus quibus imprimuntur.

Uia forma est que
dat esse rei nō intēdo i hoc
caplo loq̄ de illa forma q̄ ē
substātialis: q2 nō eēt ad ꝓ
positū nr̄m: sed solū de for
ma accidētali q̄ est figura diuersa ẜm di-
uersas dimēsiones: ⁊ hoc iō q2 satis face
re videt illa diuersitas figurarūz aut for
marū ad caseoꝝ diuersitatē. Nā quis du
bitat caseū magne figure vel quātitatis
differre ab eo q̄ est ꝑue q̄titatꝫ ⁊ i saporē
⁊ in durabilitate: vt casei placētini ⁊ cōsi
miles q̄ sunt magni valde respectu ꝑuo-
rū caseoꝝ de la mora. Nā ēt ꝑsupposito
ꝙ ex eodē lacte cōponant ⁊ eq̄liter distēt
a p̄icipio cōpositōis ꝑ sex mēses gr̄a exē
pli alteriꝰ saporis erit vnꝰ q̄ aliꝰ: tū q2 in
maiori quāto est maior virtꝰ apta meliꝰ ⁊
lōgiori tꝑe ꝯseruari vt i seq̄nti dicet cap̄.
tū q2 citiꝰ exiccabit paruꝰ q̄ magnꝰ ⁊ ci-
tius senescet: ēt si sint equalr̄ lati: sed vnꝰ
alio spissior eadē rōne i eq̄li tꝑe sapor po
terit variari. Fit ēt variatio in formis: nā
aliq̄ etvt plurimū fiūt rotūdi aliq̄ aliq̄li-
ter rotūdi ⁊ oblōgi ad q̄titatē semicubiti
vel parū minꝰ vt casei marcellini de q̄bꝰ
ifra. Aliq̄ fiūt rotūdi cū decēti spissitudi-
ne vt placētini ⁊ locorū adiacētiū q̄ sunt
mire pulchritudinis vltra bonitatē. Alij
fiūt rotūdi cū magna spissitudie: vt q̄ fiūt
in mōtibꝰ nouarie: nā adeo sunt pigues
vt nisi spissi valde forēt sustētari nō pos-
sent. Fiūt ⁊ alij oblōgi ad q̄titatē cubiti ⁊
q̄si quadrati ad grossitiē brachij i q̄bꝰ po
nit certū lignū i medio ad grossitiē digi-
ti: q2 alr̄ i illa figura ꝓpter piguedinē su
stētari nō possent: vt in taratasia ⁊ i mau
riana i q̄bꝰ tñ locis ēt aliarū formarū vel
figurarū casei cōponunt vt ifra patebit.
Fiūt ēt alij q̄si ex toto rotūdi vt i Brixia
⁊ i aliq̄bꝰ ꝑtibꝰ burgūdie ⁊ ꝑria barbonē
si: ⁊ appellant apd̄ aliq̄s clon apd̄ alios
chalamon a quodā loco denoiationē su
mētes. Alios vidi ēt caseos triāgulares ⁊
alios q̄drāgulares. Uerū ex istis formis
nō tāta pōt insurgere diuersitas: q̄ta ēx
alijs formis vt i seq̄nti cap̄. demōstrabit.

¶ Cap. x. pmi trac. de diuersitate caseoꝝ ex pte nouelitatis vel antiqtatis ipsoꝝ.

Antã recipiunt casei diuersitatẽ ex pte nouelitatis ⁊ antiqtatis vt nullo mõ pretereũdũ sit. Et iõ dicere possumus de caseis: vt dicũt doctores nři de tyriaca. Nã sicut i tyriaca magnã imo maximã videmus ex etate vel tpe cõtingere diuersitatẽ: q2 tyriaca noua ifrigidat imo notabiliter stupefacit: antiq̃ vo nõ mediocriter calefacit: ⁊ Auic. qnto canonis in cap. de tyriaca dicit. Et tyriace qdẽ accidũt ifantia et pubertas ⁊ adolescẽtia vel iuuẽt9 ⁊ senectus ⁊ mors. Nã i pñcipio sue cõpositionis i infantia est stupefactiua valde: apd vero sex mẽses venit ad pubertatẽ ⁊ vigorẽ calorꝭ: circa vo tertiũ quartũ qntũ sex tũ vsqꝫ ad decimũ semp acqrit bonitatẽ ⁊ tũc est iuuẽt9 q̃ durat vsqꝫ dũ incipit minui virt9 vꝫ vsqꝫ ad trigesimũ annũ i regiõib9 calidis ⁊ quadragesimũ i frigidis ⁊ tãdẽ accidit mors cũ ãpli9 nibil valeat. Jta possum9 imaginari de caseo: nã i fantia est circa tẽpus cõpositiõis ipsi9 i quo abũdãtib9 hũiditatib9 substare nõ põt: sicut etiã infantes se regere ⁊ sustinere nõ pñt. Et tũc caseus est frigide ⁊ hũide cõplexiõis. Qñ aũt elõgatur a pñcipio cõpositiõis: ptim ab aere extrinseco exiccãte: ptim ꝑpter sal: ptim a virtute coaguli exiccaꝛ ⁊ figiꝛ taliter ꝙ subsistit: et sic est pubertas vel adolescẽtia: i qua tã hũiditate ꝗ̃ frigiditate remittitur. Succedẽte postea tpe exiccato: penit9 hũido superfluo a causis antedictis facta bona ⁊ decẽti fermẽtatiõe redditꝛ saporosi9 ⁊ i pfectiõe bonitatꝭ sic ꝙ põt dici i iuuẽtute cõstitut9. Postea vo tẽdit ad senectutẽ qsi superflue exiccaꝛ: ⁊ aliqñ ad putrefactionẽ: ⁊ tandẽ ad incineratiõnẽ: vt ex dictis in quarto methauroꝝ colligiꝛ. ¶ Jste tñ etates caseoꝝ sunt differẽtes pluribꝰ causis prĩo rõne regionũ: q2 sicut de tyriaca dictũ est ꝙ in regionib9 calidis pauciori tpe durat: iu ipsi9 pfectiõe ꝗ̃ in frigidis. Jta ẽt de caseo dicere possum9 eo ꝙ i calidis regiõib9 citi9 humidũ casei resoluiꝛ ⁊ sic tãdẽ citi9 deueniꝛ ad illã hũidi mẽsurã cũ qua nec sapor nec odor boni in tali subiecto cõseruari pñt ⁊ hoc est experiẽtia manifestũ. ¶ Abbreuianꝛ etiã etates caseoꝝ aut ꝓlõganꝛ rõne aialiũ ex qbus extrahiꝛ lac ꝙ ex sicciorib9 aialib9 aliis p tib9 case9 citi9 exiccaꝛ: ⁊ ex hũidiorib9 tardius: ⁊ sic case9 ex lacte vacaꝝ diuti9 ꝯseruaꝛ: vñ lõgiores ipsi9 erũt etates. ¶ Ex pte ẽt ꝗ̃titatꝭ casei fit variatio nõ mediocris: vt aliqualꝛ supi9 dictũ est. Nã magni casei vt placẽtini parmẽses ticinẽses ⁊ mediolanẽses ꝯseruanꝛ q̃tuor ãnis aut sex i pfectiõe: vbi alij minoris ꝗ̃titatꝭ plures post scdꝫ annũ putrefiũt aut ita exiccanꝛ ꝙ bõitatẽ pdũt ⁊ saporẽ ⁊ fiũt fragibiles. Ad qd tñ nõ paꝝ facit mod9 gubernatiõis ꝗ̃titas salis ⁊ coaguli vt i sequẽtibus apparebit que oĩa habẽt casei variare cõplexionẽ. Et sic ꝯcludẽdo caplm dico ꝙ case9 nou9 est frigide ⁊ hũide cõplexiõis respectu antiq̃. Mediũ vo tpis est mediũ ⁊ ãtiqu9 calẽ ⁊ sicce ꝯplexiõis.

¶ Caplm vndecimũ primi tractat9 de diuersitate caseoꝝ ex pte diuersitatꝭ coagulorꝝ vł aliaꝝ reꝝ coaguli naturã tenẽtiũ.

Si consideremus q̃ supi9 dicta sũt de coagulis ⁊ lac coagulãtib9 facile erit cognoscere ista posse ẽt i caseis differẽtias facere. Nã coagula diuersoꝝ aialiũ sunt ⁊ diuersaꝝ cõplexionũ. Et pĩter dico de aliis: q̃ loco coaguli apponunꝛ. Et adhuc i coagulis ꝯsiderare opꝫ ꝗ̃titatẽ q̃ apponiꝛ: q2 maior ꝗ̃titas aliis pib9 reddet casẽũ sicciorẽ: ⁊ si excedat mediocritatẽ minori tpe case9 cõseruabiꝛ ⁊ erit magis acut9 i sapore imo mali saporis: vñ aliq̃ casei habẽt saporẽ extraneũ q̃ coagulo supfluo ascribitur: cui9 cã satis est nota: qm coagulũ dũ venit ad antiqtatẽ maxĩe reddiꝛ calidũ ⁊ acutũ resolutiuũ: ⁊ ꝑpterea vꝫ i fluxu vẽtris ab hũiditate cõtingẽte vt vult philosoph9 tertio de aialib9 vltio cap. iõ resoluit casei hũiditatẽ inducẽs illã acuitatẽ ⁊c. Si aũt fiat coagulatio ex floꝛib9 camelẽõtenõ tm neqꝫ ita cito fiet resolutio humiditatũ: neqꝫ in caseo iduceꝛ tãta acuitas sicut ex coagulo aialis fieret. Considerãda est ẽt antiqtas coaguli qm coagulũ ꝗ̃to ãtiqui9 tãto acuti9 vt supra de mẽte Aristotel. ⁊ Alberti allegatũ est. Jõ case9 fact9 ex ãtiquiori coagulo ꝑposita alioꝝ pitate citi9 exiccabiꝛ ⁊ ꝯñr citi9 veniet ad

senectutē et mortē.i.ad nō gradū bōitatis.

¶ Cap. xij. pmi tra. de diuersitate caseor ex pte salsedis maioris vel mioris ipsor.

Acile est itelligere φ ex sale magna accidit diuersitas. Nā oēs doc.i hoc cōueniūt φ caseus nō salitus maxie recēs est frigide et humide cōplonis: salitus tñ et maxie antiquus est calide et sicce. Vñ attēdere opz salis qntitatē: nā aliqñ parū apponit: aliqñ multū et aliqñ mediocriter: vñ si multū apponat salis calidioris et siccioris erit cōplexiōis. Si vo paz ēt paz mutabit ad calidū. Et si mediocriter medio mō se habebit. ¶ Aduertēdū tñ φ aliq casei sine sale ɔseruari nō pñt aliq vo sic: et cām imagior: nā aliq casei fiūt ex lacte ita hūido φ hūiditas q i caseo remanet est tāta sic cruda et indigesta φ sine sale seruari non posset maxime notabili tpe: et tales casei sūt maxie isipidi i principio cōpositiōis eor: Alij vo fiūt ex lacte minus habēte de hūido et magis saporoso ac digesto: siue hoc a natura pascuū: vel qūis alia cā pueniat et tales sine sale pñt ēt vsqz ad antiqtatē ɔseruari: vt sunt seracij vallis augusste de nus et aliq casei tarātasie et briesie qbus apō multos eos cōedēdo sal apponit. Aduerte tñ φ aliq apponūt studiose multū de sale vt comedētes minus possint comedere. Et adde hic φ qnto caseus fuerit minus piguis tāto minus tollerat de sale et ecōtra: ppterea φ sal citius extermi nat hūidū casei siccioris et ipm cōsumit. Verū isti casei nō salui de qbus supra sunt valde butirrosi et pigues sz ex ad̄dicta cā pñt cōseruari ēt sine sale: et credo meliores remāuerēt qz si sal apponeret. ¶ Cōsiderāda est ēt salis cōditio cū i vno sale sit magis de salsedine qz in alio. Itē et tritura salis maior vel minor: qz magis tritū magis et citius penetrat ad ptes cētrales casei vt notū est. Sz p fine capli credo φ si posset sine corruptiōe caseus sine sale cōseruari melius esset sal nō apponere et esset humanis corporibus cōmuniter minus lesiuus saltim dum antiquatur.

¶ Caplm decimūtertiū pmi tractatus a diuersitate caseor ex pte locor in qbus ɔseruant: et ex parte eor que caseis circūponuntur pro ipsorum conseruatione.

Via locus est cōseruatiuus locati vt elicit ex dictis philosophi qrto phisicorū: opz videre de locis i qbus casei melius ɔseruātur: et nō sine admiratione est. Cū videri aliqs ɔseruare caseos i locis siccis: imo circa fornelos aut camios vbi faciūt ignē et ibi psepe est fumus. Alios vo vidi caseos cōseruare in cauernis terre fodiēdo terrā satis pfunde et paleis ipositis et suppositis caseos ibidē includere et ibi p mediū annū dimittere. Alij vo et p maiori pte in locis recētibus: satis luminosis hñtibus duas oppositas fenestras vt aer libere intrare possit et exire et ibi sup mōdis postibus ipos sepe reuoluēdo et manibus abstergēdo ɔseruāt: et hoc faciūt placētini qui caseos ita mōdos i corticibus eor pseruāt. Aliqñ tñ ipsos butirro recēti iungūt maxie dū icipiūt antiqri ad supfluā exiccationē phibēdā: et hic videt bonus modus cōseruādi. Illi vo q ppe ignē ɔseruāt credo cognoscāt supfluā hūiditatē casei: iō studēt in ipsius remotiōe et casei exiccatiōe: sz credo tales diu seruari nō posse. Qui vo in cauernis et locis ita hūidis caseos seruāt dubitāt de supflua exiccatiōe q fit ab aere et alijs et iō caseū icludūt vt supra et forte p talē locū fit i caseo citior et melior fermētatio reclusis aliqbus vaporibus q exalarēt et phibita respiratiōe retineut. Credo tñ φ si ab ipis rō qreret rñderet nesciret: sz vt ɔsuetudie maior suor isequūt aut qz vel le suū cuiqz ē nec voto viuit vno: vt poeta testat. Aliq ēt iponūt fenū et circūnoluūt et i locis hūidis ɔseruāt maxie i nouelitate ipor: et postea volētes ipos ad ātiqtatē cōseruare funibus suspēdūt. Alij i blado submergūt: et ibi cū tēpato calore ɔseruāt: et ab aeris supflua exiccatiōe: et sic diuersi diuersos hñt gubernādi modos: credit tñ qlibet modū suū eē meliorē. Verū ad bñ gubernādū caseos cū ipor natura: vt patuit i supioribus sit diuersa credo modū gubernatiōis ipor debere ēt eē diuersū collocādo supflue hūidos in locis siccioribus et sicciores i locis hūidioribus: hñdo semper oclos ad qlitates aialis a quo lac extractū ē: ad pascua ad qntitatē butirri extracti: ad formā accidētalē de qbus supra: et nō dubito qn aliq casei i multis regiōibus

boni meliores redderentur si ad has particulares intētiōes respectus haberetur.

¶ Capitulū decimūquartū primi tractatus de diuersitate caseoꝝ ex parte cruste grosse vel minus grosse.

Quemadmodū pellis siue cutis defendit aīalia ab extrinsecis alterātib⁹ ita pariter crusta defendit caseos ab alterātib⁹ extrinsecis: ꝛ cū hoc etiā aliud facit iuuamentuꝫ nā prohibet exalationē multarū partiuꝫ subtiliū q̄ faciliter exalarēt: ꝛ sic citius caseus exiccaret: nedū ab aere extrīseco circūdāte: sed etiā ab intrinseco dū ptes calide agūt in frigidis plures ptes subtiliātur: ꝛ in vaporosam substātiā cōuertunt q̄ faciliter euaporarēt nisi a substātia terrestris cruste retinerent: ꝛ sic restarēt post ea magis insipidi: nec fieri posset ita bona fermētatio ꝛ ptiū cōmixtio: sicut etiā videmus in tyriaca que nisi bene obturetur i vase virt⁹ notabiliter deperdet. Ita in caseo ꝓportiōabiliter possum⁹ imaginari. Ex qb⁹ infert ꝙ quāto crusta est dē sior vel grossior alijs parib⁹: case⁹ lōgiori tpe cōseruat dū tamē talis crusta a putrefactiōe ꝓseruet. ¶ Cā aūt ꝑpter quaꝫ crusta in aliqb⁹ caseis est grossa ꝛ in aliqbus min⁹ grossa ex plurib⁹ ꝓuenire pōt. Prīo ab itrīseco cōcurrit prīo viscositas retinēs fumos vaporosos circa extremitates casei ꝛ ibi ingrossati cū etiā aliq̄d viscositatis habeāt adherēt alijs extremis partib⁹ ꝛ illis succedūt alie: ꝛ sic successiue fit crusta grossior sicut cutis i aīalib⁹ et squame in piscib⁹ ingrossant. Ab extrīseco aūt cōcurrit aer circūdās et exiccās extremas ptes citi⁹ q̄ intrīsecas cū illis magꝫ occurrat imediate. Cōcurrit etiā locus i quo casei cōseruant q̄ si fuerit lutosus aut fetid⁹ vel fenosus: vt i multis fit partib⁹ corrupto aut putrefacto feno faltē fm aliquā ptē adherēdo caseo aliq̄ ptes vniūt: ꝛ sic faciūt crustā grossiorē. Si ēt i aere hūido reponāt possum⁹ imaginari aliq̄s ptes illi⁹ grossi aerꝫ magis igrossari in tm̄ ꝙ adherēdo iuuabūt ad crustā igrossandā: nec mirū: cū dicam⁹ ex aere terrā posse gn̄ari. Si aūt imediate vl' nō: dn̄is philosophis pro nūc dimitto. Plures cōsil'es cāe imagīari pn̄t q̄ facerēt ad cruste dēsitatē. Cōiter tn̄ videm⁹ ꝙ quāto case⁹ fuerit pinguior crusta erit dēsior: cui⁹ cā est facilitas euaporatiōis multarū partiū ad extrema ꝛ viscositas retinēs eas in extremis: posset ēt q̄s dicere id a natura prouenire q̄ nō deficit in necessarys: nam stante magna pinguedine ꝛ cōsequter fluxibilitate nō posset nisi a grossori ꝛ dēsō cortice cōtineri ratio iocosa est.

¶ Capitulū decimūquītū primi tractat⁹ de diuersitate caseoꝝ ex parte diuersitatis tēporū in quibus fiūt aut cōficiūtur.

Superius in quarto caplo satis dictuꝫ fuit ꝙ tpe veris maxie generat de lacte ꝛ de bono: ꝛ hoc propter multitudinē nutrimētoꝝ ꝛ bonitatē ac tpis tēperiē. Jō cū qualis sit ꝓportio lactis ad lac: talis debeat esse ꝓportio casei ad caseū: dico cōparādo lac vni⁹ aīalis ad lac eiusdē aīalis in diuersis tpib⁹: qꝛ cōparādo lac vni⁹ aīalis ad lac alteri⁹ spē distīcti nō semp qualis est ꝓportio lactis ad lac talis est ꝓportio casei ad caseuꝫ. Nā lac capre absolute pro cōi vsu hoīm meli⁹ est lacte vace: ꝛ tn̄ case⁹ capre lōge deteri⁹ est caseo vace. Hoc tn̄ verū est ꝙ q̄lis est ꝓportio lactis capre tpe veris collecti ad lac capre tēpe estatꝫ collectū i bonitate: talis erit ꝓportio casei capre tpe veris cōfecti ad caseū capre tpe estatis cōfectū in bonitate. Cū igit tā vace q̄ alioꝝ aīaliū lac meli⁹ sit in vere q̄ i alio tpe opꝫ ꝯcludere ꝙ case⁹ cōfect⁹ tpe verꝫ meli⁹ erit cōfecto i alijs tpibus āni: ꝛ hoc est satꝫ notū apd̄ oēs. Nā appellāt caseuꝫ vernalē marcēgū a mēse martij: qꝛ i illo mēse sol itrat arietē ꝛ sic icipit ver fm astrologos: vn̄ casei q̄ illo tēpore ꝯponunt sūt meliores ꝛ lōgiori tpe ꝯseruant. Jn hoc tn̄ ꝯsiderādū est ꝙ tpa seruāt naturas ꝓprias: ꝛ i alijs ponat pitas: nā alias oppositū cōtigere posset vt rōnibus faciliter demōstrari posset. Cōsiderāde sunt ēt regiōes: nā i aliqb⁹ excessiue frigidis vt i ptib⁹ alamanie situatis in regiōe septētriōali tēp⁹ estatꝫ esset q̄si ꝓportiōatū tpi veris i ptib⁹ aut regiōib⁹ calidis aut tēpatis. Jō vt medic⁹ loquor cū Auic. fcda pmi cap. de naturis tpoꝝ q̄ vult ꝙ qn̄ tp̄s est calidū ē estas: qn̄ ỽo frigidū est hyēs: ꝛ sic loquor de vere dū tp̄s

tēpatū est ꝛ i singulis regiōib⁹ qñ crescūt i illis herbe cōueniētes ꝓ pascuis aialiū tūc dicerē esse ver i illa regiōe: ꝛ certū est ista tpa notabiliter distare: nā i aliqb⁹ ꝑtib⁹ ad itellectū datū repit ver cū ia herbe notabiliter creuerīt vbi i alijs ptib⁹ adhuc terra copta est niue vt i mōte cinirio ꝛ alijs mōtib⁹ muriane ac i plurib⁹ alijs locis marie in alamania. Ex qb⁹ īfero ꝙ diuerse regiōes habēt diuersa tpa veris: i qb⁹ meliores caseos ꝯficiūt. Dimitto hic alias pticulares cōditiōes ēt vles vt influētias astroꝝ q̄ nō parū faciūt, tā ad bonitatē ꝙ̄ ad multitudinē caseoꝝ vt clare cōstat expertis in sciētia astronomie. Uerū q̄ dicta sunt opꝫ intelligi ſm cōeꝫ cursum naturalē: ꝛ sic breuiter: ista sufficiāt.

¶Capitulū decimūsextū primi tractatus de diuersitate caseorū ex parte personarum componentium.

Sicut in actionibus naturalib⁹ effect⁹ producūtur ſm naturā agētꝫ: ita etiā in artificialib⁹ marie qñ pticipāt cū naturalib⁹ vt i casu nr̄o. Ideo pro notitia capl'i intelligendū ꝙ factio vl cōpositio casei ex pte cōponētis nō parū pōt variare casei dispositionē: ꝛ loquor marie de bonitate. Quis dubitat bñ expertū ꝛ doctū meliores facere caseos ēt ex eodē lacte. Uidi ego mulierē in brixia q̄ famosa erat ꝛ ita expta in cōficiēdo caseos q̄ clon aut chalamō vocātur ꝙ oēs q̄rebāt de suis habere et cariori ꝑtio vēdebat. In Italia ēt magistri sunt ꝛ docti ꝛ optimi mēsuratores quātū ad ꝓportionē lactꝫ cū coagulo ꝛ tps coagulatiōis: cū debita caliditatꝫ mēsura cū modesta extractiōe butirri: cū mō repositiōis in formis suis et alijs hmōi ꝙ caseū in oī perfectiōe cōficiūt: ꝛ ex eodē lacte lōge meliores caseos faciūt pulchriores ꝛ magis durabiles de sale quātū opꝫ apponētes ꝛ qñ opꝫ sciētes loca apta cōseruatiōi ꝛ tpa quib⁹ reuolui aut mutari debēt ꝛ alia plura ad q̄ bonitas casei nō mediocris insequit. Adde etiā hic vt ab expertis accepi ꝙ opꝫ manū ꝯficiētis esse molē nō actu calidā: ꝛ ideo dicit cōiter dū qs man⁹ hꝫ recētes ꝙ eēt bon⁹ ad caseū ꝯficiēdū: nec īmerito cū caliditas manus possit esse cā cauernositatis q̄ in caseis multo tiēs apparet vt i sequēti dicet capl'o. Molicies etiā man⁹ satis iuuat cū aliq̄liter arguat supra prudētiā: nā molles carne aptos mēte dicimus: philosophus scdo de aia: etiā molicies iuuat ad faciliter tractandū ꝛ dulciter ptes caseales q̄ paulatine adunātur ad formā spericā cū manib⁹: et sic molicies facit ptes casei magis iuicē vniformiter adherere. Hec oia satꝫ nota sūt his q̄ i naturalib⁹ exercitati sūt: ꝛ meli⁹ apꝫ eos qb⁹ ꝯficiēdo caseos expiētia sīl cū rōne mōstrauit.

¶Capitulū decimūseptimū et vltimū primi tractatus quare aliqui casei sunt cauernosi ꝛ aliqui non.

Si volumus naturalē causā cognoscere huius cauernositatis caseorū recurram⁹ ad Albertū in suo de mineralib⁹ in capitulo de causis spōgiositatis lapidū. Nā dicit ꝙ causaꝫ spōgiositatis nō est: nisi q: nō est facta debita cōmixtio hūidi cū terrestri. ¶Et ita i casu nr̄o dicere possum⁹ cū faciēs caseū nō facit diligētē cōmixtionē tractādo manib⁹ partes terrestres cū aquosis ipsas aquosas exprimēdo pōt i aliqb⁹ partib⁹ aquositas supflua remanere q̄ postea per spaciū tpis remanēs rarificat: ꝛ i aerē vel vaporē cōuertit: ꝛ ibi i certis ptib⁹ detētus pōt eē cā illi⁹ cauernositatꝫ. Alia cā pōt esse supflua lactꝫ calefactio dū coagulat: nā iclusis aliqb⁹ vaporib⁹ eleuatis ab illa supflua calefactiōe iter illas ptes terreas viscosas tñ ēt pñt causare cauernositates caliditas etiā extrinseca hoc facere posset cōuertēdo aliquā partē hūidi iclusi i vētū vel vaporē ꝛ ibi remanēs pōt iducere cauernositatē: qm̄ subtiliati maiorē locū occupabūt: et sīl'r ab intrinseco posset aliqua ebulitio ꝓuenire pari mō causans cauernositatē. Ex qb⁹ tñ cōcludere possum⁹ ꝙ a quacūq3 causa prouenīat cauernositas arguit imꝑfectionē in caseo. Nā si ꝓueniat vicio cōponētis certū est ꝙ case⁹ reddet iperfect⁹. Si aūt ab alijs causis ꝓueniat etiā in bonitate minuetur: naꝫ videmus caseos oculatos siue spongiosos vel cauernosos communiter ab omnibus detestari.

¶Finis primi tractatus.

¶ Tractatus secūdus summe lacticiniorū continēs capitula quatuordeci.

¶ Capitulum primū de caseo appellato marcelin.

Ascus marcelinus cōmūiter caseus florentinus appellatur: qr in territorijs florētinorū: in tuscana et romādiola cōponitur: et sūt casei rotūdi satis ad quātitatē in grossitie: vni9 magni brachij: et in longitudine vni9 spane vel semicubiti: sunt valde mōdi trāslucētes i colore cere citrine cū sūt in etate pfecta. Fiūt pro maiori pte ex lacte ouino l3 aliq ēt pmisceant de vacino: sunt valde bñ cōpacti i mō sube: et iō nō sūt cauernosi. Sūt bōi gust9 qñ sunt mediocriter indurati ex tpe et respectu sue molis magno tpe cōseruant. Ad qđ credo faciat bona ipsorū cōpositio: et siccitas nutrimēti aialiū a quib9 extrahit lac: et modus etiā conseruatiōis nō parū operatur. Sunt casei delicati et portant vsq ad ptes bene remotas: et ego comedi de eis in Galia. Fiūt eñ ex eis dona tāq de rebus satis preciosis in ipsis nō est notabilis viscositas. Sunt tñ aliqualiter dure digestionis maxime dū durescūt. Sed si preter debitū obseruātur cōiter nō putrescūt: verū ad tātā duritiē deueniūt q insipidi fiūt et valde terrestres. Noui ēt non sunt sapidi: qđ esse credo qr parū de sale ponunt in eorū confectione: sed mediocris tpis vt vnius anni vel circa sunt perfecti. Multi tamē student eos longo tēpore in bonitate conseruare: et conseruāt eos in bono oleo oliuarū et aliqui in pinguedine porci et certū est prohibetur ipsorū superflua exiccatio etiā per plures ānos: nō est i ipsis multū de butirro: sed tñ qtum ad gustus sufficit bonitatē.

¶ Capitulum secundum secundi tractatus de caseo placentino.

On reperio i partib9 Italie famosos caseos nisi marcelinos de qb9 in supiori caplo placentinos de quibus nūc agēdū est: et puos caseos de la mora de qb9 in seqnti dicet caplo. Et isti casei placētini ab aliqbus dicunt parmēses qr ēt Parme ōsiles fiūt: nō multū distātes i bonitate. Ita ēt i territorio mediolanēsi papiēsi nouariēsi vercelēsi imo a paucis ānis citra i ptib9 pedemōtanis iceperūt cōsiles cōponere et satis bonos: s3 ad vitatē placētini alios i bonitate pcedūt. Sūt grossi et lati in pōdere aliqñ cētū librarū et plus: s3 cōiter. lv. librarū vel circa: et sunt mirabilis pulchritudinis: nā eos ita mōdos oseruāt vt in ipsorū cortice nulla prorsus imōdicies videat. Visitāt eñ eos psepe mōdādo corticē et manib9 tractādo ac fricādo vt ab'ol imōdicie spolient. Et hec de pulchritudine in q excedūt oēs caseos quos vnq videri except anglicis q ēt pulchri sunt vt in suo dicet caplo. Quo vo ad bonitatē sunt sapidi et boni maxie q fiūt tpe veris: et mediocriter antiqti vc3 dū sunt triū vel qttuor annorū: et hoc fm ipsorū magnitudinē: qm vt supra maiores maiori tpe oseruant: qđ ēt verū est in oib9 alijs caseis: et cā est satis nota cū i maiori qto sit maior virt9 sufficiēs mag resistere corrūpētib9. Aliq eos vngūt iterdū cū butirro recēti et sic diuti9 cōseruant. Fiūt aūt hmōi casei ex lacte vacarū: iō pigues sunt et butirrosi l3 notabilē butirri extrahāt quātitatē: s3 hoc est a natura lactis vacarū vt supra patuit. Bonitas aūt pascuū plurimū facit ad ipsorū bonitatē: nā herbas habēt odoriferas tā i illis puis mōtib9 q i planicie qr sunt sup riparia flumis padi q fere vbi q bonas gñat herbas ad caseū vtiles: nā sunt pascua lactifera de qb9 supra: tū in qtitate: tū i bonitate et est cōis snia oim margariorū: quorū multos iterrogaui vt ēt quotidiana experiētia docet. Modus etiā cōficiēdi nō parū facit ad ipsorū bonitatē: et certū est q magistri sunt in arte exptissimi i mēsurādo coaguli' quātitatē tēpus coagulatiōis: cauēdo ab oi excessu tā in calido q in frigido: incōueniēter tractādo et manib9 colligēdo ac vniendo ptes decēter exprimēdo: et alia q ad mini

steriũ pertinet faciẽdo q̃ magis ad casea rios siue factores caseoꝝ ptinet q̃ ad medicos. Sȝ hec q̃tũ ad formã q̃titatẽ pulchritudinẽ ⁊ eoꝝ bonitatẽ dicta sufficiãt.

¶ Capitulũ tertiũ secundi tractatus de caseo de la mora.

Isti casei appellantur robiole: et sunt pui casei vni⁹ libre vel circa rotũdi et satȝ spissi respectu sue molis mõdi in cortice: trãsparẽtes vel trãslucẽtes marie q̃ boni sunt: sicut et faciũt casei anglici vt suo dicet loco. Fiũt i patria marchionũ mõtisferrati: ⁊ de careto ⁊ ceue: Uerũ magna copia fit i marchionatu mõtisferati i plerisq̃ locis. Sũt eñ casei satis preciosi. Cõseruant duob⁹ annis i bonitate verũ vni⁹ anni sunt meliores ⁊ apud multos libenti⁹ cõedũt dũ sunt sex vel octo mẽsiũ: ⁊ verc tũc sũt melioris nutrimẽti ⁊ facilioris digestiõis vt ifra dicet. Cõponũt ex lacte ouino vt plurimũ: imo illi ppriе appellãt robiole q̃ ex lacte ouino pfecti sunt. Aliq̃ tñ adulterãt eos pmiscẽdo de lacte vacaꝝ: imo ⁊ de lacte capre qd̃ pei⁹ est. Fit etiã de ipis satis bona copia in lomelina ⁊ sunt boni maxime in palestro ⁊ cõflãtia: nec mirũ cũ etiã ibi oĩa terre nascẽtia bona sint. Et q2 isti casei parui sunt: licet boni: ideo hoc paruum sufficiet capitulum.

¶ Capitulũ quartum secundi tractatus de caseo vallis auguste ⁊ de seratio.

Uallis augusta i ducatu sabaudie situata est ⁊ ibi casei boni sunt ⁊ pascua sunt optima ⁊ est patria satis tẽperata cũ mõtib⁹ fructiferis ⁊ terrenascẽtia pfecta sunt: ⁊ iter cetera cõficit butirrũ i loco septimi perfectissimũ et valde noiatũ ita q̃ meli⁹ neq̃ forte ita bonũ i tota lõbardia cõficit ⁊ sic nõ mirũ si et casei boni sunt. Cõtiguat illa patria cũ tarãtasia in q̃ delicati ⁊ optimi fiũt casei vt ifra dicet. Fiũt ex lacte vaccino mediocris forme: verũ habẽt crustã aliq̃liter grossam ⁊ sunt cõiter viscosi: et aliqualiter filãt dũ calefiũt ad ignẽ vel in aqua aut in cibarijs q̃b⁹ apponũtur ⁊ iõ viscosi: nã hoc arguit terrestreitatẽ notabilẽ: pter qd̃ nõ sũt ita boni nutrimẽti. Reperiunt tñ aliqui non tñ habẽtes de terrestri ⁊ magis de partibus aeris i quibus remãserunt de partib⁹ butirrosis: et sic nõ filãt aut bene parũ: ⁊ tales meliores magis sapidi ⁊ noui ⁊ antiqui meliores ⁊ cõiter dũ volũt eos diu conseruare suspendunt eos cũ funibus: ⁊ exponunt aeri in cameris tñ ⁊ ipsos p tres aut quatuor annos cõseruãt dũmodo nõ sint cõtusi in nouelitate: q2 tũc faciliter i eis vermes generant ⁊ alie corruptiões. Et q2 i ista valle fiũt seraciũ ita famosi ⁊ boni marie in loco dicto Rus. Uñ seraciũ de nus appellant magni valde quadrãgulati altitudinis quasi duoꝝ cubitoꝝ q̃ seruant p annũ in perfectiõe ⁊ aliq̃ñ per duos: ⁊ vt audiui fiũt hoc mõ. Extracto caseo reponũt certã locis q̃titatẽ cũ certa portiõe aq̃ lactis acetose vel duoꝝ dieruȝ et miscẽt cũ aqua lactis noua: apponuntq̃ caldariũ igni donec feruеat ⁊ bulire iciplat ⁊ sic cõdẽsant aliq̃ ptes q̃ supnatant ⁊ hoc appellat serũ: ⁊ ip̃m colligentes reponũt in formulario suprascripte figure ⁊ ibi cõprimũt ptes aquose sicut a caseo: ⁊ q2 aliq̃ñ nõ habẽt tãtã materiã q̃ possint illã formã iplere faciũt ⁊ perficiũt seratiũ suuȝ in duob⁹ ⁊ aliq̃ñ in trib⁹ dieb⁹ et ita apparet diuersitas in diuersis ptibus suis ⁊ in colore ⁊ sapore ac bonitate q̃ aliq̃ magis apparet i vna pte q̃ i alia: ⁊ ad veritatẽ nõ apparet in ipsis magna viscositas neq̃ est. Sunt satis facilis digestiõis ⁊ pptcrea i partib⁹ circũstãtib⁹ mulieres exhibẽt pro cibo indifferẽter infirmis: etiã aliqui medici hoc faciũt. Fitq̃ serum in Italia: ⁊ partibus pedemontanis: sed credo non apponũt lac: veruȝ non sunt ita magni nec in tãta bonitate. In quacijs tamẽ prope auilianiam fiunt quasi in forma caseorum ⁊ sunt boni valde dum non sunt multũ salsi: et post seratios de nus alios in bonitate precedunt maxime dum antiquãtur quia de nouis reperio meliores in multis partibus pedemontanis: valet in Cherio: sed adhuc comedi in Saniglano meliores: et est id quod Auicẽna appellat collastra ⁊ dicit Collastra est tarde digestiõis grossi humoris ⁊ tarde descẽsiõis mel vero rectificat illud ⁊ acq̃rit ex eo corp⁹ nutrimẽtuȝ plim. In caplo tñ de caseo dicit. Recocta ꝟo est min⁹ nociua stomaco: q̃ case⁹ cũ

hoc tñ stat ꝙ sit aliq̄liter tarde digestio- nis: ⁊ sic tollit apparēs ꝯtradictio: ⁊ apd ytalicos appellat mascarpa. Et dicit ex- periētia cōꝓbatū ꝙ ꝓuocat somnū ⁊ dormire facit ⁊ credo cā sit cū in tali sero sint aliq̄ imo plures ꝑtes subtiles dū no uū est ꝑcipue faciliter ad cerebrū euapo rabiles apte ad faciēdū opillationē i som no necessariā. Istō serū si distēperet ꝑ fla miniā cū aq̄ rosarū apponendo notabl̄r de zuccaro erit cib⁹ mirabiliter delicat⁹ ⁊ sapid⁹. Et hec ꝑ quarto capl̄o sufficiāt.

mascarpa m ducit sōpnū

¶ Capl̄m quintū secundi tractatus de caseo vallis locāne de cirisole.

Prosequendo ac di- scurrēdo per valles cisalpi nas ducat⁹ Sabaudie casei q̄ fiūt in valle locana ⁊ ciro sole sunt boni valde: maxie i cirisolis: nā sunt cōiter ēt aliis cariores qd ꝑsuadet bonitatē: ⁊ post quatuor aut sex mēses sunt rubei extra ac si essent asp si puluere laterū vl̄ similiū: ⁊ tñ vt audio sine aliquo artificio tales ē sunt: ⁊ sunt pi- gues boni saporis parꝫ viscosi ex lacte vac carū cōfecti ⁊ in primis mēsib⁹ sunt albi: postea vo efficiūtur citrini ad colorē cere ⁊ illi sunt in ꝑfectiōe. Alij vo vallis lōca- ne nō sunt sic rubei: sunt tñ boni: ſꝫ lōge meliores ⁊ sapidiores dū ātiquant ꝙ dū sunt noui. Cōseruant em̄ vsqꝫ ad quartū annū ⁊ vltra i bonitate ⁊ dñi comites val- ꝑgie sunt dñi vallis illi⁹. Suntqꝫ satꝫ pul chri si eoꝝ cortices purificent: ⁊ dū antiq̄ sūt hñt saporē satꝫ acutū mordicatiuū: ⁊ iō nō multū nocet: q2 cōiter parū ex eis cōedūt hoies. Pascua i illis mōtib⁹ ⁊ val lib⁹ sunt optia: eq̄ em̄ ex illo feno vix satia ri pñt: iō nō mirꝫ si lac ⁊ ꝯñr casei bōi sūt.

¶ Capl̄m sextū secūdi tractatus de caseo vallis lancij et circunstantiū.

Plures valles sub noie vallis lācij cōtinētur: et aliq̄ cōtigue sunt cū val le locane: ⁊ aliq̄ vadūt vsqꝫ ad alpes mōtis cinixij: ⁊ in illis vallib⁹ fit notabilis copia casei qui dū recētes sunt nō habēt valde bonū sa porē. Sunt satis pigues. Et aut nesciūt: aut cōmode nō pñt ipsos seruare nisi fe no strato i locꝫ hūidis: ⁊ iō fenū adheret cruste ⁊ sic videnẗ imūdi. Cū vo eos anti quare volūt mūdāt aliq̄liter corticē ⁊ ex ponūt aeri eos appēdendo aut in blado maxie in sicale vel siligine: ⁊ dū antiq̄ sūt fit ex eis talis fermētatio ꝙ efficiūtur sa- pidi. Sꝫ multū acuti saporis intm̄ ꝙ dñr multū vtiles ꝑ paupib⁹. Pzio q2 ex eo pa rū cōedūt ꝑpter acuitatē: nā si q̄s nota- bilē q̄titatē de eo poneret i ore tātā i du ceret mordicationē vel acuitatē: ꝙ neces sitaret ad lachrymas nō min⁹ ꝙ forte vi nū in bibonib⁹ vel bibulis facit. Scdo di cūtur vtiles pro pauperib⁹: q2 duꝫ ex illo caseo cibaria cōponūtur maxie turte ex- cusat eos a specieb⁹ ⁊ sale cū eoꝝ mordi- catiōe: ⁊ tales maxie sunt exiccatiui ⁊ ici siui: vt in tertio dicet tractatu. Nō pono hic distictionē istarū valliū: q2 fere casei cōsiles sūt: lꝫ aliq̄ alios i bōitate ꝑcedāt.

¶ Capl̄m septimū scdi tractatus de caseo vallis secuxie ⁊ mōtis cinixij.

Omitto plures val les citra montes in ducatu Sabaudie vt scti Martini: vbi ēt boni fiūt casei ⁊ alias plures valles: sed sufficit fa mosiores noiasse. Uerū reddiēs ad val- lē secuxie q̄ fertilis est in grano vino fru- ctibus ac bestiis ⁊ caseo ꝯsequēter: sed in valle pauci fiunt casei. In mōtib⁹ aūt multi precipue in mōte cinixij: vbi est tā- ta pascuū multitudo ꝙ a partib⁹ satis lō ginquis cōducunẗ bestie ad pascēdū ibi tpe estatis: tū ꝑpter pascuū abūdantiā: tū ꝑpter ipsoꝝ pascuū bonitatē. Et re vo ra casei q̄ fiūt sup illo mōte sunt boni ⁊ fere vl̄r: ⁊ cām imaginor esse: q2 i illo mōte ca sei fieri nō pñt: nisi trāsacta cōiter maio- ri ꝑte mēsis madij ꝑpter abūdātiā niuiū cooperiētiū terrā ⁊ durāt illa pascua vsqꝫ ad mēseꝫ septēbris: plus tñ ⁊ min⁹ ſm oc currētiā tēpoꝝ ⁊ durationē niuiū. Et cre do ꝙ de causis bonitatis pascuū ⁊ ꝯñr la ctis ⁊ caseoꝝ sit tēperamētū aeris ibi fe- re toto illo tpe q̄ aialia ibi habitare pñt: nā est aer valde libere euētatus ⁊ sic sem per vidētur esse in vere: q̄ tpe lac abūdā- tius ⁊ meli⁹ reperit vt supra. Et i tali mō te parū aut nihil exhibēt de sale bestiis: qm̄ saporositas herbarū bestias excusat a sale: sicut etiā in plurib⁹ aliis locis re- perit maxie mōtuosis: q2 in locis planis

nisi bestijs notabilis quātitas salis exhiberetur parū darent lactis nec ita bonū: neq bestie possent in earū bona sanitate cōseruari: ad cui9 cām inuestigādā pro nūc nō me extēdā cū tñ satis facile reperiri posset. Et pter cās narratas a qndecim vel vigīti leucis adducūtur bestie ad illū montem tpe quo herbe crescere incipiūt faciētes ibidē morā vt supra. Lz em casei q ibidē cōponunt nō sint multū differētes in bonitate: differūt tñ in magnitudine cū aliq plures τ aliqui pauciores habeāt bestias: lz etiā aliqui iniāt societates: τ qlibet ponit lac suū cōiter: τ factj caseis faciunt diuisionē proportionabiliter iuxta numerū bestiar: τ casei qui fiūt dieb9 festiuis sunt ecclesie: qd credo non parū prodesse ad bestiarū cōseruationē.

¶ Caplm octauū scdi tractatus de caseo mauriane τ tarantasie ac formis eorum.

Quamprimum trāsisti alpes mōtis ciniri ingrederj vallē τ patriā mauriane q durat per duas cōpetētes dietas in lōgū: sed a dextris et a sinistris sunt mōtes iter qs multi sunt steriles: aliq vero τ multi sunt fertiles in grano vino τ spāliter i bestijs. Ibi em fiunt casei sapidi et boni valde in multis partib9: sed sunt parui nō multū spissi: τ ego cōedi in scto Andrea q facti erāt ibi prope per mediā leucā in oi pfectione: licet etiā reperiant nō boni i multis locis. Fiunt vt plurimū ex lacte vaccino: licet etiā sint oues in bona copia: fiūt etiā in mauriana casei lōgi ad mēsurā cubiti vel circa et grossitudinē boni brachij cū vno paruo ligno in medio ad grossitiē parui digiti quod lignū nisi apponeretur caseus se sustētare nō posset: parti pter illā figurā ita oblongā: parti propter ipsor pinguedinē: nā pingues sunt valde: τ fundūtur ad ignē mirabiliter bene: τ fiunt tpe hyemis cruste cū pane aliqualiter asso τ est cib9 multis placibilis. Cōseruatur vsq ad tēpus estatis: τ fiunt antiqui: τ sunt sapidiores q̄ noui τ min9 viscosi: τ rō est satis clara. Appellant cōiter lumbi τ credo quia facti sunt ad similitudinē lumborū porcorū: aut etiam corporis hūani. Maior tñ pars caseor qui fiūt in partibus mauriane sunt vt ceteri casei rotundi nō multū spissi. Et mauriane coheret versus septētrionē τ ibidē cōtiguatur tarātasia mediātibus mōtibus tamē in qua etiā fit magna copia istorū lūborum: verū cōi iudicio meliores q̄ in mauriana τ in maiori copia. Fiūt τ ibi certi casei q appellant vazarini rotūdi subtiles valde grassi qui tpe hyemis fundunt ad ignē: τ sunt sapidi valde i quib9 nō est multa viscositas: τ isti propter ipsorū pinguedinē vix pñt antiquari propter difficultatē tractādi eos ne cōquassent τ maxime in mutādo eos de loco ad locū. Si tamē aliqui cōseruētur per annū optimi sunt i colore cere citrine: τ adhuc de pinguedie notabiliter retinētes τ sic etiā antiquati ad ignē faciliter funduntur vt sepius expertus sū. Et credo parū aut nihil de butirro ab eis extractū sit. Isti casei sunt multū famosi inter caseos ducatus Sabaudie: quib9 etiā satis assimilātur vazarini: qui fiūt circa abbatiā abundātie in colore sapore τ figura: ideo possunt etiā in presenti capitulo contineri.

¶ Capitulū nonum secundi tractatus de caseo brisie τ formis suis.

Ad decorē τ laudē caseor ducatus Sabaudie addēdi sunt casei brisie: qui apd aliqs appellāt clō apd alios chalamon a noie loci appellati chalamō. In patria tñ Illu. d. ducis Borboni vbi etiā fiunt in magna copia. Fiūt etiā in ducatu Burgūdie: et semel vidi i loco appellato cuseri tpe quarundā nundinarū q ibi portabant i maxima copia venales: τ i tāta copia q credere qs fere posset. Isti sunt casei q etiā apud aliquos appellant capita mortuorū: qr sperici sunt verū cōiter aliqualiter oblongi. Nota tñ q in istis caseis maxia differētia τ diuersitas reperitur: nō solū in magnitudine τ figura: sed etiā in bonitate. Nā multi reperiūtur et plures vidi parū aut nihil valētes insipidi frāgibiles τ tantū terrestres vt in ipsis sapor aliqs fere reperiat maxie bon9. Si tñ qs de bonis inueniat delicatissimi sunt de gustu valde suaues. Exponuntur igni cū quodā instrumēto ferreo ipsos cōtinēte et sicut liquefiunt superponūt crustis panis assatis aliqliter: τ vere est cib9 placidus.

Custodiuntur per annum vel duos: ꝛ qui pingues sunt restāt cū eoꝝ bonitate acquirētes quādā suauē acuitatē in antiqtate eoꝝ propter causas superi⁹ expositas: ꝛ portātur ad partes bene remotas: immo vsq ꝫ Romā: ꝛ sic etiā lumbi tarātasieses de quibus supra ꝛ in summa inter caseos habentur preciosi: sed de eoꝝ virtute aliquid in tertio tangetur tractatu.

Capitulum decimum secundi tractatus de caseo crapone ꝛ figura sua.

Uia casei cra pone notabilē habēt conuenientiā cū caseis brisie tā i sapore ꝙ etiā in forma vel figura: ideo de ipsis videt͛ nunc dicendū. Sunt eīm casei rotūdi aliqualiter tamē oblongi parui in pōdere duarū librarū ad plus: et sunt valde boni saporis: ꝛ funduntur ad ignē sicut chalamoni brisie de quibus in precedēti cap͞lo: et qꝛ inter istos nō inuenio notabilē dr̄iaꝫ iō sufficiāt q̄ in cap͞lo p̄cedēti dicta sunt: veruꝫ propter eoꝝ bonitatē tacēdi non erant.

Capitulum vndecimum secundi tractatus de caseo galico.

Stud solū capitulū exigeret vnū tractatū ita est magna et maxia p̄uīcia i qua necesse est magnas eē caseoꝝ diuersitātes: succincte tñ discurrēs per aliquas ex partib⁹ i q̄b⁹ fui: omittēdo ēt caseos q̄ fiūt i ligua oxitana qꝛ nō multū practicaui illā p̄riaꝫ verū audio ꝙ i plurib⁹ p̄tib⁹ fiūt casei notabiliter boni: sed nolo scribere nisi de locis in quib⁹ fui ꝛ inuestigaui vt audacter magis possim attestari veritatē: ꝛ idē dico de p̄uincia Aqtanie nisi a la Rogella versus Britaniā ꝛ partes pitauie. In pitania igit͛ que est valde magna prouīcia reperi aliquos caseos bonos mediocriter tamē ꝛ maxime certos paruos q̄ assimilātur caseis de la mora. Sed dicunt in pitania ꝙ solebāt facere meliores: veruꝫ supuenerunt certe mulieres brite siue de britania q̄ dātes modū extrahendi notabilē quātitatē butirri: induxerunt alias q̄ postea dicte cupiditate butirri semper postea caseos fecerunt macriores: ꝛ vere licet discurrerim maiorē partē illius prouincie non comedi nec etiā audiui ꝙ essent casei excellētis bonitatis: immo nobiles illius patrie vtūtur multū caseis anglicis de quib⁹ infra fiet mētio. Et qꝛ patria britanie contigua est pitauie ad britaniā venio. Unde britania est patria satis ampla in lōgitudine sed i latitudine nō est magna: ꝛ est p̄ maiori p̄te circūdata mari: ita vt quasi insula videat͛. Ibi est magna pascuū abūdātia ꝛ sic magna copia aialiū: maxime boum vacarū ꝛ ouiū intantū ꝙ in optimo foro bestie vēdunt͛: ꝛ meliori ꝙ in loco quē vnꝙ viderim. Est etiā bonitas pascuū: nam est satis patria tēperata licet ad frigidū declinet: cuꝫ vina ibi nō nascantur aut pauca nec tñ bona pascua tñ optima sunt ꝛ credo ꝙ si nō extraherēt tantū butirrū a caseo ꝙ casei essent boni valde: nā tantā copiā butirri faciūt ꝙ vsꝙ ad partes satis distātes defertur vꝫ ad pitauiā ad patriā andagauēsem turonēsem: etiā ad normādiā. Et in ipsa patria britanie multuꝫ consumāt cū fere oia comedunt cū butirro etiā pisces: qđ valde incōueniēs est: ꝛ ego ipsos multotiens redargui. Sed ita diligunt ipsuꝫ vt de ipsis dicatur versus. Sicut pica pirū sic comedit brito butirrū. Et credo sint ibi pascua lactifera admodum loquēdi Alberti: dū dicit vt supra ꝙ pascua lactifera faciūt lactis abundātiā: ꝛ certū est ꝙ illud lac est valde pingue ꝛ vnctuosum: qđ est cā multitudinis butirri: nam proportionabiliter nō est tantū de caseo quātum de butirro. De bonitate autē casei nō possum testari: nam in locis in quibus fui: vt Rays Nanetis ꝛ partib⁹ circunuicinis non cōedi caseū notabilis bonitatis. Sed ad veritatē credo ꝙ si tantā diligentiā haberēt circa caseū quātā habēt circa butirrū ꝙ casei essent valde meliores vt supra dixi. Si tñ in britania inferiori fiant meliores ignoro: quia ibi nō fui nolo de illis afferre testimoniū. Et qꝛ riparia leridis discurrit et finit in Britania: ꝛ sup ista riparia cōmuniter sunt pascua bona ꝛ lactifera ideo in multis partibus fiūt casei boni maxime in torena: ꝛ precipue casei de bream ūt et sunt optimi excellētes alios caseos illi⁹ patrie. Sunt enim pingues mediocris quātitatis boni saporis et odoris non multū viscosi: ꝛ

vere psit nŭerari inter pciosos caseos ga lie: sed etiā ibi fiunt plures nō boni. Reperi etiā satis bonos in patria argentonis: sed non sunt ita pingues. Bonos etiā reperi ala freta, bernardi z delicatos. Super iamdicta riparia leridis fiūt boniversus nemur z ala charite: z ibi faciūt turtas bonas valde que nisi cū bono caseo confici possunt. Sed eundo a patria andegauēsi versus normandiā dū essem in pitauia in castro nobilissimo appellato la floseglera domina illi9 loci mihi dedit de quodā caseo q ad veritatē assimilatur caseis de bria de quibus infra dicetur z mihi dixit q fiunt in ducatu Lanzoni in quadā villa sua z q meliores fiūt in quodā loco dicto bolō prope ripariā dictā omo: z est riparia q̄ finit i serta maiori que andegauis cōmiscet in riparia leridis z isti vt dixi assimilātur fere in oib9 caseis de bria: sed sunt aliqualiter spissiores: et fiūt versus patriā normandie per quā fluit riparia fene veniens ex Parisi9 super qua riparia etiā sunt pascua bona et lactifera: z ideo etiā in normādia z successiue sup illa riparia fiūt casei in certis partibus boni. Uerū oia dinumerare nō possem neq scire. Sed venio versus bonā z famosissimā ciuitatē Parisiēsem ad quā fere oia bona cōfluūt vltra ea q̄ ibidē nascunt: cū sit admodū terre pmissionis: si quis oia bene cōsideret: nā insula francie q̄d melius dici posset: verū z Parisius: et in partibus circunstantibus casei de bria excellētissimi habētur: nec immerito dū essem cū bona ac nūq delēda memoria Illu. d. Ludouici quondā ducis Sabaudie parisius qui ibi morā fecit per plures mēses: et qui bon9 erat iudex caseorū cū patriā haberet in qua optimi reperiunt iudicauit eos i optimos quos vnq comedisset. Patria tn̄ hec plana est et satis sicca: et ideo credo bonitatē pascuum et herbarū hoc facere. Omitto q etiā influxus supercelestis ad hoc nō parum concurrere possit: sicut videmus in partibus ibi satis vicinis in certa contrata: videlicet in puin nascūt rosas mirabiliter odoriferas lōge magis q̄ in aliquibus aliis partibus circunstātibus adeo q vēduntur satis caro precio: et domine parisienses que sunt magistre policiarū gubernant eas siccas in saculis cum certis tamen aliis mixturis z ponunt in serincis z costis vbi sunt linteamina mātilia z similia que postea reddūtur mirabilis odoris boni et suauissimi: immo etiā portantur dicte rose ad longinquas partes z ego portaui ad partes pedemontanas et videbantur preciose. Ad propositū redeūdo sicut bonitas istarū rosarū in determinata parte regni ita per excellētiā reperitur. Nec hoc possit ad causas vel qualitates manifestas referri: cū in illo glorioso et amplissimo regno multe sint partes calidiores multe frigidiores: z cōsequenter alique eque calide in quib9 tamen tāta bonitas in rosis nō reperitur. Non mirū etiam si in aliqua parte determinata potest lac bonum z consequēter caseus in summa perfectione confici: vel sit ex influxu astrorū vel bonitate pascuū aut ex modo cōpositionis. A quacūq tn̄ causa pueniat illi casei de bria boni sunt non multum dure digestionis cum satis sint aerei: quod ex facilitate liquefactionis ad ignē ostenditur. Non est etiam in ipsis magna viscositas quia nō filāt: sed funduntur quasi sicut butirrum: et cum non sunt multum noui habent colorē cere citrine: qui quidē color incipit versus circunferentiam z corticē z post successiue et paulatine versus centrum: et quando talis color attingit etiā centrales partes tunc casei dicuntur facti et sic perfecti et vere sunt meliores. Causā vero incepti onis isti9 coloris versus corticē imaginor esse ab aere extrīseco circūdāte cui9 virtus primo occurrit illis partibus circunferentialibus q̄ centralibus: et ideo prius resoluūtur ille partes aquose quarū habētia ille citrinus color generatur. Ad quod etiā facit fermentatio que ab intrinseco fit: de qua etiam supra dictum est. Bonitas horum caseorum me aliqualiter in hoc capitulo prolixum fecit: et quia omnis satis in fine canitur: volui hos caseos circa finem capituli caseorū galie numerare: licet alii etiam in aliis partibus Francie fiunt boni quos vt dixi omnes numerare nescirem. Ceterum nō possū preterire caseos qui fiūt in patria biturice nisi in qua ad veritatē fiunt boni: sed parui non spissi et mirabiliter pingues et fiunt in magna copia ex ouibus: licet etiam ex vacis fiant et ibi sunt

pascua excellentis bonitatis pro ouibus et signum euidēs est bonitas lane q̄ non multum distat a bonitate lane anglie. Et miruz est ꝙ si oues illius patrie iuuenes aut antique ducātur ad alias partes notabiliter perdūt bonitatē lane earum: et ecōuerso: si oues aliarū partiū ducantur ad illā patriā notabiliter augeť bonitas lane earū ⁊ in modico tēpore: cuius causa nō pōt alia esse q̄ꝫ aer vel nutrimentū vel vtrunqꝫ. Sed credo nutrimentū esse causaz potiorē: ⁊ sic nō mirū si etiā bonū lac generetur et cōsequēter caseus bon9. Testari enī possum: q̄m anno elapso duz essez Turonis cū spectabili magistro Nicolao tiglard generali francie quotidie de illis bonis caseis comedebam. Et sic huic magno capitulo finem impono.

Capitulum duodecimum secundi tractatus de caseo anglie.

In anglia est maxima copia bestiaruz maxime ouiū ex quibus tantā lanaz colligunt ꝙ fere incredibile videť: ⁊ lana est pfectissima vt oēs sciūt qḋ fieri nō posset nisi pascua bona forēt: ⁊ sic lac ⁊ lacticinia bona. Faciunt igiť maximā copiā casei. Naz vidi ego in nundinis anuersi tātā quātitatez caseorū ꝙ si non vidissem credere nō potuissem: ⁊ sunt pulchri casei: ⁊ in ipsis faciūt ipressiōes aialiū literarū florū et taliū non sunt spissi ⁊ minus in medio q̄ꝫ in circūferentia: ⁊ habēt corticez mundum: suntqꝫ diafani siue trāslucentes: maxime cum sunt boni adeo ꝙ emētes exponunt eos aeri ⁊ si vidēt trāsparētiā iudicāt bonos: ⁊ vere plures reperiuntur boni ⁊ satis assimilātur placētinis ⁊ in colore etiā in sapore: sed non sunt ita magni nec ita spissi. Et credo ꝙ si facerēt ipsos magis butirrosos ꝙ essent valde meliores nec essent ita frangibiles: et per consequens nec sic dure digestionis: habent tamē bonum saporez nec sunt multum viscosi: et fiūt pro magna parte ex lacte vacaruz licet multum sit de lacte ouino: ⁊ hoc facit ipsos magis frāgibiles. Portanť ad partes alamanie in magna copia et ad partes galie britanie hyspanie vsqꝫ ad cathaloniam: et non minus pulchritudo q̄ꝫ bonitas comendatur.

Capl'm decimūtertium secundi tractatus de caseo flādrie ⁊ locorū circūstātiū.

Si totuz lac ꝙ in flādria generatur coagularet et fieret case9 proculdubio ibi magna esset copia caseorū: sed magnaz partē lactis comedunt. Nā dum essem in villa gantē si siue a gātvidi vno mane per vnā portā solū intrare octo vel decē currus oneratos lacte: ⁊ mihi asserebant per alias oēs portas nō min9 intrare et totū vēdebať. Erat lac illud in magnis vasis que curribus superponebātur. Et credo ꝙ illa copia lactis sit vna de causis quare ibi tot reperiantur leprosi: maxime quia etiā ibi est notabilis copia pisciū precipue maritimorū: qḋ satis facit ad re. Non recolo me comedisse bonū caseū in tota flādria nec in barbātia: neqꝫ in enaud: nec in artoys: nescio an defectu cōponentiū proueniat: aut aeris: vel quia forte sicut delectantur in lacte: ita etiā in butirro: est tn̄ patria frigida: naz sunt in septimo climate ⁊ in fine. Casei q̄ fiūt ibi sunt terestres frangibiles nec habēt bonum saporē. Et credo ꝙ sicut in partibus meridionalib9 nō fiunt boni casei: ita nec in partib9 oppositis vt septentrionalibus: ideo dimittamus illos tanq̄ꝫ non multuz valentes.

Capl'm decimūquartū secundi tractatus de caseo alamanie in locis quib9 fui.

Solus sui in berna straborg lucera suric vsqꝫ ad dominā nostrā des heremites in quib9 locis est mediocris quātitas bestiarū ⁊ sic etiā lactis. Uerū non recolo me comedisse caseos electos: sed aliquos mediocris saporis: ⁊ erāt iuuenes: siue recētes albi mediocriter pingues: ⁊ credo si antiquarētur essent multū terrestres ⁊ frāgibiles: cuius causam credo esse extractionem butirri: nam ipsi satis diligūt butirrū. Ideo de ipsorum caseis non facio magnam extimationem: et verisimiliter causa est similis illi que in precedenti capitulo dicta fuit: cum ipsi etiam ad septētrionem notabiliter declinent. Et sic finitur tractatus secūdus lacticinij cum dei auxilio cui infinite sint gratie.

Tractatus

Tractatus tertius et ultimus summe lacticiniorum continens capitula octo.

Capitulum primum quibus complexionibus lac et lacticinia conveniat.

Istud capitulum posset dici magnum: propter varias et subtiles difficultates: quas rubrice quesitum includit: sed multa dimittam dominis theoricis: et solum que ad practicam pertinent explanabo. Et primo iudicio meo non possumus absolute respondere quibus complexionibus lac conveniat: nisi diceremus quod omnibus complexionibus est nutrimentum convenientissimum: saltim in aliqua etate: ut in etate infantie: nam omnibus infantibus convenit: et sine eo male nutriri possent infantes: qui cum sint valde diversarum complexionum videtur absolute posse concedi quod omnibus complexionibus lac convenit: saltim aliquo tempore. Nunquid autem equaliter conveniat istis infantibus lac esset difficultas requirens longum sermonem. Ideo pro nunc transeat. Sed veniendo ad alias etates non ita absolute responderi posset: cum plures sint lac abominantes: ut de Conciliatore supra expressum est. Aliqui vero sunt inter quos et lac est magna proportionalitas et convenientia: ut allegatum fuit etiam de mente Avicenne. Amplius lac cum corporibus proportionalitates habet que ratione comprehendi non possunt: et sic aliquibus potest convenire. Ad quod etiam non parum facit consuetudo: nam in pluribus montibus videmus esse tam viros quam mulieres cuiuslibet etatis: et diversarum complexionum qui quasi nunquam comedunt panem nec bibunt vinum: sed solo lacte cum castaneis et caseo nutriuntur: et tamen sunt sani rubicundi: in quibus credo consuetudinem multum operari: etiam in montibus non sunt excessivi calores qui multotiens faciunt ad lactis corruptionem: non faciunt etiam exercitia multum fortia in illis montibus nisi in ascendendo et descendendo: que sunt eis quodammodo connaturalia: et parum ex hoc fatigantur: ut experientia docet: et sic possemus dicere quod tales sic consueti non assuefecerunt stomacos suos ad alia cibaria digerenda: ideo procedendo ab infantia ad pueritiam: et a pueritia ad alias etates solum lacte vescebantur: et sic lac factus est eis cibus connaturalis in omni etate. Credo tamen quod si transirent nunc ad alia cibaria que sunt in communi usu quod infirmarentur: aut notabiliter alterarentur: et maxime si vellent postea ad usum lactis devenire: et potissime si aerem mutarent et exercitia. Sed si queratur de aliis hominibus non sic assuetis si lac conveniat. Oporteret distinguere: quia vel talia corpora sunt infirma vel sana. Si infirma de his habebitur responsio infra. Si autem sunt sana: tunc vel sunt inculpate sana: vel culpate sana: et tunc diceremus quod culpate sanis in aliquibus casibus potest lac convenire: ut gratia exempli: extenuatis aliqualiter et reducendo et preservando: et sic in multis casibus posset lac convenire. Sed oporteret exhibere modis a doctoribus explicatis ut primo sit lac bene condicionatum recenter ab ubere extractum: capiatur stomaco non repleto cibo vel humoribus: quia lac non vult socium nisi sal mel vel zuccarum: et hoc iuxta naturas assumentium tardando comestionem: saltem tribus horis sine potatione vini post: et non faciendo aliquod forte exercitium etc. Si autem loquamur de inculpate sanis posset aut gratia complacentie aut augmentandi sanguinem convenire. De caseo autem quando et quibus et quando conveniat in sequentibus apparebit. Quibus autem complexionibus lac magis conveniat. Credo quod complexioni temperate: et illis que sunt magis temperamento vicinis: quoniam periculum in exhibitione lactis est propter facilitatem corruptionis: sed cum in corpore temperato sint cause magis resistentes corruptioni quam in aliis securius: poterit exhiberi: et sic aliis temperamento vicinis: nisi haberent stomacos valde calidos: quia corrumpuntur in eis facile mutabilia: ut Galienus secundo tegni. Utrum autem magis secure colericis quam flegmaticis non est sine dubio. Sed credo minus noceret colericis: et magis prodesse posset. Licet faciliter oppositum defendi posset. Avicenna namque secundo canonis capitulo de lacte: dicit et propter declinationem suam nocet flegmaticis: et addens rationem: dicit: quoniam caliditas eorum non convertit ipsum ad sanguinem sicut oportet et addit et propter hoc confert habentibus complexionem calidam et siccam. Verum subiungit cum in ipsorum stomacis non

D

est colera: et in sũma ibi prope vult q nocet calida habẽtibus cõplexionẽ: q2 conuertit in ipsis in colerã. Sed possum9 dicere q intelligit de cõplexiõe excessiue calida. Sed vide textũ qui dicit: et est magis conueniẽs cõsistẽtibus q̃ adolescẽtibus calida habentibus cõplexionẽ. Cuius oppositũ ratiõe defẽdi posset: cũ in cõsistẽtibus sint cause fortiores ad corruptionẽ lactis: et maxime q2 vt clarũ est in cõsistẽtibus est magis de colera. Sed nolo pro nũc ampli9 ista disputare: cogitabũt iuuenes eorũ ingenia super hoc aperiẽtes. ¶ Auicẽna in capitulo proprio: vult lac cõferre senibus: q2 remouet pruritũ qui accidit i eis. Quod tñ intelligẽdum est sane cũ multi sint senes: quib9 nõ conueniret lac ex parte catarri. Et tu vide q2 ibidẽ dicit q lac caprinũ cõfert catarris: et retinet eos. Quod credo sit propt̃ stipticitatẽ suaꝫ de q̃ supradictũ est: q propter nutrimẽtum caprarum etc. Et Hypocras quinta affoꝛismoꝝ sexagesimo quarto affoꝛismo dicit. Lac dare caput dolẽtibus malũ: ex quo arguit ipsi9 lactis facilis euapoꝛatio ad caput. Unde si cõsiderent dicta Galieni in cõmẽto faciliter poterimus oĩa concordare: nã dicit q lac est vnũ de rebus cito mutabilib9: q2 si lac calorẽ inueniat plusq̃ oportet cito in fumositatẽ se mutat: si minorẽ: in acetositatẽ transducit: et addit lac bonũ et multũ nutrimẽtuꝫ facit dũ tamen coq̃tur et digeritur inflatio sub diafragmate et doloꝛ in capite cõficit: hec in sanis lac agit. Et sic videt hic lac exhiberi non posse sine aliq̃ nocumẽto etiã coꝛpibus sanis. Uerũ iuuamẽtuꝫ prestãtius aliq̃n est nocumẽto: ideo exhibetur. Rasis dicit loco allegato. Sed vniuersalr̃ lac bonũ esse dico indigẽtibus bono: et facili nutrimẽto: et sic multis prodesse põt: maxĩe si cõsiderem9 que etiã dicit Auicẽna: naꝫ in propõ capitulo dicit q lac est cura obliuiõis sicce et tristicie et alienatiõis. ¶ Sed stati insurgit dubiũ cũ virtus memoratiua sicco perficiat: et obliuio vel diminutio memorie et plurimũ a causa hũida procedãt et lac hũectet. Possumus dicere ad hoc cũ Galieno q oĩs imoderata discrasia deicit actũ proprie virtutis: et sic licet de natura sicci sit memoriã cõseruare posset tñ in tñ augeri siccitas q oporteret vti hũectãtib9: vt docet Auicẽna in proposito. ¶ Itẽ dicit Auicenna q melius est illud qd est in medio estatis: cuius tñ oppositũ supradictũ est. Tñ si qs cõsideret dicta sua seipsuꝫ corrigere videt: dũ subdit. Uerũtñ timet in ipso q caloꝛ ipsuꝫ cõuertat posseq̃ potatũ fuerit: et illud nõ timetur in vere: nã sic possemus dicere q lac veris absolute est meli9 vt supra. ¶ Et nota vnũ singlare qd dicit et neq est aliqd nocibilius coꝛpoꝛi q̃ lac malũ. De bono tñ dicit q est boni chimi et facit exuberare sanguinẽ et augmẽtũ faciẽs in cerebro et prope lac muliebre. Est ẽt facilis digõis. Uide cap. Auicẽne et plura intelliges q̃ timẽs prolicitateꝫ nõ scribo: et sic quib9 lac cõueniat satis discussuꝫ est.

¶ Capitulum .ij. tertij tractat9: qui sunt casei cõueniẽtes colericis et ipsis discõueniẽtes

I volumus ad quesitũ rubrice sciẽtifice respõdere nõ nisi cũ distictiõe fieri põt: licet persepe medici interrogent nunqd caseus sanus sit. ¶ Ad qd respõdẽdum oportet diuersa respiciẽdo maturare respõsuꝫ: et ẽm cõplexiões et alia infra dicẽda rñdere. Unde cuꝫ querit qui sunt casei colericis cõueniẽtes. Oportet cõsiderare triplex regimen esse vt Galien9 tertio tegni: preseruatiuũ scilꝫ cõseruatiuũ et curatiuũ. Si loquamur de regimĩe cõseruatiuo: sic opoꝛtet dicere q calidioꝛa calidioꝛib9 et frigidioꝛa frigidioꝛibus indigẽt adiutoꝛijs: vt ibidẽ Galie. et fundamẽtũ est qm̃ cõseruatio fit per silĩa: et sic in regimĩe mere cõseruatiuo calidioꝛi coꝛpi vt colerico cõueniret caseus calidioꝛis cõplexiõis vt antiquus vel salitus aut acuitatẽ habẽs: que oĩa caliditati attestãtur: et sic de alijs cõplexiõibus propoꝛtionabilr̃ est dicendũ. Ueruꝫ q2 rarissime vtimur hoc regimine mere cõseruatiuo: sed potius regimĩe preseruatiuo: verbigrã preseruando coꝛpus colericũ ne vlteri9 labatur ad calidũ damus infrigidãtia: et ecõuerso flegmaticis calefaciẽtia. Scd̃m hunc modũ colericis magis cõueniret caseus frigidioꝛis cõplexiõis vt caseus nou9 nõ salitus saltẽ notabilit qui apt9 est remittere acuitatẽ colere vbi antiqu9 aut salitus poti9 coleraꝫ augeret et inflãmaret. Hoc dico merito cõplexiõis totalis: q2 ratiõe alicuius alterius dispositiõis posset esse aliter iudicã-

dū. Nam cū cōplexiōe colerica stat aut stare pōt tanta stomaci frigiditas ꝛ hūiditas indicare potēs de exhibitiōe calefactiuī ꝛ exiccātiū ꝙ poti⁹ exhiberi deberet caseus antiqu⁹ aut salitus ꝙ̄ nouus. Et ideo in prudētia medici ꝯsistere debet vt vltra vniuersalē cōplexionē etiā cōsideret particularē complexionē alioꝝ mēbroꝝ: tēpus: anni: regionē: ꝯsuetudinē: ꝛ alia hmōi: vt cū recta ratiōe ꝯsulere possit quid in vnoquoqꝫ particl'ari cōueniat indiuiduo: nec oportet sic faciliter respōdere ad interrogata. Et ea que hic dicuntur etiā oportet intelligere de alijs cōplexiōibus infra dicēdis. ¶ Sed pro pleniori noticia oim est intelligēdū primo ꝙ vt superius aliqual'r dictū est magna in caseis diuersitas reperit: nam quidā est vacinus: quidā pecorinus: quidā caprinus: ꝛ quidā mixtus ex duobus aut tribus eq̄liter: ꝛ quidā inequal'r: ex quibus in caseo ꝯtingūt cōplexiones varie ꝛ nature. Itē quidā est pinguis: quidā macer: ꝛ quidā mediocris: qđ ꝯtingit propt̄ causas superius dictas. Item quidā est dulcis: quidā acutus: ꝛ quidā mediocris: cui⁹ causa est sal aut coagulū: aut tp̄s longū: aut ipsū lac merito aīaliū: aut merito pascuū: nā sicut carnes vituloꝝ aliqñ sapiūt aut habent odorē alei siluestris: nō mirū etiā si in lacte pascua aliqñ possūt imprimere saporē. Itē quidā nou⁹ quidā antiquus ꝛ quidā mediocris: vt supra de etatib⁹ caseoꝝ. Itē quidā bon⁹: quidā malus: quidā mediocris. ¶ Pro quo notādū ꝙ caseus pōt dici bonus vel malus: vel respectu sui: vel respectu assumētis. Respectu sui. Prio est bonus cū est ex bono lacte ꝛ bene ꝯfectus bene ꝯseruatus. Respectu autē assumētis dicit bon⁹ vel malus ꝑm qđ bonū vel malū inducit effectū: ꝛ est in hoc magna differētia qm̄ idē caseus posset esse in se bon⁹: qui tñ in assumēte diceretur malus: qꝛ in eo malū induceret effectū: vt patet prio in his qui caseū abominant. Nā aliq̄ sunt quib⁹ caseus quātūcunqꝫ bonus si exhiberet esset quasi venenū. Idē etiā caseus antiqu⁹ ꝛ habēs notabiliter de acuitate dici posset respectu sui ꝛ absolute bon⁹: qui etiā respectu assumētis vt corporis flegmatici ꝛ tēpore hyemis diceret bonus: ꝛ tñ respectu alterius vt colerici: ꝛ tēpore estatis diceret malus qꝛ in isto colerico ꝛ tēpore estatis malum induceret effectū. Et pariter de nouo ecōuerso dicere possum⁹ qui in se bon⁹ etiā respectu colerici tēpore estatis: qui tñ respectu flegmatici ꝛ tēpore hyemis diceretur malus. Sic etiā est diuersitas ex parte tēporis in hoc ꝙ idē caseus in se bon⁹: erit tñ melior vno tēpore ꝙ̄ alio gr̄a exēpli: caseus nou⁹ etiā bene cōditionatus est melior in estate ꝙ̄ in hyeme: cū tēpore estatis magis infrigidātibus corpora cōiter indigeat: ꝛ certū est caseū nouū infrigidatiuū esse: et sic ecōuerso dicemus de caseo antiq̄ qui melior est tēpore hyemis ꝙ̄ ipsūmet tēpore estatis: propter cōsimilē causā: ꝛ hoc intelligat merito casei ꝛ merito tēporis: qꝛ possent esse alie iudicatiōes ita fortes ꝙ caseus nou⁹ in certo corpore esset ad istū intellectū melior in hyeme ꝙ̄ in estate: vbi tale corp⁹ propter aliquā causā magis indigeret nutrimēto tempore hyemis ꝙ̄ estatis: ꝛ cū hoc esset in hyeme corp⁹ magis paratū inflāmari propt̄ aliquā accidētalem causā ꝙ̄ in estate: siue hoc proueniret merito regiminis: vt fortis exercitij: aut vigiliarū: aut tollerātie famis vel accidētium anime: siue proueniret merito alicui⁹ dispositiōis vel egritudinis in tali corpore reperte tp̄e hyemis magis ꝙ̄ tēpore estatis: vt de pluribus exēplificari posset. Et ideo insequēdo dicta superius ꝛ cōcludēdo tenorē capituli: credo dicendū ꝙ caseus nou⁹ maxime nō salitus ꝯuenit magis colericis ꝙ̄ antiqu⁹: ꝛ hoc alioꝝ posita paritate: qꝛ aliter oppositū contingere posset vt̄s. Et sic etiā dicere possum⁹ ꝙ case⁹ nouus ꝯueniētior est in estate ꝙ̄ in hyeme: indicatiōe sumpta a tp̄e anni. Multa i hoc cap. sunt dicta q̄ ad seq̄ntia multū faciūt: ideo vbi opꝫ recursus hēatur.

¶ Capl'm.iij. tertij tracta t⁹: qui sūt casei ꝯueniētes flegmaticis ꝛ ipsis discōueniētes

Insequendo regimen preseruatiuū vel reductiuū versus temperamētū in corporibus flegmaticis: qui casei conueniāt: et omittendo conseruatiuū regimen: qui fit per similia: vt supra satis dictum est. Quia complexio flegmatica opponitur colerice: ꝛ oppositoꝝ eadē est disciplina:

cuz colericis vtß. nouus caseus ɔueniat magis ꝙ antiqu9: oportet dicere ꝙ flegmatis antiquus caseus magis ɔuenit ꝙ nouus: cuz nō minus ɔtrariari videātur caseus antiqu9 ⁊ nouus: ꝙ cōplexio colerica ⁊ flegmatica. Uerū hoc intelligo indicatiōe sumpta a ɔplexiōe ꝙ flegmatis magis ɔuenit antiqu9 caseus aut aliquā hñs acuitatē ꝙ nou9 vel sine acuitate: et maxīe tpe hyemis. Naz cū cōplexio flegmatica indigeat pro ipsi9 preseruatiōe calefaciētibus ⁊ exiccātibus: ⁊ caseus antiqu9 sit hmōi: seqtur intētū: qꝛ caseus nouus faceret aut saltē dispōeret ad vlteriorē lapsuz: ⁊ sic esset actus nou9 caseus deducere flegmaticū extra latitudiēz sue naturalis dispositiōis. Et siqs diceret ꝙ immo ɔseruaret eū in sua naturali dispōne: cū ɔseruatio fiat per silia. Dico p̄io vtß. ꝙ hic intēdim9 regimi preseruatiuo ⁊ nō ɔseruatiuo. Scdo possez dicere ꝙ licz cōseruatio fiat per silia in forma vel virtualiter: frigiditas tñ casei noui excedit frigiditatē corpis flegmatici saltē virtualr. Et sic posset ipsū ducere extra latitudiēz sue naturalis dispositiōis. Uerū pro nūc ista dñis theoricis dimitto. ❡ Sufficiat igit̄ pro nūc ꝙ flegmaticis indicatiōe sūpta a cōplexiōe magis ɔuēit caseus antiqu9 ꝙ nou9: ⁊ hoc satis clarꝫ est: ⁊ si vellim9 addere illā particulā: alijs paribus: adhuc erit clarior: vt posita paritate in ɔsuetudie regiōe tpe anni particłaribus dispōibus mēbrorꝫ proprietatib9 occultis ⁊ alijs oibus preterꝙ in antiqtate: ⁊ nouellitate casei: clarꝫ tñ est indicatiōe sūpta a cōplexiōe flegmaticis antiqs caseos ɔuenire. Non ɔfidant tñ flegmatici tm̄ in hac ɔueniētia ꝙ indiscrete caseis vtant̄. Sed modeste semp: qm̄ ⁊ si respectu p̄iarꝫ qualitatū ɔueniāt: sunt tñ alia quib9 officere pñt si dificłtatē digōis grossitiē nutrimēti: ⁊ alia cū mō subeɔsiderare voluerim9.

❡ Capłm. iiij. tertij tractat9: qui sūt casei ɔuēiētes melācolicis ⁊ ipsi discōuēiētes.

Nter oms lapsas cōplexiōes naturales melancolica est minus bona: breuiorisꝙ vite ⁊ duratiōis ideo diligēti studio gubernāda: qꝛ lapsus valde modic9 sufficeret melācolicū ad egritudinalē lapsuz producere: ⁊ vt clarū est tā in regimīe preseruatiuo ꝙ reductiuo calidis indiget ⁊ humidis: ⁊ ideo nō facile est videre q̄ sint casei ipsis ɔueniētes. Naz licet antiq̄ ad calidū declinēt: tñ sicciores sunt ꝙ illi ɔplexiōi ɔueniat: noui aūt licet hūidi sint ad frigidū tñ declinātes ipsis melācolicꝭ nō ɔueniūt. Oportet igit̄ vel dicere ꝙ paucissimo caseo vti debeāt: aut caseo nouo soluz tpe estatis: vel antiq̄ tēpe hyemis: aut mediocri inter nouellitatē ⁊ antiqtatez qui omi tpe min9 discōueniret maxīe si bon9 esset vt case9. Brixie ⁊ ɔsiles: naz cū talis caseus mediocris ēt quādaz mediocritatē in qualitatib9 obtineat vr̄ saltē merito p̄iarꝫ qualitatū nō multū posse nocere: nā nou9 magis ɔueniret respectu hūectatiōis: verū ratiōe frigiditatis plus obesset: ⁊ sic antiqu9 ratiōe caliditatis meli9 ɔueniret: sed siccitas ɔiūcta nocere. Dicam9 igit̄ vtß. ꝙ mediocris inter nouellitatē ⁊ antiqtatē min9 pōt nocere melācolicis: imo aliqbus grā nutrimēti iuuare posset: maxīe si ɔsuetus foret: nouus ēt tpe estatis ⁊ antiqu9 tpe hyemis: in pauca tñ quātitate nocere nō possunt imo cuz aliqbus circūstātijs prodesse: vt supra: satis etiā infra dicetur.

❡ Capłm. v. tertij tractat9: qui sunt casei ɔueniētes sāgui eis ⁊ ipsis discōueniētes.

Ex opposito se respiciunt cōplexio sanguinea ⁊ melācolica: verū in sanguinea virtus valde fortior est apta min9 ledi a sibi occurrentibus: tā intus ꝙ extra: nam virtutes sunt in ea fortiores: ⁊ sic digestiua plura poterit imutare obiecta: que non posset cōplexio melācolica: ideo cū maiori licētia pñt caseis vti: dico sine notabili nocumēto. Ueruz cum querit̄ qui magis ɔueniūt sanguieis oportet dicere ꝙ frigidi ⁊ sicci: tales aūt essent ex capris ɔfecti ⁊ noui: ⁊ postea ouini etiā noui: ⁊ vaccini nō sic noui: sed nō saliti: ⁊ aliqualr̄ antiqti: nā tales in regimīe preseruatiuo ɔueniētiores essent. Plura dimitto que infra dicent̄. Sed pro nūc sufficiat qui casei cuiqꝫ cōueniāt cōplexiōi indicatiōe sūpta a cōplexiōe aut aliorꝫ seruata paritate.

❡ Capłm sextū tertij tractat9 qui sunt casei ɔueniētes senibus ⁊ alijs etatibus.

I quis bene considerет q̃ dicta sunt circa cõplexiões naturales in conueniẽtia ⁊ discõueniẽtia caseor̄ facile poterit in etatibus ēt iudicare. Nā etas prie senectutis attestaẗ cõplexiōi flegmatice. Iuuẽtus aūt colerice. Pueritia sanguinee. Decrepitatis aūt etas melãcolice cõparaẗ. Et hic satis cõformiter de etatib⁹ dicere possum⁹ sicut de cõplexiōib⁹ dictū est bis except̄. Prio q̄r i decrepit̄ ꝓpter idigõnes ples abūdant materie flegmatice ⁊ ꝯñr catarrales: a q̄b⁹ si sumaẗ indicatio nõ sic ꝯueniret case⁹ ēt cū illis ꝯditiōib⁹ q̄ ꝯueniret in cõplexiõe melãcolica: vt sat̄ clarū est: nā case⁹ superi⁹ designat⁹ q̄ in cõplexiõe melãcolica cõueniret in etate decrepita multiplicãdo catarros multū discõuenire posset: cū videam⁹ ples decrepitos a catarro suffocari: ⁊ iõ nõ video decrepit̄ caseū aliquẽ ꝯdire. Forte aūt min⁹ mal⁹ est ēt antiqu⁹ in modica tñ sumpt⁹ q̄titate ꝓpter difficultatē digõnis: et iõ doleo sat̄ dū cogito me intrare debere etatē illã si deo placebit q̄ me a caseo abstinere oportebit quē tñ libẽtissime comedo. Secūdo est diuersitas iter etatē pueritie et cõplexionē sanguineã: q̄r obiectū difficilioris imutatiōis ⁊ solidioris subē trãsmutabit sanguine⁹ iuuẽis q̄ puer maxīe i īfantia ꝯstitut⁹: ⁊ sic aliq̄s case⁹ poterit ꝯuenire sanguieo vl̄ saltē nõ nocere q̄ tñ īfanti nõ ꝯueiret aut i eo notabile iduceret nocumẽtū. Et iõ lȝ lac sit ifantib⁹ ꝯueniẽtissimū nutrimẽtū: case⁹ tñ ēt cui⁹ vis ꝯditiõis nõ ꝯueniet. Laudo ēt vt pueris deẗ in valde modica q̄titate: ⁊ de mediocri iter ãtiq̄tatē ⁊ nouelitatē: pl⁹ tñ nouelitati q̄ ãtiq̄tati attinẽti. Iuueib⁹ v̾o sicut de colericis dictū est: ⁊ ꝑnis senib⁹ sicut flegmatic̄: itelligẽdo sp̄ idicatiõe sūpta ab etate. Et hec de etatib⁹ dicta sufficiãt.

¶ Caplm̄ septimū tertij tractatus de caseis ꝯueniẽtib⁹ in aliquib⁹ egritudinib⁹: et diuerso modo preparationis eorum.

I in hoc caplo̅ casola q̄ ad ꝓpositū faciūt scribere vellē tractat⁹ vnus magnus isurgeret verū aliq̄s ⁊ paucas narrabo egritudies in quib⁹ ⁊ lac ⁊ case⁹ nõ pauca faciūt iuuamẽta. Et prio de lacte vltra ea q̄ superius dicta sūt de mẽte Auicẽne. Q̄r de lacte asinino nõ feci magnã mẽtionē ⁊ hoc iõ q̄r ad caseū faciẽdū inutilis est: nã est valde subtilis sube: ⁊ iõ nõ faciliter i stomaco caseaẗ: iõ via medicine post lac mulier̄ lac asine cõmẽdaẗ: vñ Gal. sc̄ptio de igenio sanitat̄. cap. vj. i cura male cõplexiõis sicce stõaci: q̄cq̄d dicat Serapio de mẽte ipsi⁹ Gal. assertiue dicit. Lac asininū ceter̄ est meli⁹ post muliebre: q̄m aliis est subtili⁹. i. penetrabili⁹: ⁊ ad coagulandū tardi⁹: lac em̄ coagulari i stõaco nocibile est vnicuiq̄ subtilitas hui⁹ lactis sui q̄ digõ ꝓprie innatiua sunt: q̄r via trãseū dor̄ cibor̄ est angusta ⁊ clausa ⁊ digestiua defecta: vñ opȝ eos bibere illõ lac aut solū aut cū modico mellis ⁊c. Hec Gal. q̄ si tñ alibi appositū dixisse appareat cõcordãdo dicerē q̄ hic loquiẗ i isto casu vt in remotiõe male cõplexiõis sicce stomaci. Alibi forte loquiẗ de bonitate alteri⁹ lactis ꝑ aliq̄ alia intẽtiõe. Auic. pria q̄rti in caplo rememoratõis medicaminū infrigidãtiū ethicos laudat lac asine: q̄m ifrigidat ⁊ hūectat. Undecia v̾o tertij caplo de cura ptisis dicit: ⁊ de lactib⁹ magis cõueniẽs est lac mulieris suctū ex mãmilla deinde lac asininū ⁊ lac caprinū ꝓprie ꝓpter stipticitatē q̄ est in lacte caprino: deinde dicit ⁊ lac equinū ēt est ex eis q̄ mūdificãt ⁊ faciūt sputū facile ⁊c. Et sic quo ad itẽtionē hūectãdi mūdificãdi ⁊ ifrigidãdi q̄ necessaria sunt i ist̄ casib⁹ lac asininū ꝑfeẗ. Pro nutricatiõe tñ aut aliis itẽtiõib⁹ nõ ⁊ sic cõcordabim⁹ ista cū his q̄ superi⁹ dicta sunt in caplo tertio primi tractat⁹. Iõ istud caplm̄ cū illo recurraẗ. Sufficit q̄ lac ethicis cõfert ⁊ ptisicis cõfert vlcerib⁹ renū maxie oninū: q̄r nõ est ei par dicit Auicē. In fluxib⁹ aūt lac calibeatū. Cõfert lac in mitigatiõe dolorū in passiõib⁹ oculorū: in asperitate guttur̄: in vlcerib⁹ palati: ⁊ plurib⁹ aliis passiõibus vt possem plurib⁹ auctoritatibus demõstrare quas gr̄a breuitat̄ omitto. Et si vis plura videre ⁊ vtilia tã in mõ exhibitiõis lactis q̄ in virtutib⁹ ⁊ ꝓprietatibus suis lege q̄ dicit Mesue in caplo de ptisi: ⁊ multa bona cognosces. Sȝ venio ad casuȝ nr̄m q̄ nõ solū ꝑ nutrimẽto vtilis est: sed ad plures cõfert egritudines:

naz case⁹ nonnūs ipinguat ꝛ multi eo nu triūtur, Cōfert etiā cū cōstāte digestiua et alijs multis dispōnib⁹. Antiqu⁹ ēt ad multa iuuat ꝛ tāte paītū ꝛ post vt in seqnti dicet caplo. Sed singularit valet vt oēs attestant doctores in fluxib⁹: veruz pꝛio lauat pluribꝰ vicib⁹ in aqua calida: ꝛ hoc vt ipsius salsedo ꝛ acuitas remoueat: de inde varijs modis exhibet aut exiccādo ꝛ faciēdo puluerē q̄ post cū cibis exhibetur: aut per clistera inicit ꝛ leuiter abstergēdo cōsolidat vlcera intestinoꝝ ꝛ cōstringit ea: vel sic lotus exhibet cū alijs cibis patiētib⁹ stāte digestiua stomaci satis forti. Fit etiā aliqñ decoctio casei in aqua q̄ multiplicat lac in mānis mulierū ꝛ breuitati idulgēs nō allegabo doctores has ꝛ alias plures virtutes caseo ascribētes. Uerū nō ꝑteribo vnuz qd dicit Auicēna in caplo de caseo: ꝛ credo habuerit a Raby Moyse: q̄ idē dicit: ꝛ est singlare ꝛ exptū: ꝙ si terat case⁹ antiqu⁹ cū oleo aut cū aq̄ pedū porcoꝝ salitorū qd melius est: ꝛ fiat emplastrū sup duritiē iuncturaꝝ extrahit ex eis sicut gipsuz ꝛ ad veritatē est res multotiēs ꝛ in multꝭ exptā: licꝫ tñ nō i oib⁹ vt aliqñ ꝓbaui: vñ siq̄s bñ ꝯsideret naturas caseoꝝ poterit ad ꝑles referre egritudies ꝛ vtilitates plurimas repire.

¶ Capitulū octauū ꝛ vltimū tertij tractatus de mō comedēdi caseū: ꝛ q̄ ante cibū ꝛ q̄ post comedi debeāt fm varias cōplexiones: tam totales q̄ꝫ partiales.

Istud vltimuz capitulū est ꝙ magis q̄rit et in quo magna colliget vtilitas: nā in cōi ꝛ fere ꝯtinuo cōtingit vsu. Et iō vt possum⁹ veridice rñdere in talib⁹ ꝛ sciētifice opꝫ pꝛio intelligere intētiōes varias qb⁹ hoies vtunt caseis. Scdo intelligere opꝫ caseoꝝ naturas de qb⁹ tñ satis supradictū est. Est aūt vidēdū q̄ auctores antiq̄ de ipsis caseis senserūt vt cōcordādo dicta eoꝝ possim⁹ vsuz caseoꝝ ad opus practicuz vtiliter reducere. ¶ Pꝛo pꝛio igit intelligēdo sciēdū ꝙ case⁹ aliqñ exhibet grā nutrimēti principaliter: ꝛ tūc caseus magis nutritiu⁹ ꝛ apt⁹ fm plures sui partes in subaꝫ mēbroꝝ ꝯuerti dicet melior. Et isto mō medi⁹ inter nouū ꝛ antiquuz dicet ꝛ erit melior. Uñ Auerrois quinto colliget: dicit case⁹ recēs frigid⁹ est ꝛ hūidus grosse substātie: ꝛ vet⁹ calid⁹ est ꝛ siccus ꝓpter sal: ꝛ tēdit ad adustionē: ꝛ si aliq̄s case⁹ est bon⁹ medi⁹ inter veterē ꝛ nouū est bon⁹: nō sit fact⁹ rōnabiliter et ex bono lacte. ¶ Et Auicēna scdo canonis caplo de caseo: dicit ꝙ medi⁹ inter illū q̄ extēdit vt visc⁹ ꝛ fragibilē. Ambo eñ sunt mali: ꝛ sic medi⁹ inter nouelitatē et antiq̄tatē erit illi⁹ cōditiōis alijs ꝑtib⁹ ꝛ sic melior: et ibi dicit ꝙ case⁹ antiqu⁹ salitus extenuat: ꝛ sic volentes extenuari ꝛ dubitātes ipinguari: quoꝝ magnu⁹ est nūerus vltra mōtes ꝑnt ex eo comedere: sed caueāt a nocumētis q̄ pōt inducere. Nā Auicēna loco allegato dicit ꝙ est malus stomaco: ꝛ nō salitus ꝛ ꝙ generat lapidē in renib⁹ ꝛ vesica ꝛ ꝓprie humid⁹: ꝛ addit ꝛ ꝓprie cū cōedit cū seminib⁹ ꝛ penetrare faciētibus per q̄ intelligūtur oīa diuretica: ꝛ est dictuz singulare bona rōne fundatū: nā diuretica ducunt caseum aut ei⁹ materiā ad vias vrine ꝛ certuz est ꝙ case⁹ est materia lapidū. Iō aduertāt qui caseo vtūtur libēter ne i illa mēsa cōedāt diuretica post caseū maxie nec bibāt ēt post vina alba ꝑferti potētia ꝓpter assignatā cām. Et ab his potissime cauere debēt inclinati aut soliti has passiōes incurrere. ¶ Isaac lo in suo de dietis ꝑticularib⁹ lōge magꝭ alijs doctorib⁹ caseū detestari videt dū dicit. Case⁹ vniuersaliter est pessim⁹ stōaci grauatiu⁹ ꝛ digestioni difficilis: ꝛ subdit idcirco vtētes eo sepissime colicā icidūt passionē ꝛ lapides in eoꝝ renib⁹ generant: quā q̄dā auctoritatē aliq̄ glosare voluerūt ꝙ itellexit de valde antiq̄ salito ꝛ fortiter terrestri. Sꝫ nō credo hāc glosaꝫ ad mētē suā accedere cū dicat case⁹ vlr est pessim⁹ ꝛ sic vlr loquēs nō itēdebat de illis ꝑticularit loq̄. Sꝫ credo fuerit illi⁹ opiniōis aut q̄ ipse caseū aboīabat aut forte nō viderat nec gustauerat: nisi de caseo oriētali aut sardinie q̄ ad ꝟitatē nihil valent ꝛ realr eos pessimos eē ꝯfiteor. Uerū case⁹ caseo q̄d ꝑstat: eēt valde abusiua cōꝑatio: siq̄s sardinicū caseū caseis de bria brerie aut tarātasie cōpareret: qm̄ isti cū multꝭ scdo tractatu descripti sunt faciliores valde digōnis maioris nutrimēti ꝛ melioris. Alij caseuz detestāt vi vocabuli dicētes ꝙ case⁹ dr q̄si carēs esu ꝛ sic idign⁹ ꝑ ipsi⁹ mali

tiā mādūcari: sȝ dictū hoc volūtariū est.
Alij malitiā ei⁹ detestant: q̄ꝛ ex deteriori
pte lact̄ ꝯficit: vcȝ ex pte mag̃ terrestri q̄
i lacte repit̄ vt sat̄ i p̄uo tractatu mōstra
tū est: ꝛ certū est φ hec rō sat̄ ꝯcluderet si
sole ptes terrestres ꝯcurrerēt ad casei cō
positionē: sȝ boni casei cōpositores ēt no
tabilē ptē butirrosam dimittūt imo aliq̄
totā: q̄ q̄dē ps ē illa q̄ facit ad casei boni-
tatē remittēdo ptes terrestres: tā in frigi
ditate q̄ i siccitate cū ptes butirrose cali
de sint ꝛ hūide: ēt de ptib⁹ aq̄sis aliq̄d in
caseo remāet saltē notabili tpe: et hac de
cā doctores dixerūt caseū nouū eē frigidū
ꝛ hūidū cōplexiōis: q̄d fieri nō posset nisi
pp p̄ñtiā illaꝝ ptiū hūidaꝝ vn̄ nō solū ex
ptib⁹ sicc̄ ꝯficit case⁹: ꝛ sic eoꝝ rō nō ꝯclu
dit. Et i sūma nulla rō mihi nedū ꝯclude
re: veꝝ nec p̄suadere pōt φ casei sint oēs
ita detestādi vt aliq̄ sonāt auctoritates: ꝛ
φ corpa maxie sana eorū nō possint: mo
derate tñ: ꝛ eo maxie φ expiētia vidi ꝛ re
ges p̄sertim xp̄ianissimū Ludouicū regē
frācoꝝ: duces plurios comites marchio
nes barōes milites nobiles mercatores
plebeos vtriusq̄ sex⁹ q̄ caseo libēter vtū
tur: ꝛ sic poti⁹ vr ab oīb⁹ approbari. Sed
ad p̄positū veniēs vt dixi si case⁹ exhibea
tur grā nutricatiōis: nou⁹ aut nouelita-
ti attinēs dari dȝ: ꝛ añ alios cibos imō ēt
alijs cibis cōmixt⁹. Laudo tñ sp vt q̄uis
respectu exhibeat̄ sit modice q̄ntitat̄. Ali
q̄n aūt exhibet̄ ad p̄uocādū appetitū vt
sepi⁹ i me ipo expt⁹ suȝ: nā si debilitet̄ ap
petit⁹ pp p̄ñtiā alicui⁹ flegmat̄ i ore sto
maci ꝯtētū: tūc ꝯuenit cōedere parū casei
ātiq̄ añ pastū: q̄m resoluēdo ꝛ icidēdo de
ponet aut depōere poterit illas ptes fle
gmat̄ adherētes parietib⁹ oris stōaci: q̄rū
p̄ñtia p̄sternebat̄ appetit⁹. Ubi tñ ista de
iectio appetit⁹ eēt ab alia cā maxie a ma
teria colerica nō ꝯueniret. Aliq̄n vo dat̄
grā corrugatiōis oris stōaci ꝛ sigillatiōis
ne fumi postea ita facilr̄ petāt caput ꝛ vt
sua grauitate cibū ad iferiores ptes stōa
ci descēdere faciat ꝛ isto mō ēt ꝯuēire pōt
post cibū cōestio modici casei ātiq̄ bn̄ cō
ditiōati: plus tñ ꝛ min⁹: apiēdo sp oclos
ad cōplōeȝ totalē ꝛ ptialē: ad regiōeȝ: ad
tp̄s āni: ꝛ ad ꝯsuetudīeȝ p̄ncipalr̄: nā plēs
ita assueti sūt caseo: vt ēt notabil̄ q̄ntitas
eis nocere nō possit ꝛ aliq̄ valde modica
q̄ntitate ledūt̄. Si aūt exhibeat̄ case⁹ grā
cōtroparētie alicui⁹ cibi assūpti: tūc si ci
bus assūpt⁹ fuisset hūid⁹ ꝯueniret case⁹
ātiqu⁹: si vo fuisset cib⁹ sicc⁹ aut exiccati
uus mag̃ ꝯueniret nou⁹. Et ex his p3 ver
sū cōit allegatū nō hr̄e vl̄r v̄itatē dū dr̄.
Post pisces nuces: post carnes caseū du
ces. Nā aliq̄s case⁹ ātiqu⁹ isto respectu
posset pl⁹ ꝯducire post pisces q̄ post car-
nes cū sit necessaria maior exiccatio post
pisces q̄ post carnes: vt clarū ē: maxie in
mult̄ corpib⁹: quoꝝ exēpla breuitat̄ cā
dimitto. Assumit̄ ēt aliq̄n case⁹ ad satisfa
ciēdū necessitati appetit⁹ vt p̄sepe ꝯtigit
dñis studētib⁹: q̄ dū suas paucas carnes
cōederūt cū appetitu adhuc restātes ad
caseuȝ recurrūt: ꝛ dicūt φ case⁹ est p̄sepe
actio subsidiaria admodū loquēdi dñoꝝ
legistarū. Cōedit̄ ēt aliq̄n case⁹ post cibū
grā voluptuositat̄ aut remotōis vnctuo
sitat̄ dētiū: post cōestionē carniū piguiū
ꝯtigēt̄: aut rōne remotiōis alicui⁹ sapo-
ris i ore post alios cibos remanēt̄: ꝛ i his
casib⁹ pōt ꝯcedi case⁹ bōi saporis ad ātiq̄
tatē paꝝ declinās: sȝ i modica q̄ntitate sp
i seq̄ndo cōe dictū. Case⁹ est san⁹ quē dat
auara man⁹. Et hic videt̄ mod⁹ ꝯueniēs
p̄ diuitib⁹ ꝛ notabilib⁹ p̄sonis obfuād⁹.
Paupes vo ꝛ q̄s ad q̄tidianā casei cōe-
stionē ipellit necessitas reg̃lis supiorib⁹
nō astrigunt̄: cū cogant̄ ꝛ i p̄ncipio ꝛ me
dio ac fine cōestiōis ipoꝝ caseū māduca
re. Esset tñ ipsoꝝ cōsiderāda cōplexio: et
aliq̄b⁹ nouū: aliq̄b⁹ ātiquū: aliq̄b⁹ mediū
si habere possent exhibere: iuxta ea q̄ su-
peri⁹ dicta sunt. ¶ Et sic eoꝝ q̄ i hac ma
teria reperire potui finē ipono. Scio tñ me
aliq̄ dixisse q̄ citramontanis aut sup̄flua
aut min⁹ bene dicta videbūtur ꝛ piter vl
tramontanis plura apd eos notissima q̄
dicēt forte potuisse taceri. Ueꝝ q̄ꝛ ea apd
cismōtanos ignota erāt scribere visuȝ est
vt vnusq̄sq̄ ptē suā accipiat: ꝛ vltramōta
ni: q̄ citra ꝛ citramōtani q̄ vltra. Et sic si
q̄s oīa recta rōne cōpēset saltē nihil sup
fluū iudicabit. Remittēs me sp in oībus
saniori iudicio ꝛ correctiōi peritoꝝ: mag̃
cū iter physicos me minimū eē p̄fitear.
Ad laudē ꝛ gl̃iaȝ clemētissimi dei a cuius
fonte oīa bona procedūt ac diui Pātha
leonis medici ac martyris gl̃iosi. Amen.
¶ Explicit Summa Lacticinioꝝ p̄recla-
rissimi artium ac medicine doctoris dñi
magistri Panthaleonis de Confientia.

¶ Opus perutile de cautelis medicorũ editũ a clarissimo philosopho ac medico Magistro Gabriele zerbo veronẽse theorice medicine ordinariã studij patauini publice legente sub anno domini. M.cccxcv.

¶ Prologus.

Erfectũ medici regimen in actu ei9 opatiuo: sicut & viuẽdi hoīs modus cõpletur per rationẽ arte pfectã. Hũanũ enĩ gen9 arte & ratiõibus viuit pũo metaphysice. Perficit̃ autẽ ratio per artẽ medicinalẽ cũ obseruatione diligẽti canonũ: tã partis theorice q̃ practice medicīe. Hoꝝ vero obseruatio diligẽs potissime adimplet̃ triplici instrõ. ¶ Pũo inuocatiõe diuini auxilij qd' preceptũ nobis insinuat princeps pũa pmi dũ ait in primis deo gratias agamus &c. Et Halyabas pũo regalis dispositiõis dũ inquit hoiẽm medicũ ad deũ esse suspicientẽ. Et Joannes Mesue de appropriatis. Deũ o medice ĩ cũctis ppone &c. ¶ Scđo vero adimplet̃ conatu volũtatꝭ studio: & diligẽtia: vt neq3 die: neq3 nocte studiũ intermittat̃. Sed lectiõe assidua: & meditatiõe idesinẽti: cũ meditatio clauis existit sapiẽtie. Jnde Halyabas loco allegato. Op3 medicũ magis lectiõe occupari: studioq3 cõsideratiõis libroꝝ medicie: nec negligat: aut fastidiat eos quotidie legere. Et Damascen9 in afforismis abundãter libros peritoꝝ viroꝝ legere & eoꝝ secreta discutere iuuat hoiẽ3 sapiẽtẽ. ¶ Tertio adimplet̃ obseruatiõe canonũ medicinaliũ diligẽti euitatione false doctrine: necnõ deceptiõis: & ĩfamie nõnũq̃: vt q̃ contingentiũ in actu operatiuo medici. Nõ eñ op3 cuicũq3 scripture credere: vt Gal. ait primo de simplici medicina. Et qui nõ timet infamiã inuerecũdus cẽset̃. Sic̃s eñ videt̃ obseruatio canonũ medicine obseruatiõi legis euãgelice que cõsist̃r perficit̃. Pũmo iploratiõe diuini auxilij: dicẽte legislatore q̃ est Saluator noster Mathei. x. c. petite: & dabit̃ vobis: & q̃rite: & inuenietis: pulsate & aperietur. ¶ Scđo conatu liberi arbitrij: ppterea dicit̃ ibidẽ itrare per portã arct..: qm̃ lata est porta et via spaciosa q̃ ducit ad pditionẽ. ¶ Tertio euitatiõe false doctrine & deceptionũ cũ ibidẽ dicat̃: attẽdite. i. diligẽter cauete a falsis pphetꝭ. i. doctorib9 hereticis. Ueniũt enĩ3 ad vos in vestimẽtis ouiũ. Jnteri9 aũt sunt lupi rapaces: ab operib9 eñ eoꝝ cognoscetis eos. Aliqñ eñ cauende sunt insidie malignãtiũ & emulãtiũ: ppter qd' dictũ fuit Matthei. x. cauete aũt ab hoibus. Propter qd' in actiõib9 hũanis cu3 prudẽtia aliqñ declinãda est malitia psecutoꝝ: iõ dictũ est ibidẽ. Estote prudẽtes sicut serpentes. Exẽplo bti Pauli tarsensis q̃ cognoscẽs malitiã iudeoꝝ in Hierusalẽ: cũ ipse esset ciuis Roman9 ex puilegio appellauit ad Cesarẽ. Aliqñ etiã occurrẽte necessitate: sine amaritudine fellis: qd' pcipit̃ ibidẽ procedẽdũ est in hũanis: & dicit̃. Estote simplices sicut colũbe. Uñ l3 astutia vulpina: & mores lupini de quib9 memĩt Haly. rodoã scđo tegni. cõmẽto xij. sint in medico illaudabiles: & sil̃r ruditas bouina: de q̃ Gal. pũo virtutũ naturaliũ libro. c. vij. sed medio mõ incedẽdũ sit. Tñ difficile est his tpib9 luctuosis tute icedere cũ hac mediocritate ppt insidias malignãtiũ emuloꝝ. Op3 autẽ medicũ in arte sua eo magꝭ obseruare q̃ dicta sunt in actu operatiuo medicinali quo difficile est hoie3 existentẽ nõ peccare: vt ait Gal. ij. memiri. alia q̃dẽ vt ignorãtẽ & alia vero vt male iudicantẽ: & alia vt negligẽter scribentẽ supple: aut docentẽ: aut quõ l3 aliter operantẽ: vt inaduertẽtẽ: & ad delectabilia humaua descẽdẽtẽ. Et Damascen9 in afforismis neq3 eñ humana natura erroris periculũ icurrere põt presertim in subtilib9: propter qd' melior medic9 iudicat̃ ab Haly eñ scđo tegni q̃ existimatiõi artificiali magis ap-

propinquat. ¶ Ut igit in difficultate nō peccādi: siue nō errādi i medicādo min9 delinquant medici: vt ad estimationē artificialē nō ipediti: nec distracti propinquius accedāt: vt recte cōsequi possint finē intētū tractatū de cautelis medicorū aggrediamur coopante illo q oīm viuētiū est tutela. Cautelas aūt p capita tāgemus: qr oim earū in singulari impossibilis est cognitio: qr in infinitū pcedūt: sicut in infinitū cōtingit intellectū hūanū prout reflectit ad sensuz errare pcipue i actiōib9 hūanis nō minus forte q̄ pctā: seu mōstra in natura eueniāt propter varias materie dispositiōes. Est aūt cautela cū diligēti attētione euitatio deceptionis idest fraudis: et delusionis: et infamie i. ignominie: et dedecoris occurrētiū medico in actu ei9 operatiuo circa corp9 humanū dirigēte intellectu practico ad honorē: et vtilitatē medici tuēda: vel cōsequnda finaliter ordinata. In q notificatiōe exprimunt oēs cāe cautele vz: materialis: formalis: efficiēs: et finalis. Describit aūt cautela per actū: et nō per habitū cū dicit iunitatio cū diligēti attētiōe: vt denotet medicū ad pericula assidua ac fere quotidie capiti suo emergētia l actu opatiuo vitāda debere esse aio semp prōpto: atq intēto nō minus q̄ athlete: nā sicut illi ad certādū vocati: proiectis altebrachijs: cōsistūt: caputq: et os suū manib9 oppositis quasi vallo premuniūt: ita medicus oi cautelarū genere aduersus vim petulātiāq malignātiū debet esse aio et opere semp intēt9. Questiōis aūt qrētis vtrū psideratio de cautelis attineat parti practice medicine aut theorice. Solutio est facilis: qr annectitur et attinet parti que docet modū et qualitatē operādi: et alterius questionis etiā solutio patet cū queri solet vtrū ad oēm medici actionez conferat vsus cautelarū adeo q licet vtilis sit actui cōseruatiuo: preseruatiuo: et resumptiuo: est tū magis in vsu i actu curatiuo medici. Sicut autē ad ea que in libris medicorꝝ tradita sunt cognoscendū et per ea operandū precipue vt in egritudine non impediatur debita actio virtutis contra morbū: oportet medicū nō solum seipsum prebere q oportet facientem sed etiā egrotantē: et presentes: et que extrinsecus sunt: vt Hypocras prima particula afforismorū. Ita medicū proficiscentē ad artē medicinalē psequuturū ex ea gloriā et honorē: et vtilitatē: vt re ipsa: et non noie solū medic9 habeat: vtq euitet cū diligenti attētiōe deceptiōes: et infamiā sex modis i genere opz esse dispositū iuxta quos modos erūt sex capitula. Prio q̄tū ad modū se habēdi fm dispōnes tā aie q̄ corpis a gnatiōe ptractas et fm ea q sibi debetur dū addiscens est. Secūdo quātū ad modū se habēdi erga deū. Tertio quātū ad modū se hēbendi in seipso: quo ad dispositiones animi et corporis ex tēpore acquisitas. Quarto quātū ad modū se habēdi circa egrotantē. Quinto q̄tū ad modū se habēdi quo ad presentes et astātes mulieres: discipulos plebem: et aromatariū. Sexto quātum ad modū se habēdi respectu eorꝝ que extrinsec9 sunt. In hoc vero opusculo illustriū medicorꝝ sentētias sub cōpēdio sequemur eos: et nō igrate noiando. ¶ Est eni benignū atq igenui pudoris plenū fateri per quos pfeceris vt ait Plini9 imitātes in hoc q cunq ab antiqs scripta sunt et ab Hypocrate maxime oim honoruz nobis duce. ¶ Si autē presens opusculuz dignis eo oibus cōe: indignis vero nequaq̄: voco autē indignos auctore Gal. li. pnosti. q cūq parui sunt aia: et non gratia discēdi aliqd legū sz vt aliquē possint calūniare.

¶ Capitulū primum de modo se habēdi medici fm dispositiones tā anime q̄ corporis a generatione ptractas: et fm ea que sibi debentur vt discens est.

Expedit ei q sapiēs oino: et consumatus futurus est medicus vt natura particeps sit earū reruz de quibus ait Hypoc. li. de lege ingeniorꝫ doctrina bonis morib9 puerili est institutione laborādi studio et tpe simili eni mō medēdi facultatis cognitio prouenire cernit: queadmodū nasci et pcreari videnť ea: que terre mādātur. Ingeniū eni nostrū est veluti ager docentiū doctrine veluti semina: puerilis educatio: vt tēpestiua semētis. i. vt in terrā cultā cadat fm tps. Locus in quo percipit est sicut ager cōtinēs: qui satis nutrimēto esse solet vegetabilib9. i. nutrimētū ex-

conuenieti aere factũ. Laborãdi studiũ
est ipa cultura. Sed tẽpus oĩa hec corro
borabit: efficietq; vt ꝑfecte nutriant̃ atq;
mutarẽt. In ꝓmis aũt igenio opꝰ est quo
repugnãte vana sunt cetera. Nã q̇d na-
tura nemo fe. au. Multi aũt hoim dixit
Gal. prio virtutũ natura. Et si i pluribꝰ
fortunati sunt: ita tñ isipiẽtes ⁊ tardi sunt
vt nõ intelligãt cõsequẽtiã sermonis sed
malẽ tales ad fabriles artes processisse.
Sꝫ si q̇dẽ ad q̇d fuiẽt deꝰ nouit: hos ali-
bi appellat Gal. de gñe lapidis molẽdi-
ni: ꝓpter qꝺ laudãda est Plato. sñia pue
ros. s. qui libertate volũtatis syderuꝫ: ac
nat re incliuatiõe adhuc remittũtur ex
eorũ dẽ syderuꝫ virtute preostẽdere in se
habilitatẽ ad vnã artẽ vel ad aliã in qua
si exerceant̃ ꝑfecti euadunt. ¶ Et si relu
ctent̃ ⁊ alias exerceãt nũq̃ ꝓpter nature
ad illã artẽ ineptiã ꝑfectionẽ ꝯsequunt̃.
Probet igit̃ seipsuꝫ hõ anteq̃ medicine
sciẽtie fores ingrediat̃ ne reluctãte eiꝰ in
genio ⁊ natura: in vanũ laboret. Nã cuꝫ
oĩa in libris tradi nõ possint: arti ⁊ scien
tie igeniũ subministrare opus est. ¶ Na
turale eñ ingeniũ medici adiuuat artẽ ⁊
naturã regẽtẽ: cõtrariũ vero cõtrariũ: vt
docet Damascenꝰ in afforismis: iõ recte
ait Galienus octauo terapẽtice: natura
prudẽtẽ medicũ esse opꝫ. Et Jacobꝰ Al-
chindi: medicus igeniosus esse dꝫ vt suo
naturali igenio ineniat ea: atq; suppleat
que nõ potuerũt sapiẽtes lingua profer-
re: neq; in hac sciẽtia scribi potuerũt. In
genio vero nõ repugnãte ad optimã viã
ꝓcedet q̇ ad medicinã accedit: istitutio ⁊
documẽtis ars medicinalis ꝑcipiet̃: que
eo diligẽtius vẽdicabit̃ ⁊ addiscet̃: si etiã
a pueritia erudiat̃ eo mõ quo igeniosos
educari ⁊ istitui opꝫ. Et q̇ sꝫm ineptitudi
nẽ discẽtiũ ãni multiplicant̃: vt ait Gal.
in li. pnostica. iõ multo tp̃e multũ studij
adijciẽdũ est: vt iã cõfirmata corrobora-
taq; artꝭ ꝑceptio iocũdos fructꝰ sine dif
ficultate parere possit: qꝺ etiã pulcherri
me docere videt̃ Gal. scꝺo virtutũ natu
raliũ: cũ ait. Opꝫ debẽtẽ cognoscere: aut
addiscere q̇d alijs meliꝰ moreq; ⁊ natura
⁊ prima doctrina multũ ab alijs differre.
Cũ eñ fuerit pauor: possidere dꝫ hereti-
cã. i. venereã insaniẽ veritatꝭ ac si pro ve
ritate i̇saniret ⁊ neq; die neq; nocte defi-
ceret attẽte addiscere quecũq; a gl'iosissi
mis dicta sunt veteribꝰ. Cũ vero in statũ
venerit iudicare euꝫ et examinare tp̃e q̃
multo: ⁊ intueri quãta quidẽ cõcordant
his q̃ manifeste apparẽt: quãta vero di-
stãt: ⁊ ita hec q̇dẽ eligere: illa vero auer-
tere sciat: q̇ vult alios ꝓcellere. ¶ Incũ-
bet igit̃ pro viribꝰ futurꝰ medicꝰ a ꝓmis
annis erudiri: nõ solũ in his artibꝰ quas
de triuio dicũt dyaletica: vꝫ sine qua vt
ait Galienꝰ nõ scit̃ veritas neq; saluatur
q̇s ab errore: rhetorica pariter ⁊ grãma-
tica: ⁊ eis quas de quatriuio arismetrica
vꝫ musica: geometria et astrologia: qui-
bus ille de triuio adminiculãt̃ in eis sal-
tẽ tm̃ proficiẽdo: q̃tũ medicinalis sciẽtia
possit. Phylosophia tñ naturali vt prici
pali nõ neglecta: primo ⁊ ab adolescẽtia
medicine scie insudãdũ est: auctore Ha
lyabate. Custodia eñ tũc fit facilior q̃ in
senectute q̃ domꝰ obliuiõis existit. Ad ha
rũ aũt sciẽtiaꝝ eruditiõeꝫ habẽdã adire
expedit celebrata gymnasia: i q̇bꝰ nõ vul
garis auctoritatꝭ viri clarissimi ⁊ ꝓbatis-
simi docẽtes residẽt: quos futurꝰ medicꝰ
pudore quoddã ⁊ reuerẽtia vt decet ob-
seruet: eoꝝ dictis fidẽ adhibeat: vt discat
eosdẽ magnificet: ⁊ cõmẽdet: vt ab eis di
ligat̃: eoꝝ peritiã ⁊ auctoritatẽ ꝑdicet au
ctore Hypocrate in iureiurãdo paterno
honore dignos: eorũq; merita nõ aliter
q̃ patris habeat. Eisdẽ retribuat: ⁊ diui-
tias cõicet. Ait eñ Halyabas: sicut gña-
tiõis cã est pater: sic ⁊ magister excellẽtie
et experrectiõis: motusq; discipli ad sciẽ
tiã extat causa ab adolescẽtia itaq; ꝑstat
studio die noctuq; incũbere: ⁊ q̃ intelligũ
tur memorie custodiẽda cõmẽdare: nõ i-
tellecta ꝺo sibi manifestari quepiã nõ pu
deat: neq; q̇s negligat. Postq̃ aũt adul-
tus i medicina fuerit: familiarẽ se docto-
ri suo vel alteri facere expedit: eũq; comi
tare vt videat: q̃ ⁊ ipe exerceat: ⁊ sꝫm eum
doctrinari: ⁊ oculata fide videre: q̇ ⁊ ipse
doctrinã prius acq̇sierit. Certior eñ au-
re arbiter est oculus: vt ait Flaccus. Me
mor cõtinuo verboꝝ Galieni octauo te-
rapẽtice. Medicus nõ põt esse perfectꝰ
nisi exercitatus. Dicit Halyabas. Expe-
dit hãc querẽti artẽ plurimũ hospitalia:
et domos ac loca infirmorũ frequentare
ꝓpter multas eoꝝ medelas cũ magistris
et peritis medicis ad inquirẽdas eorum
qualitates ⁊ accidẽtia q̃ in eis fuerãt. In

at Nicolaus. Nullus q̄tūcūq; studiosus fuerit in actū curatiōes exire p̄sumat: nisi prius tpe q̄ multo curare viderit ꝑpter qd dictū est nulli nisi exercitato: et in curatiōe egrorū enutrito credēdū est medico. Qd si Auicenna dicat prima primi q medicus sciēs pōt exire in opus: et si nūq̄ operatus fuerit: nō tamē est ei possibile scire q̄ plura que nō possunt in doctrina tradi: que tñ medico necessaria sunt nisi exercitetur in curis infirmorū. Unde Auerrois dicit. Ad pfectionē medicine requirit duplex actus. Unus acquisitus per doctrinā et studiū: et alius est actus circa pticularia: qui non est docibilis: sed suasibilis vel assuebilis. Et Alpharabius i libro de diuisiōe sciētiarū. Medicus nō fit medicator perfectus: nisi per duas virtutes: quarū vna est virtus super vniuersalia et canones que acquiritur ex libris medicie. Et alia virtus est: que aduenit ei per lōgitudinē frequētie actionū medicine in egris et studij in eis per longitudinē experimenti et visionis corporū indiuiduorū: et per hanc mēsurā pōt medicus mēsurare medicinā et curationem fm vnūquodq; corpus in vnaquaq; dispositione. Et Isaac in libro febrium dixit. Licet medicus in hac arte sit perfectus. i. quātū ad scibilia per doctrinā: necesse tamen est vt sit longo tempore cū infirmis vsitatus. Et Damascenus in affoirsmis. Nulli studioso credendum est medico: nisi etate approbato: vt scilicet decursu etatis sit exercitatus in particularibus. Impossibile em est: vt ait Galienus: q idē numero vnus homo cōprehendat et possit scire in particulari oīa que sunt in hac arte necessaria. s. per doctrinā. Recte ergo intonuit Auicenna in prologo cū dixit minus q̄ medico necessarium sit comprehendit liber suus medicine. Et quod subiunxit. s. qd superadditū est incōprehēsibile est: itellexit per doctrinam. ¶ Quantū vero de ea que corpori attinent: plurimū confert ad medici cōplementum et perfectionem: vt bone complexionis sit temperamento quoad fieri potest accedens habitudine et statura mediocris: qz nec gigantens: vt ait Cōciliator: neq; homūculus: non valde pulcher: aut formosus: ne egrotantes mulieres procentur: idest nimium illum impudēter petāt: neq; tamē sit turpis: neq; deformis: vt ab omnibus aspernatur. Sed mediū veluti virtus inter extrema obtineat. Neq; sit eius anhelitus: neq; sudor frigidus: neq; caprosus aut poliposus: et vniuersaliter nō sit corpore vnctuosus: ne ex eo veluti ab hyrco hora coitus fetor percipiatur horribilis.

¶ Capitulum secundū de modo se habēdi medici erga deū.

Dixit halyabas opz medicū esse ad deum suspicientē. Erit ergo medicus dei diligētissimus et fidelissimus cultor. ¶ Memor cōtinuo preceptorū Joannis Mesue dicētis. Deum o medice in cunctis prepone: et preponet te. Honora eū et honorabit te. Time eum: et securus c[illegible]ncta experieris. Sanat enim solus languores deus: et de terre solio produxit in largitate suam medicinam. Adeo enim est omnis medela: dixit Jesus Sirach in ecclesiastico. Et em altissimus creauit de terra medicinā: quod si feceris sacer fies medicus et diuinus: vt res etiam diuine tibi reuelentur. Nam sacre res hominibus solum ostenduntur: prauis autem nequaq̄: vt Hypocras in li. de lege. dixit Nicolaus. Erit sermo medici ad egrotantis curā nouissime vocati in noīe dñi: eidē gratias agēdo: q ad sui curā: et nō alterius egrotās inciderit: a quo et gratias petēs: vt suo numine īfirmū ad pristinā sanitatē restituere queat. Nō ascribat medicus sanitatē inductā doctrīe aut prudētie sue. Sed salutis oīs auctori deo attribuendū. ¶ Imploret medicus diuinū auxiliū in cōponendis: vel exhibēdis cōsilijs: sine cuius nutu: ac volūtate nihil rectū: nihil salutare datur: q si fecerit: qz bonus erit: deo similis fiat et ita de eo maior erit dei sollicitudo: propter qd et sibi potiora beneficia impartietur. Antidoti ex inuētiōe ꝓpria vires et virtutes cōmēdās medicus in fine oīm addat hoc verbū: si deus voluerit. dixit Cōciliator in additiōibus Mesue capitulo de opillatiōibus epatis: nō redarguatur a stolidis medicis hoc verbū. Si deus voluerit sepe repetēdo: oīa em sicut fumus deficiente igne deficiūt: et veluti pruina recedētibus nubibus euanescūt: si modica sua quiesceret īfluētia.

¶ Capitulum tertium de modo se habendi medici fm dispōnes tam anime ꝙ corporis ex tempore acquisitas.

Inter sapientes cōuenit medicu nōnullis presidijs se tueri oportere: vt fallacias ⁊ eminētes sibi deceptiōes euitet: si gloriā ⁊ honorē per artē cōsequi querit: ⁊ in primis ꝙtū ad ea que sunt aie diuino cultu cōtinue obseruato: sit medici magnifica intētio pro virib9 adipisci: vel adeptā famā suā celebrē atqꝫ insignē conseruare. Cui rei oē studiū curā ⁊ diligentiā apponat. Magis eñ cōfidunt egrotātes in medico: cuius fama sit illustris. cōfidētia aūt quā hꝫ infirm9 de medico plus valet ad sanitatē: ꝙ medicus cū oibus suis instrumētis: vt est apud Auicēnā sexto natura liū. Etiā pro inuerecūdo heretico q̄ negligit bonā famā. Cōpletur aūt adeptio bone fame: vel eius cōseruatio: si medicus laudatis ⁊ bonis morib9 predit9 cōmendatā vitā ducat. Nā ⁊ si vt plurimū peritus medicus: vt ait Cōciliator: sit naturaliter agrestiū morū: vt aiūt feralinꝫ. Tū forte: vel q2 vili ⁊ sterili stipite natus intumescēs domū ⁊ cōtumeliosus fact9: ꝑcipue cū fuerit aliqualiter incrassatus. Tum etiā q2 sciētia medcine: ⁊ simplr curatiua marie scorpioni ⁊ marti attributa est: quoꝝ proprietates in malū tendunt. Uñ cōpertū est eos qui stellariter prauorū morū existunt virtute scorpiōis ⁊ martis eis dominantiū perfectos haberi medicos: ꝑpter qđ dicit: ꝙ naturaliter medicus probus maloꝝ dꝫ esse morū. Tum etiā q2 sciētia medicine nō de virtutib9 ⁊ morib9 determinat acquisitis: sicut aliarū scientiarū plurime: sed naturalib9 tm̄ morib9 vt apparet scđo tegni: attñ cōsuetudine ⁊ arte conetur medic9 laudabilis mores acquirere: q̄ ⁊ magis in precio erit his dotatus: precipue qñ cōtra eius natiuitatis signatores tali freno rōnis operabit. Nō igit vitijs medicus: coinqnatus inhereat nō sit ambitiosus: idest qui imoderate honores ⁊ laudes cupiat: nō auarus quasi nō eris auidus: vt quasi q̄ ꝑpter nimiaꝫ cupiditatē nō videat quid agat. Nō blaſſemator: siue detractor: nō bilinguis: siue trilinguis: vt q̄ modo vnū mō aliud proferat: neqꝫ falax: hoc vitiuꝫ ad mētē referendo: nō furibūdus: vt qui ferarū ritu ferat: nō crapulosus neue gulosus: nō ꝯtumeliosus: vt qui verbis superbis et iniuriosis tumeat et audeat: nō cōtumax: vt in superiores superbiat: nō dissidiosus siue discrepās ⁊ discordās. Nō egressus: siue elatus: vt de loco ad locuꝫ alijs: sed ad excelsiora loca ꝑponat ⁊ digniora. Non futilis ⁊ rimarū plen9: vt q̄ tacēda retiere nō possit. Nō loquax aut verbosus: vt q̄ stulte ⁊ vane: copiose garriat. Nō litigiosus: vt q̄ freqūter litib9: cōtrouersijs versat9 gaudeat. Nō mendax: vt nega tor veritatis: ne alterius mētē fallat. Nō sit inuidus: ne alteruꝫ odio habeat aut alteri aliquo mō inideat. Nemini ꝓo quicquā per iniuriā faciat. Nō vindex: idest vltor siue vēdicator sibi illate iniurie. Nō aliqđ operandi cupidus. Nō ebriosus. i. supra mēsurā bibēs. Cerebro eñ vinū nocet ait Halyabas id superfluitatis replēs: ideoqꝫ mentē corrūpit ⁊ inde ebetudo ⁊ tarditas eliciunt. Sicut eñ virib9 corporis nihil vitio accōmodatius si moderate sumat. Ita perniciosi9 nihil si modus absit: nō deniqꝫ luxui: aut delicijs: neqꝫ ludis vite sue tēp9 cōterat. Sed esse vite optie plurimū medico prestat. Lingua expedituꝫ: astutū: sagacem: acutū: prouidū in actib9 tardū rituū aliorū: et barbarorū abiectorē: festinū: castū: fortē: grauē: humilē: honestū: ipigrū: māsuetū: pudicū: vigilē: abstinētē: illatarū sibi passionū occultatorē sagacē remotū ab iniusticia: ad loquēdū tardū. Cum autē datur sibi loquēdi tēpus oportunū sit medic9 affabilis ornate: ⁊ pulchre loquēs: vtaqꝫ aliqñ parabolis. i. ꝓuerbijs similitudinib9 imaginatiōib9 foris vel rerū signis. Dixit Mūdinus nō erubescāt medici a iuristis parabolani dici cū ceteris nō medicis quanqꝫ literatissimis subtilia ⁊ ardua medicine nisi in parabolis dari: intelligi nō possint. Prestat ꝑterea medicū taciturnū esse quecūqꝫ ei itercurandū viderit: vel audierit: vel extra curā ī vita hoim cognouerit: q̄ reticēda esse intelligat: nemini aperiat: sed intemeratā taciturnitatē seruet: vt precipit Hypocrates iniuriādo. Uñ Halyabas: nō reuelet medic9 secretū aliqđ patiētſ de alicuius cura: aut morbo: nec sup adducat

proximos aliquos: aut longinquos pluribus eni infirmantiu accidut passiones quas et patribus: et a sua celat parentela: eisque medicis propalat: vt matricis dolores: et emorroydas: quia oportet medicu tacite seruare que sibi ab hominibus reuelantur et omnino medicus vita: artemque pura: atque integram seruet. Ex parte aut eorum que intellectus speculatiui sunt expedit medico veracem esse. Nam melior est sermo verus omnibus rebus vt ait Gal. primo de complexionibus: et Aristote. primo ethicorum. Sanctius est honorare veritatem Platone: et veritatis ambobus amicis existentibus. Et primo de simplici medicina dixit Galienus. Qui superfluunt a veritate. i. qui ab ea recedunt moriantur conditione. Non aliter et medicus rationalem: siue logicum se prebeat: vt duce Hypocrate cum alijs canonicis medicis particularia consideret: vt sub vniuersalibus comprehensa sunt. Non sic aut methodycus vniuersalia solum considerans despectis particularibus quod inartificiale est: neque etiam sit empericus ne despectis vniuersalibus: particularibus solum inhereat. Expedit preterea vt apprehendens sit intelligens et peritus. Nam cum sanatio non fiat nisi per res multas: vt ait Gal. in libro de elementis necessarius est medicus qui extrahat ex eis id: quod conuenit in vnaquaque egritudine: ita vt per eum fiat sanatio: talis aut erit peritus medicus apprehendens: et intelligens quod etiam Archistratus medicus recte sensit dicens oportet medicum esse bone intelligentie: et sane mentis acumine non solum in sciendis morbis qui sunt verumetiam in sciendis locis quibus fundantur se exerceat. Imperitia siue ignorantia malus est thesaurus maliumque erarium possidentibus et somnium et visio fiducie: et gaudij expers timiditatis: et audacie nutrix erit: ait Hypocras in libro de lege. Sunt enim tales imperiti medici: quorum: vt habet Pli. inscitia nulla lege punitur: nullum exemplum vindicte. Hi sunt qui discunt periculis hominum. Hi sunt qui experimenta per mortes agunt. Hi sunt quibus homines occidisse summa impunitas est. Hi sunt denique qui mortuorum intemperantiam accusant: vt suos errores tegant. Ita tamen cum sua peritia se habeat medicus: vt non solum antiquorum scriptis omnino insistat: immo solerti ingenio eius est satagere ad nouarum rerum inuentionem non minus in traditione doctrine quam in auxiliorum salubrium approximatione. Miseri enim ingenij est: ait Nicolus qui in remis solum innititur. Unde in omni medicina oportet noui aliquid inuenire: vt ait Galienus: et vt probus habeatur: his conditionibus insignitus sit: de quibus Galie. xij. terapentice. Solers scilicet breui tempore concipiens quid operandum sit erit sollicitus in studendo visitando et in applicando remedia saluberrima non dans inducias. Non aliter erit et memorans canonum medicine primo vniuersalium: circa que intelligenda sunt et protractanda insistet. Ignoratis enim principijs: necessarium est artem ignorare: vt Aristoteles primo elencorum. Non aliter et particularium: cum omnis doctrina vniuersalis inutilis sit: nisi ad particularia reducatur. Scire enim vniuersalia et communia sufficiens est: nisi particularia cognoscantur: vt inquit Haly. tertio tegni. Cum omnes res communes in scientijs sufficientes sint: nisi ad particularia extendatur. Hos canones vniuersales et particulares intellexit princeps prima primi: cum dixit. Non est aut bonum vt huius libri plurimum non sit apud vnumquemque huius doctrine nomine vocari: et per eam lucrari desiderat. Id vero omne sensit Halyabas Galieni fidelior interpres: cum ait primo regalis dispositionis. Cogat seipsum medicus ad eorum que legit custodiam et memoriam in eundo et redeundo: quo omnia conseruet necessaria: et de scientia et opinione reuoluat et exerceat in eis suam mentem: vt non omni tempore librorum consideratione egeat. Et si de libris aliquod acciderit incommodum reuertetur ad ea que seruauit in memoria: cum necessitas fuerit. Dixit Conciliator: erit medicus neque die neque nocte studio deficiens: sed lector assiduus et meditator indesinens. Nam meditatio clauis existit sapientie. Abundanter enim libros peritorum virorum legat: et eorum secreta discutere iuuat: omnem sapientem: dixit Damascenus in affforismis. Erit aut precipuum medici studium in medicina probatos: et illustres auctores magis obseruans. Non enim cuicunque scripture credendum est: vt inquit Galienus primo de simplici medicina. Res enim non recte procedunt: cum homines dimittunt inquirere veritatem sermonis: et vtuntur festinatione confidentes in alijs et aliorum credentes sermonibus. Unde et primo alimentorum dixit. Iniustum est vni pre alijs

sine demonstratione credere: precipue tamen in remedijs inuentis in quinternulis scriptis natiuum. Non enim quodcunque tale assumendum est a medico: sed diligenter est examinandum antequam ipsum egrotanti administret. Operari tamen secundum libros antiquorum absque perfecta ratione molestum est: vt ait Damascenus. Solerti ingenio in quo non minus refellitur: quam liberaliter absque vlla imutatione indifferenter ad languentem quempiam quecunque sunt scripta ab antiquis: applicant arbitrantes se sapienter legisse: cum tamen in magnum inciderit errorem. Et propter hoc docuit recte Galienus quarto de accidenti et morbo dicens. Dicta antiquorum debent amicabiliter a successoribus suscipi: et quod ab eis dicitur: benignius adimpleri. Verba tamen eorum adimplenda sunt veraciter. Nam male quidem intellecta inducunt audientes sepe in multos errores. Unde et quinta particula afforismorum inquit in commento illius afforismi: quibuscunque caluis. Quecunque in libris sapientum inuenitur aliquod falsum: non debet extimari: quod illud dictum sit sapientis: sed potius debet amputari scriptori vel alteri: vt translatori. Non aliter plurimum illi prestabit: si iam factus sciens longo tempore ex assiduo librorum studio efficiatur etiam longi vsus ex acquisitione experimenti dicente Galieno in de regimine sanitatis. Experientia vt iudex habenda est omnium rerum: que recte excogitata sunt. Et Auicenna secundo canonum: experimentum est illud in quo confiditur. Confirmat enim ratione prius habitam in mente medici: et Galienus de ingenio sanitatis: experimentum quod ratione ligauerant me confortabit: dans mihi audaciam magnam. Nouus igitur medicus diu meditabitur in antiquorum experimenta: et post hoc ad leuiora et salubriora eorum declinabit: et ad ea maxime: que a magistris suis prolata habuit: et experta. Dixit enim Damascenus in Afforismis: medicamina tibi pauca tenenda sunt: et non nisi ea: in quorum iuuamento sepius expertus confidere possit. Totius enim notitia incomprehensibilis est. Erit medicus non querens scire ea que arti sue impertinentia sunt. Dixit enim Raby Moyses vigesimaprima particula afforismorum. Qui conatur scire res quas quidem scire non est necesse: deducitur ad modicitatem inspectionis rerum: quas scire est necesse. Non enim tenetur medicus scire quod ad suam non pertinet scientiam. Horum namque quesitor in rebus necessarijs parum sapit. Sed ex libris auctenticis sumere debet dogmata vetusta: et ea que sunt in eis vtilia sectari. Quantum autem ad ea que corporis sunt sit medicus corpore mundus procul ab omni spurcitia et ad summum expedit vt se mundegerat et honeste nitidus: et vestimentis ornatus: non tamen sic mundicie et vestimentis vacet vt scientiam derelinquat. Dixit etiam Aristoteles ad Alexandrum magnum: multo melius et regalius esse habere animam scientijs abundantem quam habitu corporis esse bene indutum. Non sit medicus velociter incedens quia id in discretionem: vanitatem: et infidelitatem quandam preostendere dicit. Denique quantum ad hoc tueri studeat medicus sanitatem propriam: ne si eum forte egrotare contigerit irrisorie illi dicatur. Medice cura teipsum.

¶ Capitulum quartum de modo se habendi medici erga patientes: et maxime erga egrotantes.

Quamcunque domum ingrediatur medicus dumtaxat liberandis egrotis operam dare intendit alijs omnibus post habitis: vt precipit Hypocrates in iureiurando: euitans omnem iniuriam et corruptelam. Non erit igitur medicus iuxta diuisionem Galieni duodecimo terapentice. Medicus malus et sinister non intendens sanitatem: sed egritudinem: aut egrotantis mortem. Hic enim medicus: vt inquit Nicolus: omnino fugiendus est: et a terrarum vniuersitate omnino delendus. Hic est ille: qui diuinam scientiam. Medicine in se rectam obligat: et malignat ab arte mea. Hic est de numero eorum: quos maledixit Auicenna dicens: descendat ignis de celo: et spiritus procellarum: qui faciat eos esse de suburbanis Sodome et gomorre. Sunt enim: vt inquit Auerrois: peiores spoliatoribus mortuorum: quam solum vestimenta deportant: quos et Damascenus in suis afforismis insequitur: dicens eos esse: qui animam suam dantes secularibus diuitijs fundamenta ipsius medicine et artium doctrinam penitus neglexerunt. De quibus et eis similibus eorum mores versutos considerans dixit Conciliator. Medicus est inuidie pelagus inexhaustum: detractionis organum: indefense ambitionis perforata clepsedra aliene veritatis garrulus contradictor.

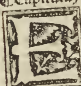
Ignorantie proprie cõstansissimus et prestantissimus: inconfessorũ et inexcusabilis infirmorũ neglector. Non ergo ei fides est adhibẽda etiã maxime in medicina. ¶ Studiose ergo fugiẽdi sunt tales lõge tanq̃ cõmunis pestis prouincie: cõtra quos insurgant leges: armẽtur iura: vltore gladio feriãtur. Erit preterea medicus erga egrotantẽ nõ malus et adulator medicus: hic em̃ est: qui solũ extolli a vulgo et mulieribus: et inanis glorie iactãtia ditari intẽdit: veluti taxillus Galieno infest⁹: ꝓpter qđ studet hic talis infirmis et egrotis mulierib⁹: et vulgo blãdiẽdo i oĩbus cõplacere: siue que placẽt: noceãt: siue non. Ideoq; et ipse abominãdus est et fugiẽdus: de quo sermonẽ habuit Gal. in lib. de mirabilibus pronosticationum dicẽs. Ex his em̃ qui existimari magis q̃ esse studeãt. instruitur quilibet his ex q̃bus prosperabit apud multos: scz dicere q̃d et agere ad delectationẽ: et blandiri et adulari: et salutare quolibet die diuites et potẽtes in ciuitatib⁹: et precedere: et premittere: cũ domũ eãt vt honorabiliter recipiãtur: bene locentur. Quidã aũt eorũ non solũ his: sed etiã vestiũ et annullorũ varietate: et multitudine assequẽtiũ: et vasorũ argenteorũ preparatiõe idiotas putare suadent dignos imitatiõe se esse. Ex his oĩbus hinc quidẽ alliciẽtes: hic etiaz stupere faciẽtes hoĩes expertos veri iudicij rerũ. Et etiã in libro de elemẽtis auctoritate Hypocratis. Medicus aũt sinister similiter et adulator hi sunt de quibus dicit Hypocrates in libro de lege. Medici quidẽ noĩe sunt multi: ope vero valde pauci. Erit ergo medicus nature egrotantis sibi commissi diligẽs minister et adiutor. Memor continuo verborum diui Mesue in prohemio suo de appropriatis dicentis. Tu qui corporũ curã geris: auxiliari ne differas: nã semel pereũti nulla sunt deinde suffragia. Nõ ergo prolonges in crastinum: qđ hodie facere debes: sed presto consiliũ redde: et manũ suam adiutricẽ velocẽ in agẽdis porrigas. Curandi methadum donauit tibi Deus: igitur ne irritũ facias donũ eius: sed cor: que de eius largitate abũdãtius suscepisti ne parcus esto. Expedit tamẽ medico in approximãdis remedijs non ita prõptũ esse: vt ide efficiatur preceps: immo prestat eũ recte et mature considerare. Nam si artifex operãs in corio et ligno anteq̃ ad actũ deueniat pluries diligẽter studet metiri et mensurare: quãto magis medicus in humano corpore maturiori cõsilio eget. Nã vt ait Galienus prima particula affoꝛismorũ. Si experimẽta in corio et ligno non bene successerint: fere non fiet corruptio. i. dãnũ. Sed si in corpore hũano simile succederet experimentũ destruitur subiectũ: et fit quasi quidã interitus: et sequitur inde dãnuz incorrigibile. Erit ꝑterea medic⁹ egrotãtis pius et misericors: ita vt poti⁹ vinculo cõpassiõis visitet q̃ recipiẽdi premij gratia. Inquit em̃ Mesue. Ratio clamat ad iudiciũ: si misericordiã deseris ꝓpter qđ inquit: q̃ opz medicũ cũ infirmo languescere: et sanitatẽ eius proxime suscipere. Qui em̃ respicit sup infirmũ et egenuz in die mala liberabit eũ dñs. Erit nõ aliter q̃ fidelis iuxta illud Catonis. Corporis auxiliũ medico committe fideli. Fidelis enim medicus: dixit Nicolus: cauet ne per imperitiã: aut inaduertẽtiaz: seu per negligentiã deficiat eius opus: qđ est inductio in quopiaz sanitatis dolos et fraudes non cõmittit: sed et fugit preceps: et precia emulorum sui egroti spernit: et fugat. Minas non curat. Spem acquirende sibi rei alicuius non habet. Letiferũ: nec abortiuũ ꝑparat et ministrat nulluz. Monitus continua preceptorũ Mesue dicentis: caue o medice ne amor: aut preciuz: aut spes aut timor: aut mine: seu aliqua alia humana gratia te circunueniãt vt declinis sis a recto. Sunt eniz celi qui arguunt elemẽta q̃ seuiunt: et si nihil hic in posterum cruciatus gehenne. Nullã rem domus patiẽtis: nedũ surripere presumant: immo neq; cogitare: immo omnia sint intacta: vt mũdis manibus: et nõ fur: erit medicus diligens infirmorũ visitator frequẽter etiã de eis requirens per se: vel per idoneũ quẽpiã etiã discipulũ. Si acuta et difficilis fuerit egritudo infirmo semp assistat medicus: dixit em̃ Rasis decimo Almansoris: opz in egritudinib⁹ acutis nõ solũ medicũ sepe: sed semper assistere. Morb⁹ em̃ acutus celerẽ est mutatiõis in diuersa. In alijs aũt nõ sic difficilib⁹ bis i die mãe. s. et vespe egros visere sat est: dõec sane⁊: neq; al'r freq̃tãdũ

ad eos: sic eñ nimia familiaritate vili pē deretur. Nullū egrotantē medicus visitat nō requisitus: nisi infirmus talis fuerit: vel pauper vel de genere affiniū vel domesticoꝝ amicoꝝ. Dixit Halyabas precepit Hypocrates in suo testō medicū medie infirmoꝝ operā dare ⁊ per cibos: ⁊ medicamina regulare. Erit continuo medicus promittēs spē salutis: immo et patiētis animū mellitis suasiōibꝰ in letitiā et gaudiū alliciēs: et eius spem nutriens. Vñ Damascenꝰ in afforismis. Oportet te infirmis semper salutē promittere: nunq̄ illos a spe deponere: et si ipse desperes. Cōplexio eñ corporis affectioni animi semper inheret: ⁊ subdit infirmos in eoꝝ spe aiare non desinas. Et Cassiodorus: naturalis cura est egris dare letitiā: nā fac inualidū gaudere: et sanatus erit. Erit medicus auctore Halyabate studiosus egrotis et eoꝝ curis maximeq̄ ⁊ egenis: ⁊ pauperibus nec ab eis vtilitatē q̄rat: aut retributionē ⁊ si q̇d posse est ipsi de suis det ei medicinas: pecunijs suis assignet illis q̄ poterit. Dabit operā medicus medele infirmoꝝ eoꝝ precibus: et medicinas regimini: nec sit eius ad querēdā in medēdo intētio pecuniā: sed a deo retributionē: ⁊ meritū. Nō suscipiet pre ceteris medicus onus in se antiquarū et malarū egritudinū sub spe alicuiꝰ lucri. Nā tales egritudines postea a deo incurate relicte infamāt eū: ⁊ detrahūt noī eiꝰ dicēte Mesue: nolite o medici malarū egritudinū cure onus suscipere: nec nomē subire medici mali: dixit aūt signāter onus cure: q̄ taliū egritudinū non dꝫ promittere sanationē: si tñ ab infirmo: vel eius attinētibꝰ aggrauaret̄: tūc protestatione p̄missa pōt aggredi curā. Dixit eñ Rasis decimoquinto continētis: curādi sunt a te o medice morbi faciles ⁊ fugiēdi qui manifeste aut occulte sunt fallaces. Medicus ad visendū egrotū: ductus in eūdo vtatur bona cautela. Debet eñ a conducente se q̄rere de egritudine patientis: ⁊ de eiꝰ quibuslibet accidētibus de appetitu: et somno: ⁊ de vētris beneficio: et similibꝰ. Et si febrit qua hora inuadit eū febris ⁊ si cū frigore: vel si specialiter in aliqua corporis parte doleat. Hoc aūt facere debet: vt quātū fuerit ei possibile de eius egritudine certificetur. Cū ergo ad infirmū medicus venerit nō sit eius ad infirmū ingressus cura nisi vt eius moliat̄ sanationē: vt est apud Halyabatē. Salutet itaq̄: vt decet: a corporali malo: dicēdo liberet te deꝰ vel saluus sis: vel tale consimile vt dici solet cōstito sibi egrotantē pctā sua nō fuisse cōfessum anteq̄ ipsū tāgat aut aliud de signis suis videat: ip̄m interrogare debet si aperuit suoꝝ pctōꝝ cōsciētiā sacerdoti. Quod si sic: bene est: si vero nō promissionē ab eo recipiat sic se facturū: multe ei egritudines propter pctā emergunt. Vñ Azaronꝰ. Egritudines nōnūq̄ inuadūt hoies ex malitia regiminis cibi: ⁊ potus: ⁊ ex peccatis: ⁊ preuaricatiōibꝰ: ⁊ vltima causa ex maledictis demonibꝰ qui dicūtur alabin. Nō audebit aūt medicꝰ post primā visitationē: immo post signorū egrotātis inspectionē vllo mō ampliꝰ de cōfessiōe illi sermonē facere. Nā posset forte hoc ab eo audiēs de salute diffidere: suis tñ medicꝰ dicat ꝙ eū ꝯfiteri faciant. Qđ si egritudo timorosa fuerit domui etiā sue disponat: quolibet tñ: vt fieri pōt terrore remoto. Vtat̄ preterea medicus altera cautela dū locū vbi residet ī firmus ingressus est circūspiciat si forte viderit fructus: herbas: aut fomēta aliq̄ parata: per q̄ cōiecturari possit sup egri infirmitate qua cautela vsus est Galienꝰ Rome dū a Glaucone ductus fuisset ad visendū medicū credentē se esse pleureticū cū tñ pateret̄ apostema epatis: vide capl'm septimū libri q̇nti de interioribꝰ. Sic eñ medicus bonus cognitor indicabitur: ⁊ eger in eo ardētius cōfidet tanq̄ in sui egritudinis cognitore: et sue salutis actore. Cūq̄ ad infirmū peruenerit si via longa extiterit: aut arcta sicut per scalas ascēdere: nō illico infirmū tanget: cū illi occurrerit: precepto Rasis quarto continētis: q̄ forte medicus propter laborem ex itinere estuose fatigatus erit: vel permutatus forte presentia astātiū nobiliū: quos contingit inuenire ꝓpe egrotantē. Vel forte q̄ infirmus videns medicū ad se veniētē nimiū letabit̄: aut propter medici p̄sentiā verecundabit̄. Vel forte propter expensarū considerationē tristabit̄ sicq̄ permutationē recipiet eius pulsus propter qđ confundet̄ eius indiciū: per aliqđ igitur spaciū quiescat: vel resideat

medicus

medicus: quousq ipse vires resumat: et omnino quousq: et ipse qui tāget et eger tangēdus sit ab omni accidēte quiete. Interim aūt medicus quiescens locū domus: vel camerā laudare debet si cōueniēs fuerit aut reprobare post hoc aūt medicus hylari vultu ad infirmū cōuersus facieȝ eius pernotās etiaȝ in lumine si opus fuerit. Tū quia signa faciei sunt manifestiora. Tū quia in mēbris faciei est magna virtus. Nā res siliis: et dissimilis in principio rei est de maioribus rebus in signādo: vt inquit Galienus primo pronosticorū cōmento octauo auctoritate Hypocratis. Tunc etiā quia per dispositionē faciei cognoscet medicus semp rigorē: et mortificationē cādoris naturalis manātis ex corde. Brachiū sibi porrigi percipiat qd debet sua sinistra manu sustinere: vel ponsatū sup lectū ponere: et quatuor digitis manus dextre cū silentio pulsum inquirere etiā vtriusq brachij: et oēs differētias eius notare vsq ad cētesimā: vel circa pulsatiōeȝ pulsus semper tāgēdo expectās: et tāto tpe tāgere si ue vsq ad cētū vt qdā dicūt: siue vsq ad xx. vt alij: siue vsq ad. xij. vt aliq aliū quousq discernat medicus an pulsus sit equalis: aut inequalis: ordinatus: an inordinatus: et an interfectus in medio cadēs quas differētias nō poterit aliqñ cognoscere: nisi post plures: et plures percussiones. Est aūt bona cautela diutius aliqñ morari in tāgēdo esto etiā q paucioribus pulsatiōibus posset pulsuȝ discernere vt ab infirmo: et an stātibus attētior: diligentior et gratiosior habeatur interea tñ cautius cōsideret habitudinē patiētis: faciē et caput: et post cognitū pulsum cōtangat pectus: et hypocūdria: et regionē nutritiuorū et mēbrorū. Uidebit quoq linguā: et dētes: et vt quidā dicūt (qd tñ ego nō facio) odoret oris halitū infirmi: sic eñ accuratior iudicabitur: sic eñ et Galienus fecit cū Glaucone Rome ad tutiā medici egrotantis vt libro interiorū caplo septimo. Omnibus aūt presentibus infirmo etiā audiēte iudicet de multa pulsus bonitate: dicēs: vrinā tñ videbo: quia maxime his duobus pulsu videlicet: et vrina intelligitur genus febriū: et origo cause tēporū: ratio vita: mortisq professio: vt inquit Galienus de febribus ad Glauconē. Et surgens in absentia egrotātis vrinā videat in qua per cōueniētē morā obseruata debita cautela circūtenēte vrinā: cōsideret que in eo sunt cōsiderāda. Caueat tñ: ne in presentia egrotātis hoc fiat nō eñ debet medicus corā infirmo solus: vel cum alijs aliquid tractare de pulsu: vel vrina stāt eñ egroti auribus attētis: vt audiāt quid loquatur medicus. Et ad infirmuȝ denuo reuersus firmā ei promittat salutē: et nō vereatur etiā mendacijs vti: sunt eñ hec officiosa mendacia: et salutē ei permittat: pollicitus eñ diues quilibet esse pōt iuxta illd. Promittūt medici: tractāt fabrilia fabri. Omnia tñ ad curā eius necessaria fideliter ordinabit hortando tñ ipsuȝ: vt seipsuȝ que opȝ prebeat facientē suscipiendo que parabūtur plurimū cōfidenter: nam sic faciēdo non solū certa: sed etiā velox subsequetur sanitas.

¶ Capitulū de cautela in interrogādo.

Erit autem medicus oportunis nihil omittens vt honori: et glorie sue cōsulat post signorū igitur visionē vȝ vrinā: egestiōeȝ sudorē: vomitū: sputuȝ: alijs existētibus vt cūcta bene examinet: perquirēs etiā per interrogationē. Audiēs ab infirmo: et ab astātibus oīa que potest: inuestigans de oibus mutationibus egro superueniētibus: et que superuenerūt: et ita in posterū q superueniēt in processu vite nō solū magnis: sed etiā quantūcūq paruis: vt certior factus deceptiōes: et fallacias quascūq euitet. Galienus in libro pnosticoruȝ dicens necessariū esse medico interrogare causarū genera eos qui laborant: et de oibus que cōtigerit: et de eorū vnoquoq ne sinet se medicus decipi ab infirmis nō detegētibus omnifariā morbi causas: et sinthomata vt non derelinquātur incurati. Et primo ad glauconē medici ingredictes ad infirmū primuȝ eñ a maximis cōtēplari oportet ea que sunt fm egruȝ. deinde vere ab alijs. Nihil eñ quantuȝ possibile est etiā minimū obmittentes: et Damascenus in affoꝛismis: oportet de oibus egrū: vnde egritudo nasci soleat inquiri: tam in exterioribus: q in interioribus: neq te egrū per oia interrogare pudeat. Et Mesue similiter: non te pudeat egrū super oia interrogare: et hoc vt me-

E

lius et facilius super notitiaʒ rei venias: sicut ⁊ recte intonuit Boetius primo de cōsolatiōe si operaʒ medicātis expectas oportet vt vulnus tuū detegas. Cuʒ igit̃ de nouo vocatur medicus ad curā patiē tis querat nūquid aliqd illi factū fuerit: ⁊ q̄ remedia: ⁊ nūquid nocuerint: et tunc dicat se ea nō laudare. Si vero iuuerint non laudet: vt subtilior videat̃ vltra vulgares. Tria autē maxime petet medicus auctore Galieno scdo de interiorib9. s. locū idest mēbrum in quo est egritudo: passionē ⁊ sinthomata: ⁊ horū causa in notitiā illorū veniēs: etiā si fieri potest cū notitia oim sensuū exterior: qđ vbi fieri nō possit laborandū est cū sensibus interiorib9: et demū rōne si opus fuerit tñ a patiēte habita pquirēs ab eo de eius dispositione: vel etiā ab accidētibus q̄d patiatur interrogās. Cōsiderās in primis: preterita ipsa dearticulate perquirat interrogās quo tēpore: quota die ac hora patiēs egrotauerit. Et si aliqñ amplius cōsueuit egrotare: vel nō: ⁊ qua egritudine et si aliqua sue egritudinis causa precesserit primitiua: ⁊ quo regimine vsus fuerit preterito nedū vni9 anni: sed pluriuʒ. Quo autē ad sinthomata seu accidentia perquirat medicus de accidentibus aiarorū mēbrorū: vtrū videlicet dolorē capitis patiatur: aut vigilias superfluas: vel insomnietates aut somnū modū excedē tē: ⁊ de similibus: ⁊ de accidētibus mēbrorū spiritualiū nūquid anelitū anxiuʒ: an circa pect9 incēdiū: suspiria: tremorē cordis: ⁊ cōsimilia. De accidētibus vero nutritiuoruʒ nunquid prostrationē appetitus habuerit in sitim vel famē. Si cibuʒ vel potū retinuerit: vel vomuerit: aut retentū reiecerit. Si assumpto cibo grauet̃ vel ne. Si fluxum ventris ⁊ euacuatiōes alias vrine seu sudoris menstruoruʒ: vel emorroydaruʒ: vel alias quales oportet habuerit vel ne. Ex his eñi preteritis per inquisitionem inuētis: ⁊ presentibus scilicet vrina: egestione: et alijs existētibus mutatis et qualitate mutata: de quibus supradictū est per sensum perceptis mirū: immo dū medicus in operatione sua fortunabitur: adeo vt ex his cognitis poterit medicus de passiōe causa ⁊ loco sumere notionē: quam dum patienti nunciauerit: admirabilē medicum iudicabit et per cōsequens in manibus illius confidēter se cōmittet. Exemplo Galieni in libro de interioribus capitulo septimo ĩ cura medici egrotantis. Cuʒ Glauco ad ipsum accedēs Rome ibi. His omibus sensu et ratiōe dijudicatis: ⁊ mēte discussis erit medici officium: vt ab intrinseco separatus ꝯsanguineos et amicos egro tātis: vel quoscūq; presētes seorsuʒ vocari iubeat: et patiētis egritudinē maifestare: immīnēs vel nō immines periculū detegere. Sit tñ talis sermo eius: poti9 vt eos non aggrauet postremo remediū adhibere.

¶ Capitulū de cautela in pronosticādo.

Dixit Galien9 libro pronosticationū. Non circūambulo predicās meas pronosticationes ⁊ curas: ne magis medici odiāt me diuinatorē ⁊ magū vocātes: et alia milia cōtra me promulgātes: propter qđ inter medicorum sapientes conuenit medicū oportere esse sagacē: et astutū nō precipitem: nec festiuū in futurorū pronuciatione. Preuidebit itaq; medicus ante pronosticationē omniū preuisiones examine dicentis Hypocratis primo pronosticorum: q̄ de melioribus rebus est vt medicus vtatur preuisiōe idest pronosticatione. Et Galien9 primo de creticis. Nō est medicus qui meditetur rōne nisi pri9 iudicauerit ratione ⁊ iudicare non poterit nisi rē rōne cognoscat. Erit ergo medicus nihil saltē in pria visitatione de futuris dispositiōibus patiētis pronūciās precipue tñ de salute vel morte: de quib9 profecto iudiciū certū haberi nō potest nisi pluribus cōditionibus prenotatis. Expectabit igitur futura signa subsequē tia in patiente: vt illorū naturā atq; virtutem considerās omnia adinuicē cōparās sue pronosticatiōis iudiciū quo melius fieri poterit cōfirmetur: et precipue cognitio virtutis ⁊ morbi dispositionib9 ⁊ ad inuiceʒ comparatis. Si bona signa preualuerint pronūciet de salute. Si vero ecōtra de perditiōe semper tamē pronūciando: ⁊ in sermone sit medicus dubius. Dixit eñi Auicēna secunda quarti. Cum apparuerint signa mala timorosa premittimus sermonē in perditione inde ad plurimū contingentē. Nam quis

saluo eius honore nõ fungatur mulierũ neq3 astantiũ officio. Sic eñi vilipẽderet seipsum. Erit medicus magis sollicit9 de dieta q̃ de potiõe aut cyrurgia. Uñ Damascenus. Si dieta curare potiris ꝓsperã inuenies: ꝑpter qð Gal. pˀio regiminuȝ acutoꝛũ dixit: ꝙ medicus dȝ habere duos oculos. Dextrũ attentũ ad virtutẽ dieta. s. cõseruandã: ⁊ sinistrũ ad egritudinẽ depellendã ⁊ fugiendã per potionẽ et cyrurgiã. In singulis visitatiõibus studeat medicus aliqd noui facere vel ordinare vel mutare: subtrahere vel addere: ne frustra videat̃ omni vice visitasse. Ad vsum tñ medicinarũ: si deuenire op9 fuerit: vtat̃ medicus mitioꝛib9 ⁊ nature magis familiarib9. Erit igit̃ in vsu ei9 medicina poti9 cibalis q̃ vera ⁊ pura medicina. Nã blãdiri coꝛpoꝛib9 hũanis patiẽtibus magis prestat: ⁊ hoc si cura blãditiua sola moꝛbus depelli possit. Paret ita ꝙ medicinas iocundioꝛes ⁊ sapidioꝛes. Unde Damascenus in affoꝛismis. Medicina que tẽperamẽto vicina est odoꝛifera. Si ꝺm eã cibus fieri possit optimũ esset medicinarũ virtute tñ integra seruata: vt iquit Galien9. Et in hoc bona cautela obseruet̃: vt cũ bꝛodio aliqñ exhibeatur: vt mãna ⁊ aliqua cõsimilia. Laudauit enim Damascenus in affoꝛismis suis quietẽ sup potionẽ: idest dimissionẽ medicine. Unde Galien9 octauo memiri dixit. Cibi apud ea que nutriũtur: idest mẽbꝛa familiaritatẽ ꝺm bonã substantiã habẽt: qð est maximũ. In curis passionuȝ q̃ fiunt ꝺm discrasiaȝ: optime eñ operãtur ea que cũ hoc ꝙ sanant discrasiã ꝑsit nutrire. Ad puras vero medicinas conuersus medic9: si opus fuerit: eas poti9 paulatim q̃ subito prestat appꝛoximata: ⁊ exterius magis: q̃ interius: hoc tñ faciẽdo pꝛout sanãde dispositiõis reqrit necessitas. Solutiuas medicinas quoad fieri põt deuitet: earũ vsuȝ differat ꝙ si eis vti opoꝛtuerit: expedit vt eas cognoscat medicus quas oꝛdinat vt nõ oꝛdinet pꝛo salute letiferã. Cauere quoq3 dȝ ne in substãtia earũ sint sophysticate: aliter salsificate: ne sint in earum dosi variate: ac sint coꝛrupte: aut nimia vetustate cõsumpte spiritũ nõ habẽtes: eas quoq3 vel cõsolatas: vel ad eoꝛuȝ consolationẽ pꝛotinus intẽdat. Caueat medicus vsum medicinarũ opilatarũ: vt possibile est: ⁊ cuȝ eis indiguerit eisdẽ refractis: ⁊ potius exterius: q̃ interius: ⁊ per inferius magis q̃ superius appꝛoximatis vt pˀcipit Mesue in sua consolatione medicinarũ. In cura egritudinis non dãtis inductas: vt doloꝛis intensi colici vel squinãtie: expedit medico pꝛõptũ esse ⁊ solertẽ ⁊ copiosum in exhibẽdis remedijs gradati vnũ post aliud sine intermissione admiuistrãdo: plurimũ eñi laudandus est medicus copiosus in remedijs ꝑsentaneis. Expedit tñ medico vt cautus sit ꝺm discursuȝ tẽpoꝛũ distinguere antiquoꝛuȝ canones qm̃ natura humana ⁊ oĩm inferioꝛũ per mutata ⁊ imbecillioꝛ facta: cõtinuoq3 labitur i defectũ: vt denotat stature minoratio: coꝛpoꝛũ robur: operationũ perfectio: oĩa diminuta ⁊ vite abbꝛeuiatio. Facit aũt ad hoc nõ parũ pꝛauũ ⁊ inoꝛdinatũ viuentiũ his tẽpoꝛibus regimen. Genus eñi humanũ: teste Galieno in de regimine sanitatis in gulositatẽ lapsuȝ: incontinẽtiãq3 pˀcipitatũ: de curato factũ est discretũ: pꝛopter qð semẽ eius est tale ⁊ qð ex tali semine nascit̃: inde generat̃ discretũ medicũ adhuc viuens: quo fit: vt imbecilli nature humane iam facte multaq3 olim fuerunt remedia potentia vel salubꝛia hodie vel sunt moꝛtalia vel debilia vel inutilia. Testis est mihi Serapio pꝛimo bꝛeuiarij dicẽs: eleboꝛũ nigrũ qui securioꝛ est albo nũc esse dimidendũ: et eleboꝛus albus tp̃e Mesue erat intolerabilis: sicut venenũ perniciosum pꝛopter debilitatẽ nature. Recte ergo dicit̃ medicis nostri tp̃is quos mũdi laboꝛ agitat antiquoꝝ dogmate ꝺm tp̃a distinguite: ⁊ effectũ nature oĩ intẽtione liberate. Expedit medicũ recte considerare patiẽtiũ diuersoꝛũ naturas diuersas: vt caute procedat. Unde Galie. super vltimo epidimioꝛũ Hypocratis: ait quosdaȝ tales esse qui delectationibus se et eoꝝ desiderijs continent: ⁊ aliqui ecõuerso bene se ab illis cõtinẽt. Terrebit igitur medicus et ex officio suo trepidabit patientẽ inoꝛdinatũ ⁊ incontinentẽ: sibi quoq3 efficacia pꝛedicẽs que inde possunt sibi accidere incõmoda ex incõtinẽtia: ⁊ si persistat incontinẽs aliquantulũ condescendendum est illius desiderijs. Dixit Galie. sexto memiri qui regulari vtitur metado:

et cum hoc cognoscit simpliciū pharmacorū vires: nū॰ carebit auxilijs: siue moretur in nemore: siue agat aliqđ opus in agro: siue sit in itinere pharmacijs carēs sicut Existratus scribit ꝙ curauit se cum rubi succo: non presente in illo loco alia pharmaco. Si acciderit patientē nolle vti remedio sibi administrato vt aqua sumach: que cōfert in disinteria ꝛ fluxu vētris: colorāda est ad similitudinem vini: et dicere eā esse vinū limphatū. Similiter de vino granatorū: dicēdo patiēti ꝙ est vinū verū sed pauciferū. Caueat medicus approximare fomētationes infrigidantes vel embrocas circa aliqđ membrū tēpore crisis neqꝫ tpe sudoris vel in declinatiōe paroxismi pluriū febriū. Expedit medico: si post exhibitum pharmacū solutiuū non sequaꝛ inde solutio inculpare astātes vel malū regimē infirmi: vt ꝙ dormierit: vel non dormierit super assumptū pharmacū: vel ꝙ exposuerit se aeri vel vento: aut ꝙ iratus ꝛ cetera similia. Nō debet medicus cuicūqꝫ dolori leui cōtingēti in febribus exhibere medelā nisi excesserit. Si egrotātē in periculo vite derelinquat medicus: nō reuertatur ad eū ne forte obiens frenesi: obuiet funeri vel exequijs illius: sed mittatur famulus vel nuncius: vt inquirat de statu illius. Et bona cautela est: vt si vespere illū visitaueris: et dereliqueris illū valde aggrauatū ita vt dubites de eius morte in nocte dicas illis de domo illius vt bene tēpestiue significēt tibi de statu illius: si manē venerit nūcius iā innotescet tibi de cōditiōibus patiētis. Si nō veniet: iā cōiectu rari poteris de eius morte. Fugiat medicus quantū possibile est morituros neqꝫ val de propinquis morti aliquid operetur: ne si moriatur cito: dicatur se illū interfecisse neqꝫ sit presens dū homo moritur.

¶ De speciali cautela circa aliquos morbos et corpora. R.

Expedit medico corū corporū curā renuere ex quorū cura facile pōt incurrere ifamiā: sicut precipue sunt infantes pregnātes: ꝛ oculorū egritudines. Laborātibus pterea lapillo nullū excidat sed ex pte eius artis hoc negociū pmittat medicus: vt precipit Hypocrates in suo iureiurādo. Caueat igiꝛ medicus dū pregnātes curat si pti gat eas curare ne pregnāti exhibeat medicinā: nisi quā q sunt de familia eius pparāt: vel saltē bn noscāt: sicut ius pulli: mānā: et talia leuia. Qđ si ad fortiora deuenien dū sit: sicuti ēt ad flobotomiā caueat ne solus talē puinciā aggrediaꝛ: sꝫ sociū habeat: ne solus imputeꝛ de aborsu: si cōtigerit. Sit memor si ad puocationē abor sus aliquo spāli casu ducit minus malū esse in pncipio ipregnatiōis: ꝙ vltra pcedēte: qꝛ nō est tāte perfectiōis. Obseruet pcepta Hypocratis i iureiurādo. Nullius rogatu mortiferū venenū alicui det medicus: neqꝫ id cuiqꝫ cōsulat: neqꝫ assignet: neqꝫ qd significet: neqꝫ de eo loquaꝛ: neqꝫ pgnāti mulieri ad iterficiēdū fetū potionē porrigat: neqꝫ cōsulat: Imo ptinus deneget neqꝫ quale aut qđ sit cuiqꝫ cōmonet: ꝛ petētē corripiat: ꝛ reprehendat. Qđ si reprehēsio nō proderit ptra tales pteruo vultu oīfariā est insurgēdū. Ad medelā corporū neutrorū vt nūc nō statim approximet medicus solutiua fortia: vt pillu. cochias: vel aliđ hmōi: qꝛ multi talū: ꝛ multotiēs euadunt per solā dietā: ꝛ passio p cōstitutionē aeris sequētibus diebus ex se recedit nullo adhibito medicamie.

¶ De mercede medici accipienda.

Icet intētio medici nō debeat esse in medendo ad pecuniā: sed a deo retributionē ꝛ meritū expectare: auctore Halyabate. Attū quia expedit medico quoad fieri pōt celerius: vt eger cuius cura salutis sibi cōmissa est sanitati pristine restituaꝛ: pcipiēte Hypocrate in suo iureiurādo: medicū nemini egritudinē dilaturū. Egritudines em cū prolōganꝛ nō relinquūt medicū oīno immunē ab infamia saltē apđ vulgares. Inter ea aūt q̄ opitulanꝛ veloci saluti est vt patiētē: ꝛ q sui sunt p viribus alliciat ꝛ obliget: vt mādatis suis obediāt. Iō studiū medici sit: ꝛ ꝙ nō sit postponēdū vt a patiēte suo decēter satisfiat. Sic em medicus maioris apō illū efficietur auctoritatis: illū excellētiorē iudicat ipsū sibi ad hūanā cōmunicat pollitiā. Illi oēs obtēperare conātur: ne amittantur expense: sicqꝫ demum citius sanatur.

Juxta illud. Empta solet care multis me dicina iuuare. Si data sit gratis nihil cõ fert vtilitatis. Triplex autẽ est modus se habẽdi patiẽtis ad medicũ. Un9 quo pa tiẽs dicit diuinus: respectu medici ꝛ hoc qñ infirmus vehemẽti languore crucia tus medicũ deprecatur de restituẽda cor poris sanitate. Dyabolicus vero: duꝫ sa nitate iã adepta medico vt decet nõ satis facit: illũ negligit medico obuiãs: illũ fu git veluti dyabolicis vestigijs cõsignatũ sed human9: si patiẽs dũ sanatur: ꝛ post adeptã sanitatẽ medico iuxta merita sa tisfacit illũ sibi reputãs dñꝫ ꝛ amicũ: mer cedẽ igitur cõdignã sine intermissiõe re cipiat medic9. Neq₃ vnq̃ sit oblati nega tor: nisi fortasse: sibi q̃d prius intulerit tã ti ꝛ maxime cũ minor aut mediocris fue rit medicus. Dign9 est eñ mercenarius mercede sua. Memi erit medic9 artẽ me dicinalẽ: ꝛ p̃cipue curatiuã marti ascribi oibus fere planetis odiosioris irremune ratiõis obiurgio: ꝛ oĩs iniq̃tatis dator: propter qd̃ expetit medici negociũ ne de cipiat̃ punit9 firmare nisi patiẽs magni ficus fuerit: et curialis: vel fuerit tibi affi nitate cõiunctus: aut pauper: ex hoc eñ centuplũ accipies. Ex alio lex affinitatis suadet. Paupes v̾o et egeni nõ sunt op primẽdi: neq₃ deserẽdi intuitu saltẽ pieta tis: cuꝫ inde cõsurgat medici laudabilis fama. Qd̃ eñ abũdãter medicus accepit pauperculis velit amore bonitatis. Salua toris nostri impartiri. Ab alijs vero acci piat: omni tñ cũ modestia q̃ vt volẽs ve lit: ꝛ quasi veluti nõ aduertens aĩaduer tat: ꝛ quasi renuẽs libẽti aĩo manuũ cuꝫ dexteritate porrigẽdo recipiat: ne de ni mia sitis auiditate n̄otet̃. Nec p̱fecto est nostratũ inter ceteras miserias dura cõ ditio: vt patiẽtibus videat̃ nihil nostri in eorũ visitatiõib9 impẽdere p̱pter qd̃ ob sequia medicoꝝ innitit̃ vt ad multũ. Ni si ergo medicus p̄mia recipiat labor ei9 vertet̃ in dãnũ. Sed cũ labor est in dãno mortalis crescit egestas: ꝛ q̃ emit rẽ care: et eã vult donare disponat se mẽdicare. Meminerit quoq₃ medic9 q₃ sine bonis exterioribus quoꝝ fortuna est dña nõ cõ tingit esse hoiem felicẽ neq₃ ab ei9 memo ria excedat preceptũ antiquũ. Dũ dolet infirm9 medic9 sit pignore firmus. Exp̃s lãguoris non est memor huius amoris.

Et iterũ dũ morbus fortis est medico p̱ mittit̃. Licet aũt hec obseruanda sunt in mercedẽ accipiẽdo: in petẽdo tñ eã caute procedat medic9: ne: vt aiũt: in fractio ne panis dignoscat̃: plerũq₃ eniꝫ medici ita modũ excedũt i petẽdo: vt ars n̄ra vi lescat: immo et aliq̄n pro foro: ꝛ i iudicio litigãdo statuũt p̱cessus ordinarios: aut q̃ profecto vituperãdi sunt: in oi eñ ne gocio cauẽdũ est: vt nequit nimis. Si er go cõtingat patiẽtes periode flegmatis in dãdo periodicare: motu scꝫ quottidia no: aut motu colere de secũdo in scd̃m se rat medicus equo aĩo. Sic eñ non tolle rabilis est his nostris luctuosis tpib9 cõ ditio. Si aũt cõtingat vt plurimũ sit pa tientẽ in dãdo ad periodũ melãcolie de quarto in quartũ periodicare bona cau tela est vt medic9 aliquã de diurnis visita tionib9 negligat matutinã vꝫ: aut vesp̱ tinã. Sic eñ notũ fiet patiẽti volẽti itelli gere causam. Et stimulabitur vt sequen ti visitatione medico satisfaciat: et oĩno quantuꝫ est possibile: interrũpendi sunt motus quartani quintani et sextani: et qui in amplius protenduntur: ceu inuti les medico et omnino perniciosi. Quod si surdum se prebeat patiens: hac caute la ad aliam deueniendum est: vt astan tem fidum: vel apothecarium: vel alium in quo confidet medicus moneat veluti ex se vel patientẽ: vel affines aut amicos moneat vt medici memores sint: si festi nam salutem patientis exoptent.

Capitulum quintum de modo se habendi medici erga pre sentes: et primo erga in firmo astantes.

Expedit medico cuꝫ familiaribus domus patien tis verba nõ multiplicare ni si ea tantũ que ad infirmi cu ram pertinent: sed premini stros idoneos conscios exequendo ea q̃ ab eo ordinantur: iuxta veritatẽ ipsoruꝫ et occursum synthomatũ et alioꝝ siſr et que fideles ꝛ sollicitos in flobotomãdo vẽtosando: ꝛ scalpellãdo ꝛ sanguisugas apponẽdo: ꝛ in fricãdo: ꝛ ligaturas in ex tremis faciẽdo: et in oib9 alijs acq̃sitis p̱ officio astãtis: neq₃ post hoc habeat me dic9 hoc p̄ceptũ: imo ad inẽtionẽ aliq̄ruꝫ

taliū: & inuentorū cōseruationē pro viribus euigilet: nā etiā mediocris error circa ea que sunt astantis pōt esse causa interius patiētis. Et his talib⁹ vtatur & procuret: vt deceti eorū mercede accipiātur pro astātibus infirmorum suorum: & circa eos existēs talis astās honorez medici tutat: ipsuz summis laudibus extollat: & presto sit vt fideliter exequātur q̄ per medicū ordinātur. Si vero vt plurimū fit: inueniat astātes idiotas: vtat medicus bona cautela: vt eos sibi reddat beniuolos: eoruz officiū laudādo & modū: sollicitudinem: amorē: & diligētiā. Sic eñi faciēs eū astātē sibi deditū vt partes concernētes honorē: & vtilitatē medici tueātur. Si tamē arrogās esset aut presumptuosus vel insolēs: nimiū sibi ascribēs. Bona cautela medici est: vt eius insolētiā cū bona modestia refrāgat: eius dicta vel opera non oīno acceptādo: sed vel mutādo: vel aliquātulū limitādo: vel quōlibet alio modo variādo: ne oīa sibi ascribat. Tuti⁹ tñ est vt eū sibi amicū faciat q̄ cum eodē altercari: nisi medicus tāte auctoritatis esset vt posset ipsum a passione remouere: & eius loco aliū substituere. Et oīno opz medicū in omnibus esse sagacē & astutū.

¶ De modo se habendi medici erga mulieres patientis.

Diligēter aduertat medicus ne infamiā inhonestatis incurrat. Erit medicus auctore Halyabate procul ab oī libidine. Nec ad cuiusq̄ ea de causa matrē aut vxorē: ceteraue scilicet q̄ egrotātis sunt intueatur. Cū mulierib⁹ igitur domus infirmi verba nō multiplicet medicus: nisi tñ q̄ ad illius curā pertinēt. Eis nō petētibus prebeat consiliū: quātominus cū eis aloquens inhonesta: aliter eñi ludibrio esset oibus: & cū dāno & incursu infamie vitupērādus. Nihil in secreto ī domo patiētis cū aliqua muliere pertractet: nisi ipa annosa fuerit: cum qua de secretis mulierū perquirere licet. Fugiat neq̄ tactu: neq̄ aspectu in aliquā earū flāmā libidinis inardescere. Nō vtatur igitur medicus magis colloquijs: neq̄ cōsilijs: neq̄ risu inhonesto: neq̄ verbis obscenis aut lasciuiosis cū vxore aut mulierib⁹ patiētis. Jurauit Hypocrates et iureiurādo medicos astrinxit euitaturos se omnem iniuriā: oēm corruptelā circa genus turpitudinis res ēt venereas spōte sua: siue muliebria corpa curauerint: siue virilia.

¶ De modo se habēdi medici erga alios medicos in eadē cura sibi delegatos.

Si ergo contingat vt mos est plures medicorū in eadē cura constitutos esse: aut ergo post ipm vocantur: aut ipe post eos vocatur: sicq̄ est de more vt proborū medicoruz ordinare: & socios petere vt fuit etiā mos Gal. Fortasse eñ inuenirēt plures remedia saluberrima: que non inuenit vnus: iuxta illud. Quod tu non nosti fortasse nouit ofellus: in quibus casib⁹ sunt cautele obseruāde. Non presumas solus curare egritudinē de qua rōnabiliter mors cognoscit: sed sociū vel plures petas. Societas eñ nō aufert p̄miū: sed singularitas plerūq̄ infamiā parit: imo affinib⁹ & amicis qui patiētis sunt astringat ad dādū sibi sociū alias se curaturuz nequaq̄. Si medico incūbit sociū petere: eligat ex eis nō inuidū: nō emulū: nō malignū: neq̄ ianis glorie quesitorē: sed ex eis fideliorē seniorē aliq̄n et magis ab egro affectatū: cū quo de cōicato cōsilio fiant singula. Si eñ post medicuz vocat vnus vel plures: sicuti opulētiores q̄dā fastu quodā deducti plures cōuertūt ad se medicos qd nūquid cōferat patiēti vl nc impertinēs est proposito. Et sint plebei aut pure emperici cū illo vel illis nō solēniter: vt moris est cōferat easuz patiētis. Uilescit plurimū intellect⁹ canonici medici dedignatur si sapit venietq̄ forte is plebeius in aliquā casus notitiā: si canonice cū eo casum conferat: precipue si perspicacis verbi fuerit & boni iudicij: vt plurimi reperiunt. Si vero in sciētia medicinali doctrinat⁹ fuerit & ei associat in cura: equo animo & benigno de gerēdis circa infirmum cōferat seorsum amotis vulgaribus: immo & oibus amicis & affinibus patiētis: nisi forte esset aliq̄s medicine professor cui iure et ex merito nō est negādū cōmertiū vel collegiū. Uñ plurimum dāuādi sunt qui publice collegiāt. Tū qr difficile est quin vel discordia: vel

iurgiū vel dissensus aliquis eueniat: seu oriatur inter collegiātes non sine vulgariū murmuratione ꝛ medicorū cōtēptu. Tū etiā qꝛ presentib⁹ extraneis quilibet exponit se vt videatur sociū excellere: vt superior appareat: ꝛ hec oīa in proditione aīe eorū. Quod si tecū associatus: vel plures fideliter agēt: idētidē illi ipēdas. Si vero ecōuerso:ꝛ tu idētidem illi. Par eī pari referto: qđ placeat vel mordeat. In collegiādo aūt obseruetur modus canonicus principis prima primi in caplo de subiectꝭ medicine rōcinādo circa egritudines: et carū causas particulares: et earū signa vsqꝫ ad pronostica:ꝛ qualiter egritudo remoueat̄ ꝛ cuiuscūqꝫ carū rerū esse occultū fuerit:ꝛ ad illđ demōstratione̅ afferre ignotū tale: siue fuerit cā: siue signū diuidēdo: numerādo ꝛ cōplendo. Expedit medico anteqꝫ socius illi vocetur in cura ipso sciente de futuro socio ordinare quecūqꝫ possibile est i cura patiētis in quacūqꝫ forma fuerit: ne altero supuocato medicus videat̄ in aliquo remedio defecisse. Qđ si dicat publice prouocatus medicus aliqđ remediū per precedētē medicū nō ordinatū dicat precedētē medicū illud fecisse:ꝛ quotquot adducit in mediūꝫ superuocatus medicus oīa dicat se administrasse: etiā si verū nō sit: ne de ignorātia imputet̄. Si vero contingat medicū ad curā patiētis alterius medici superuocari: bona eī cautela et laude digna est petere nūquid alius medicus illū visitauerit vel ne. Et si sic aliqua de remediis suis laudet et cuꝫ in sociū querat: eūqꝫ vocare faciat: etiā si discipulus sit: neqꝫ dedignetur: sed decēter honoret: ꝛ cū eo seorsum de dispositionibus egri consulant voce submissa ꝛ facie depressa et videatur super oībus attentius cogitare. Quod si aliquis illū errasse cognoscat non sit illius erroris publicus propalator: sed potius ipsius tacit⁹ corrector. Si egritudo dat īducias expectare medicū: cuius ista fuit cura principalis secū cōferre casum et quecūqꝫ acta sunt ꝛ intelligere: nihilqꝫ de fiēdis approximare nisi de cōicato cōsilio. Sic enim nisi malignus sit ipsum facis tibi beniuolū. Qđ si aliqđ nouū remediū in mediūꝫ adducas: ꝛ dicat precedēs medic⁹ illud fecisse. Respondēdū est illi: factū fuit tale remediū eo tpe quo nō cōtulit sed fiat iterū: qꝛ nūc est tēpus: ꝛ addat illico aliđ remediū: et ita caute procedat. Qđ si cōtingat medicū socio te iuito exhibere aliquā medicinā precipue solutiuā vel curā dimittas manifestata volūtate tua pri⁹ amicis patiētis: vel nō permittas eā exhiberi nisi cū ꝓtestatiōe precipue in egritudine suspecta. Discussis autē oīb⁹ pro cura patiētis: ꝛ visis signis: ꝛ collegio cōpleto accedāt ad patienteꝫ. Et si publice aliquid dicat socius: qđ prius nō dixerit: vel nō oīno laudes nisi tepide: vel si laudaret cappares: ꝛ laudet alter cicoream: vel aliqđ cōsimile: vt honori etiā suo medicus cōsulat. Nouerit malignus medicus detractor qꝫ dū magis ꝛ apertius detrahit socio minus illi creditur. Eius venenū detegitur: magis diffamat̄ ꝛ veluti gladiū iugulo suo apponit. Pluria laude digna est modestia in oī artificio: maxime tñ in medico: sed mixta sit astutie ꝛ sagacitati nā non minus vituperatur nimia simplicitas: qꝫ superflua duplicitas et triplicitas: et oīno nō sit medicus immemor ei⁹ qđ dixit Horati⁹. Est modus in reb⁹: sunt certi deniqꝫ fines. Quos vltra citraqꝫ nequit consistere rectum.

¶ De modo se habēdi medici erga discipulos auditores: si doctor legens fuerit.

Officiuꝫ docētis medici est hāc artē sine mercede ꝛ pactiōe edocere: precepta oīa libēter ꝛ fideliter tradere. Officiuꝫ doctoris medicine est veritatē scibiliuꝫ medicine auditorib⁹ manifestare: que in libris auctorū sunt: bono aīo dilucidare. Iniqui profecto animi est sciēs nolēs docere: iuxta illud. Infelix qui multa sapit spernit qꝫ docere. Quecūqꝫ experta didicit ꝛ inuenit memoratu digna ex eis reuelare. Ab erroribus se cauere: semperqꝫ discipulos vt ab erroribus se custodiant mōere. Si parti theorice in legēdo incūbat ad operationē canonū speculabiliuꝫ se vertere: ea quoad fieri poterit luce clariora reddere: nōnullos canones practicos interserere: nō impertinēter: neqꝫ inutiliter auditorib⁹ persuadere partis theorice vtilitatē: ꝛ dignitatē cuꝫ speculabilia medicine sint veluti fundamentū cōsideratorū

in parte practica nequaq̄ post se habenda. Si vero parti practice: illud idez suo modo auditores tn̄ hortari: vt parti curatiue immergāt casus practicos: ꝛ secreta remedia fm̄ exigentiā egritudinū singulis lectiōibus narrare. Partes practice vtilitatē: ꝛ gloriā: cū sit veluti finis cōsideratorū in theorica declarare. Expedit tn̄ ita oībus suadere ꝛ eos ad medicinā allicere ita theoricā: vt nō totū adolescētie tēpus in ea conterāt: ꝛ precipue in quorūdā modernorūz speculationibus: ne in illis theorice giris: atq̄ meādris veluti in syreneos scopulos cōsenescāt nō aliter ita etiā ad partē operatiuā eos allicere: vt theoricā nō negligant sine qua nec scitur practica perfecte: neq̄ saluatur quis ab errore in actu operandi.

❡ De modo se habendi medici erga aromatarium.

Expedit medico eligere sibi fidelē aromatariū et qui artē suā nouerit omī modo oportune taz in simpliciū cognitione q̄ȝ in eorꝫ per artificiū debita permixtione ad antidota cōponēda quocūq̄ modo et forma illa debeāt ministrari: ꝛ ī alijs que ad artē pertinēt sit instructus illiq̄ suadere et precipere vt medicinas eligat cōgruas ꝛ easq̄ precio cōdecēti vēdat. Prestat medico si medicinaz solutiuam ordinat: vel opiataz: vt ipse presens adsit et intersit: vt cōuenienti qualitate ꝛ ordine: ꝛ pondere preparetur iuxta medici preceptū: ne error cōmittatur. Si contingat medicum ordinare aliquā medicinā solutinā vel opiatā in aliqua egritudine timorosa ad fugiēdā infamiaz possibilē euenire si forte medicina ista effrenitaret nimiuz soluēdo vel opiata nimiū stupefaceret ꝛ res succederet ī sinistrū bona cautela est vt nō ordinetur tota dosis: vel nulla fiat mentio in receptarijs per scripturā. Ne forte si res male succederet venirēt amici ad videndum que medicina fuit ista ꝛ ita infamiaretur medicus: sed secrete cōmittantur aromatario fideli quod acturus sit ꝛ in qua dosi: cui precipiatur a medico: vt nemini dicat ordinationē illam: neq̄ illius appareat scriptura.

❡ De mō se hn̄di medici erga plebeios.

Non est paruz difficilis medico hic modus viuēdi cum oīs plebeius vulgaris ydiota ignorans est. Omis autez talis ignorās est malus semper scindens in contraria: caute procedēdū est maxime medico cōducto ad curā alicuius cōitatis: impossibile est eñ oībus indulgere: ꝛ cōplacere. Unde hanc nostratū vt ita dicā miseriaz et in libro pronosticationum auctoritate Platonis ait. Si debēt cōparari ab ifantibus: vel ab hoībus insipientibus medicus ꝛ cocus: cocus non in medico id qđ plus deportabit. Expedit igitur medico vt oībus existat notus bona fama si doctrina nemini tn̄ familiaris ne nimia familiaritate contēnatur. Si tn̄ cuz aliquo vulgari affinitate cōiunctus sit: ꝛ magis illi familiarē se prebeat excusaturo. Nō seuerus neq̄ crudelis: ne propter illa deuitetur. Uulgo morib9 ꝛ gestis et vestitu laudabiliter se ostēdat. Si cum vulgaribus sermonē habere contigerit nulli9 dicta reprobet. Cū eis non est altercanduz: sed affirmet que cōitati hoim videntur: et laudet veluti vtilia. Omnibus affabilem se reddere: neminē spernere: oībus benigne remedia exhibere. Cū tēpus loquendi datur medico: sit ille affabilis: ornate et pulchre cū quadaz grauitate loquens etiā in parabolis aliqñ dicunt sapiētes: nō pudeat medicū vocari parabolanuz: cū euāgelica lectio doceat summū medicū Jesuz christū fuisse parabolanū: idest in parabolis loquutū. Omnis autē christi actio nostra est istructio. Jurgia: lites et partialitates: que plurimū solēt oriri ꝛ foueri in ciuitatibus vel cōitatib9 quouis modo fugiet: cōe bonū ciuitatis illi9 vel patrie zelet: laudes vulgi nō cupiat: nā vulgus ignobile non discernit peritū ab imperito laudādū: vel cōmendandū a vituperādo. Honores seu reuerentiaz sibi exhibitas non spernat: propter qđ si per ciuitatē vel alia loca publica transire contingat equester falleratus vel pedes et cum reuerētia salutetur vnicuiq̄ reddat cōsimile: blandū se porrigens. Petētibus consilia medicus conditiones petentis: ꝛ materiā petitam consideret diligenter. Nam si petēs fuerit fidedignus:

neq a casu petens et de re licita petat: ei consiliū est exhibendū. Hic tñ bonā cautelā seruare opꝫ: vt ars magis sit in ꝑtio. Medicum tamē ex improuiso petentem et quasi a casu non illico medicus prebeat remedium: etiam si in promptu haberet remedia. Sed differat precipue si dispositio de qua petitur dat inducias: et iubeas illi vt in crastinum deferat vrinam: vt videatur velle maturius incedere.

Capitulum sextum et vltimum de modo se habendi medici quantū ad ea que extrinsecus sunt.

Sit medicus quoad facultatē diues: vel saltē nō oīno egenus eius locus habitationis: siue domus omnibus notus: vt inueniri possit: emergēte necessitate. Hospitiū tamē eius quoad intima secretū: paucisq notū non resonans: nō calcatū: ꝛ in cursib9 dixit Conciliator: non etiā mitris ꝛ vexillis medicinalib9 organis insignitū. Nō est medici querere festiuitates: neq cantus: neq tripudia. Non sit medicus pulsator instrumētorū musicaliū: non postibulorū visitator. Non conuersetur cum pollutis et publice peccatoribus aut infamibus aut flagitiosis hominib9: ꝛ precipue homicidis. Non occupetur in rebus publicis ꝛ negociationibus. Ex his em̄ oritur: vt fundamēta medicine negligantur: cōfidentia infirmi de medico depellitur: auctoritas minuitur: et denum inutilis ꝛ nociuus medicus indicat. Nō intromittat se medicus in emēdo necessaria domui: precipue circa victū quottidianū: vilescit em̄ ꝛ a vulgo notat. Non venationibus occupet: non armis: nō in alchimia qua hoīes postremo solū ditātur spe: fuligine: ꝛ stultitia. Non agricultura. Non pomposus per ciuitatē incedens ꝛ vt sit ad vnū dicere oīs medici intentio: et occupatio sit circa medicinalia dūtaxat. Dixit Halyabas: volentē itaq medicū esse perfectū: obseruare oportet hec mandata: et eis informari qui ducti sunt moribus nec cōtēnere oīno. Si enim his inheserit medela eius recta hoībus complacens fiet: inclinabūturq ad eum: amabitur honorabitur: honesta erit ei9 fama apud eos: necnon cū his meritis ꝛ premiis premiabitur apud deum. Inquit Nicolus: ad conuiuium inuitatus medicus si potest primū locū sibi non vēdicet: neq ostendat se importunū: neq famelicū: nullū cibum vituperet: nullūq fastidiat: esto etiā ꝙ vituperandus esset: sed summe laudet qualitatē: et quātitatē extollat: non comedet ad implendū ventris lacunā sed in cibo ꝛ potu sobrius sit. Et si in domo patientis fuerit tunc cū ciborū oblectationibus occupatus fuerit: nō obliuiscatur patiētis: sed ad infirmū mittat: et de statu eius inquirat: vt noīe sui patiens cognoscat: ꝙ medicus etiam inter delitias sui non obliuiscatur. Cūq a mensa surrexerit ad infirmū ingrediēs dicat sibi optime paratum. Hec quidem sunt: quo ad medicū referri oportet que qui inuiolata: incorruptaq hoc mō pure et sancte: recteq seruauerit vrbes frequentando non verbis solū verū etiā re medicus censebitur: vita arteq sua felicissime fortunatissimeq fruetur: eius nomen ꝛ gloria apud vniuersos homines: et nationes imperpetuum celebrabitur. Trāsgredienti aūt cōtraria oīa eueniēt.

FINIS.

Ad emptores hunc librum.

Que cūcta tenuit: tenet hic libell9 amice
Hypocras: ꝛ canonū q̄ sapiere senex.
Hūc eme si poteris: poteris mō cūcta docere
Et cautelarum diceris hermogenes
Hūc Verona q̄ zerb9 gaudet scripsit apollo.
Dixerit mētē: certa cūcta sibi.
Hūc eme q̄ cūcta senū: veterūq priorum
Scire cupis: alter eris appollineus.

Impressum Lugduni per Antonium Blanchard. Anno domini Mil.cccc xxv. die. vij. Januarij.

❡ Tabula pillularij magistri Panthateonis de Confluentia.

Richard masson apoticaire de ville
franche demourant a la coppe

[illegible] a [illegible] Richard

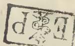
Richard masson

Richard masson [illegible]

Anno domini

Richard masson

[illegible]

Simonez [illegible]
[illegible] Richard ma[illegible]

quoq; tempore, & publicorum, & priuatorum ædificio rum, pro amplitudine rerum gestarum, vt posteris me= moriæ traderentur, curam habiturum. Conscripsi perscri ptiones terminatas, vt eas attendens, & ante facta, & futura qualia sint opera, per te nota posses habere, nanq; his voluminibus aperui omnes disciplinæ rationes.

Quid sit architectura & de architectis instituendis.

Caput. I

Rchitectura est scientia pluribus discipli nis, & varijs eruditionibus ornata, cu= ius iudicio probantur omnia quæ ab cæ= teris artibus perficiuntur opera. Ea na= scitur ex fabrica, & ratiocinatione. Fa= brica est cõtinuata ac trita vsus medita tio, quæ manibus perficitur è materia cuiuscunq; generis opus est ad propositum deformationis. Ratiocinatio autem est, quæ res fabricatas solertia ac ratio ne proportionis demonstrare, atq; explicare potest. Itaq; architecti, q sine literis contenderũt vt manibus essent ex ercitati, nõ potuerunt efficere vt haberent pro laboribus authoritatem. Qui autem ratiocinationibus & literis so lis confisi fuerunt, vmbrã, nõ rem presecuti videntur. At q vtrunq; pdidicerunt, (vti oĩbus armis ornati) citius cũ authoritate quod fuit ppositũ, sunt assequuti. Cũ in oĩbus enim rebus, tum maxime etiã in architectura hæc duo in sunt, qđ, significat, & quod significat. Significat ppositã res de qua dicitur. Hãc aũt significat demonstratio ratio= nibus doctrinarũ explicata. Quare videtur vtraq; parte ex ercitatus esse debere, q se architectũ pfinatur. Itaq; eũ & ingeniosum esse oportet, & ad disciplinã docilẽ. Neq; eñ ... disciplina sine ingenio per

Anno

CAPITA PRIMI LIBRI.

CAPITA SECVNDI LIBRI.

CHIM
TO
EAUX